

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УГОРЩИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

ВАШ РОБЕРТ АДАЛЬБЕРТОВИЧ

**«ПЕРЕДУМОВИ ЗАГОСТРЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО
КОНФЛІКТУ ТА ЇХ ПОДАЧА В МІЖНАРОДНІЙ ПРЕСІ»**

291 – «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.

Країнознавство»

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня

магістра

Науковий керівник:

доц. Зубанич Л. Л.

Ужгород 2023

Реєстрація № 2
(номер)

« 22 » грудня 2023 р. Бала
(підпис лаборанта кафедри) Бала Е.В.
(прізвище, ініціали)

Дипломна робота допущена до захисту

Завідувач кафедри

Л.Л. Зубанич
(підпис) Л.Л. Зубанич
(ініціали, прізвище)

д. і. н., доцент кафедри
(науковий ступінь, вчене звання)

« 23 » грудня 2023 р.

Рецензент С.А. Лопанов
(підпис) С.А. Лопанов
(прізвище, ініціали)

д. і. н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

UKRAJNAOKTATÁSI ÉSTUDOMÁNYÜGYMINISZTERIUMA
UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
UKRÁN-MAGYAR OKTATÁSI TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR TÖRTÉNELEM ÉS EURÓPAI INTEGRÁCIÓS TANSZÉK

VASS RÓBERT

**AZ OROSZ-UKRÁN KONFLIKTUS
ESZKALÁLÓDÁSÁNAK ELŐZMÉNYEI ÉS ANNAK
VETÜLETE A NEMZETKÖZI SAJTÓBAN**

291 – „Nemzetközi kapcsolatok, társadalmi kommunikáció és regionális
tanulmányok”

Magiszteri diplomamunka

Tudományos vezető:

Zubánics László docens

Ungvár – 2023

TARTALOM

BEVEZETÉS	6
I.FEJEZET. AZ UKRÁN-OROSZ KONFLIKTUS ELŐZMÉNYEI UKRAJNA FÜGGETLENSÉGÉTŐL	9
1.1.A Szovjetunió történelmének rövid áttekintése, felbomlásának körülményei és a független Ukrajna létrejötte.....	9
1.1.1.A Szovjetunió rövid történelmi áttekintése	11
1.1.2.A Szovjetunió felbomlása	13
1.1.3.A független Ukrajna létrejötte	15
1.2. A budapesti memorandum aláírása és tartalma	17
1.3. A demokráciához vezető út előfutárjai	19
1.4. A narancsos forradalom és az ukrán társadalom	22
1.5. Kelet és Nyugat között	26
1.5.1. A 2010-es elnökválasztás Ukrajnában.....	26
1.5.2. A Majdan, avagy a „méltóság forradalma”.....	29
II FEJEZET. A KELET-UKRÁN KONFLIKTUS KIÉLEZŐDÉSE ÉS A HARC ESEMÉNYEK ESZKALÁLÓDÁSA	33
2.1. A Krím-félsziget annexiója.....	33
2.2 A kelet-ukrán konfliktus és eseményei	37
2.2.1 A donyecki és luhanszki „népköztársaságok” sajátosságai.....	39
2.2.2 Harci események a kelet-ukrán konfliktus ideje alatt.....	43
2.3 Politikai folyamatok alakulása a konfliktus ideje alatt.....	47
2.3.1 A 2014-es elnökválasztás Ukrajnában.....	48
2.3.2 Tévéműsorból lett valóság, avagy Volodimir Zelenszkij megjelenése a politikai színtéren.....	50
2.4 Az eszkalációt megelőző események.....	53
2.5 Ukrán-orosz béketárgyalások 2022. február 24-e előtt.....	57
III. FEJEZET. AZ OROSZ-UKRÁN KONFLIKTUS ELŐZMÉNYEINEK A MEGJELENÉSE A MÉDIÁBAN	60
3.1 A nyugati sajtó tudósításának a vizsgálata	61

3.2 A keleti sajtó tudósításának a vizsgálata.....	70
3.3. A konfliktus szembenálló országainak vizsgálata.....	76
KÖVETKEZTETÉSEK	83
FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK	91

BEVEZETÉS

A mai világunk politikai döntéshozatalát nagyban meghatározza Európa keleti részén dúló Ukrajnai háború, amely 2022. február 24-e óta szüntelenül megjelenik előttünk akár egy sajtóorgánum médiatermékeként, akár közvetve vagy közvetlenül, ha megfigyeljük a körülöttünk zajló eseményeket. Néhány hónap leforgása alatt a háborúnak köszönhetően megnövekedtek az energiaárak és régóta nem látott inflációval kell megküzdeniük az országok vezetőinek. Ezen felül, milliók voltak rákényszerülve arra, hogy szeretteikkel együtt elhagyják szülőházuakat egy biztonságosabb élet reményében, és máshol keressenek boldogulást ideiglenesen vagy ahogy a tendenciák is mutatják életvitelszerűen is. Ukrajnának, függetlensége óta számos nehézséggel kellett szembenéznie. A Szovjetunió felbomlása után az egyik legkedvezőbb adottságokat örökölte a posztszovjet államok közül. Termőföldben, ásványi kincsekben és emberi erőforrásokban egyaránt bővelkedik, viszont a számos pozitívum mellett megörökölte a szovjet világ bürokratikus útvesztőit, intézményrendszerét és vele együtt a korrupciót is. Az ország függetlenségének kikiáltása óta elmondhatjuk, hogy nem sikerült megtalálni a helyes irányvonalat és hol nyugat, hol pedig kelet felé nézett. A jelenlegi események fényében egyértelműnek látszik az ország politikai irányvonala, ami a 2014-es „méltóság forradalmának” a végterméke. Ezen irányvonal meghatározó pontjai, hogy a jövőben Ukrajna az Európai Unió tagja, valamint NATO-tagállam is legyen.

Hogy egy konfliktust megértsünk, meg kell vizsgálnunk a történelmi előzményeket. Annak érdekében, hogy választ kapjunk az Ukrajnában zajló eseményekre fontos visszatekintenünk a múltba és megvizsgálunk azokat a történéseket és folyamatokat, amelyek hozzájárultak egy kegyetlen és emberi életet követelő háború kirobbanásához Európában. A jelen munka **aktualitásához** nem férhet kétség. Már lassan egy éve dúl teljes körű háború az ország területén, amelyet több fizikális és virtuális fronton vívnak hadászati eszközök, valamint a tömegkommunikáció segítségével. A konfliktus kommunikálásának elsődleges eszköze a média, ezért fontos egy átfogó képet

kapni a konfliktus média-megjelenéséről a nemzetközi sajtóban. Magiszteri munkám *célja*, hogy megvizsgáljam az orosz-ukrán háború eszkalálódásának előzményeit és megjelenését a nemzetközi médiában, mert így teljes képet kapok a háború előzményeiről, amely segíthet megérteni a konfliktus forrását és mibenlétét, másrészt munkámban tanulmányozom, hogyan jelenik meg az eszkalálódással kapcsolatos információ különböző meghatározó nemzetközi sajtóorgánumban, és ezáltal hogyan befolyásolják a közvélekedést.

Feladatként a következő dolgokat határoztam meg: Az orosz-ukrán háború eszkalálódásának történelmi háttérének vizsgálatát, a háború mögött zajló folyamatok megértését, illetve összképet kapni a különböző sajtóorgánumban háborúval kapcsolatos média-beszámolóiról a nemzetközi, illetve az ukrán sajtóban.

Ezen célok elérése érdekében *kutatási módszerek* elsősorban a témában megjelent magyar és idegen nyelvű szakirodalmat és az érvényben lévő hivatalos dokumentumokat tanulmányoztam, áttekintettem a fellelhető releváns tudományos munkákat és doktori értekezéseket. Részt vettem a Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézete (MTA Kiváló Kutatóhely) szervezésében megvalósult konferencián, ahol az orosz–ukrán háború földrajzi háttérét, geopolitikai aktualitásait, illetve Kárpátaljára és a kárpátaljai magyarokra gyakorolt hatásait elemezték. Figyelemmel kísértem a hivatalos nemzetközi médiaorgánumban közleményeit, valamint a külföldi reakciókat. Elemeztem és összehasonlítottam a témában megjelent magyar, ukrán, orosz, angol nyelvű szakirodalmat, valamint a különböző európai, ázsiai és amerikai országok angol nyelvű médiatermékeit. A magiszteri munkámban a cikkekben használt nyelvezetet, forrásokat, a konfliktus keretezését és a cikkek általános hangvételét vettem górcső alá.

A rendelkezésre álló *szakirodalom* viszonylag széles körű. Számos prominens ukrán, magyar és külföldi kutató munkáit sikerült tanulmányozni, mint például Fedinec Csilla, Póti László, Sabine Fischer, John Mearsheimer, B. Л. Лукичов, vagy pedig Д. І. Ткач munkásságát, amely szilárd alapként szolgált

a magiszteri munka megírásához. Továbbá az olyan neves nemzetközi és ukrán médiumok tartalmait – mint a BBC News, CNN, The Washington Post, The Global Times, The Guardian, The Hindu, The DeutscheWelle, Le Monde, Radio Svoboda, TSN stb., – elemeztem az orosz-ukrán konfliktus leírása, keretezése, nyelvhasználata szempontjából, valamint számos ukrán és nemzetközi politikus, politológus és katonai szakértő beszédét és előadását tanulmányoztam.

A jelen munka *szerkezetét* tekintve három fő részre osztható. Az első része foglalkozik az ukrán-orosz konfliktus előzményeivel Ukrajna függetlenségétől számítva. A fejezetben összefoglalásra és leírásra kerülnek azok az események, amelyek Ukrajna megalakulását megelőző folyamatokat egészen a „méltóság forradalmáig” határozzák meg. A második rész anyaga a forradalom utáni eseményeket, a Krím-félsziget annektálását, a kelet-ukrajnai konfliktust, valamint az eszkalálódást közvetlenül megelőző eseményeket írja le. A harmadik, egyben utolsó rész a nemzetközi, illetve az ukrán-orosz sajtótermékeket vizsgálja, pontosabban a konfliktus eszkalálódásához vezető történéseket, azok nyelvezetét, konfliktus keretezését és általános hangvételét. A magiszteri munka továbbá egy bevezetést, következtetéseket és összefoglalót, valamint a felhasznált szakirodalmak listáját és a függelékeket foglalja magába.

I.FEJEZET

AZ UKRÁN-OROSZ KONFLIKTUS ELŐZMÉNYEI UKRAJNA FÜGGETLENSÉGÉTŐL

Annak érdekében, hogy megértsük a mai napon is dúló, életeket követelő ukrán-orosz háborút, fontos, hogy megvizsgáljuk azokat az előzményeket, amelyek hatással lehettek és megpecsételték két szomszédos nép, ha az orosz elnök vélekedését vesszük alapul „egy nép, egy egész” [2] kapcsolatait a XXI. század jelenkori történelmében.

Az orosz-ukrán kapcsolatok a történelem különböző szegmenseiben a távolság, ellenségeskedés vagy pedig éppen a közeli és meleg közös érdek mentén evező kapcsolatok jellemezték. Kétségtelen, hogy a két nép történelme, szokásai, nyelve nagyban összefonódik és kölcsönösen formálta egyik a másikat. Jelen munkában eltekintek attól, hogy az ószláv népek történetének kezdetétől vizsgáljam az orosz-ukrán kapcsolatokat, viszonylag testközelből, a mai Ukrajna függetlenségétől és az ország függetlenségének az előzményeitől kezdve fogok haladni a jelen események eszkalálódásának az időpontjához górcső alá vetve mindazon eseményeket, amelyek segíthetnek megérteni a konfliktus kialakulását, amely az egész világot megosztó és legrészletesebben bemutatott, totális háborúvá nőtte ki magát az idő múlásával.

1.1.A Szovjetunió történelmének rövid áttekintése, felbomlásának körülményei és a független Ukrajna létrejötte

A második világháború lezárása után a világban kialakult egy kétpólusú világrendszer, melyben a háború után győztesként kijött Egyesült Államok, valamint a Szovjetunió volt a két domináns világhatalom. Az unió megalakulásakor a világ legnagyobb országa lett és a világ bármelyik irányába indulásával előbb vagy utóbb a Szovjetunió területével találta magát szemben az ember. Hatalmas területe, számos népcsoportjai, időzónái megnehezítették az unió teljes területének az egyenletes fejlődését, így a legnagyobb városok,

Moszkva főváros, Szent-Pétervár, Minszk, Kijev fejlődése volt a leglátványosabb, míg az egyéb „vidéki” területek háttérbe szorultak. A második világháború után az Egyesült Államok és a Szovjetunió versengett egymással a világhatalomért. Ezt a periódust a történelem „hidegháború” névvel illeti. Mindkét országnak az volt az érdeke, hogy megszilárdítsa a pozícióit a világ különböző országaiban, valamint, hogy teret és befolyási szférát szerezzenek új országokban és területeken. 1949-ben az USA és számos európai ország (pontosan 30), többek között Franciaország, Nagy-Britannia, Norvégia aláírták a North-Atlantic Treaty Organisation (NATO) szerződést, amely arra hivatott, hogy garantálja a második világháború utáni békét és a tagországok biztonságát megvédjék, valamint azt a vágyukat, hogy minden néppel és minden kormánnyal békében éljenek. Eltökélt szándékuk, hogy megvédjék népeik szabadságát, közös örökségét és civilizációját, amely a demokrácia, az egyéni szabadság és a jogállamiság elvein alapul. A szerződés 5. cikkelye kimondja, hogy ha bármelyik tagállamot támadás éri, mindannyiuk ellen intézett támadásnak minősül, és következésképpen megállapodnak abban, hogy ilyen fegyveres támadás esetén mindegyikük, az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikkében elismert egyéni vagy kollektív önvédelem jogával élve, segítséget nyújt a megtámadott Félnek vagy Feleknek azáltal, hogy egyénileg és a többi Féllel egyetértésben haladéktalanul megteszi az általa szükségesnek ítélt intézkedéseket, beleértve a fegyveres erő alkalmazását is, az észak-atlanti térség biztonságának helyreállítása és fenntartása érdekében [5]. A NATO-szerződésre válaszreakcióként a Szovjetunió tagországai és a vasfüggöny belső részén lévő államok (például: NDK, Lengyelország, Románia, Magyarország stb.) 1955-ben aláírták a Varsói Szerződést (VSZ), amely Szovjetunió csapatainak a partnerország területén történő állomásoztatásával igyekezett ellensúlyozni a NATO-t és fenntartani a szocializmus ideológiáját a tagországok területén [6]. Közvetlen fegyveres konfliktusra nem került sor a két szövetség között, viszont más országokban, mint például Korea vagy Vietnám ellentétes ideológiákat képviselve csaptak össze egymással. Az összecsapások

alapjául szolgáltak nem csak az ideológiai, de a gazdasági, politikai, kulturális és társadalmi ellentétek is egészen az Unió széteséséig, amit részletesebben taglalunk a következő alpontban.

1.1.1 A Szovjetunió rövid történelmi áttekintése

Amint már az előző fejezetben is említettük az Orosz cári birodalom megszűnésével és a Szovjetunió megalakulásával létrejött egy olyan hatalom, amely a világ szárazföldi területének a hetedét jelentette (lásd 1 ábra), lakossága a tagköztársaságait összeadva körülbelül 293 millió volt.

1. ábra Szovjetunió és utódállamainak térképe [7].

Az uniót a Moszkvában központosított Kommunista Párt irányította. 1917-ben a cárokat megdöntötte a bolsevik forradalom az oroszországi Szentpéterváron, amelyet a marxista forradalmár, Vlagyimir Lenin vezetett. Egy polgárháborús időszakot követően Lenin és a kommunista kormány 1922-ben megalakította a Szovjetuniót azáltal, hogy az egykori orosz birodalomból négy szocialista köztársaságot hozott létre: az Orosz, a Transzkaukázusi, az Ukrán és

a Belorusz Szovjet Szocialista Köztársaságot (SZSZK), 1940-re pedig már 15 tagköztársaságot foglalt magába [8].

Lenin a marxista és szocialista ideológiákat követve leszámolt a cári rendszerrel és új alapokra helyezte a volt Orosz Birodalom területeit. A kommunista ideológiát, a „pártot” emelte mindenek fölé, bevezette a kommunizmust, kollektivizálásokat hajtott végre, az „új vallás” az ateizmus lett. Aki nem dolgozik, ne is egyék elvet követve tervgazdálkodást folytatva éltek az emberek a mindennapokat beleértve az Ukrán SZSZK-hoz tartozó területeken is.

Lenin 1924-es halálát követően Joszif Sztálin könyörtelen totalitárius rezsimje következett egészen haláláig 1953-ig. A sztálini terror nem kímélt senkit, aki némileg is a rendszerellenes hangot adott. Munkatáborokba, koncentrációs táborokba küldtek embereket a társadalom bármely rétegéből, ahol embertelen körülmények között kényszermunkával, sokszor csak azzal a céllal küldték oda az embereket, hogy megtörjék vagy megöljék, de mielőtt ezt megtették még halálig dolgoztatták őket [9]. Sztálinra úgy emlékeztek a szovjet emberek, mint a Nagy Honvédő Háború szovjet csapatainak a vezetőjére, aki megállította a náci-német csapatokat és ezáltal megnyerte a háborút (másik dolog az, hogy milyen áron, mivel a szovjet csapatok veszteségei voltak a legmagasabbak az egész háborúban, amely becslések szerint 8,8 és 10,7 milliós veszteséget jelentett, a civil lakossággal pedig együttesen 24 millióra becsülik a háborúban elhunytak számát [10]. Szintén Sztálin pártfőtitkársága alatt történt főként az ukrán területek és Kubany területén élő emberek mesterségesen előidézett kiéheztetése és halála, vagy más néven a „holodomor”, amely során az 1932–1933-as években a becslések szerint 4–10 millió ember vesztette életét [11].

Valójában volt némi előrelépés az életben Nyikita Hruscsov úgynevezett reformkommunizmusa alatt (1956–1964), a sztálini áldozatok rehabilitációja, a kultúra és művészet felélénkülése is megtörtént. Nyikita Hruscsovot sok időt töltött az ukrán tagköztársaság területén, ahol a párton belüli tisztogatásokkal bízta meg Sztálin. 1964-ben azonban Hruscsov megbukott, helyette Leonyid

Brezsnyev került a párt élére, akinek vezetési stílusa nagyon hasonlított Sztálin irányítására. 1968-ban meghirdették a Brezsnyev-doktrínát, amely kimondja, hogy ha valamelyik szocialista kormányban is veszély fenyegeti a rendszert, akkor az nem az adott ország belügyének számít, hanem a többi szocialista országoknak joga és kötelessége elrendezni a zavargásokat (például az 1968-as prágai tavasz szolgál).

Jurij Andropov, a KGB egykori vezetője valamivel több, mint egy évig „uralkodott” Leonyid Brezsnyev szovjet pártvezető 1982 novemberében bekövetkezett halála után. Őt Konsztantyin Csernyenko követte, aki szintén csak egy rövid ideig volt a párt élén. Már megválasztása idején halálos beteg volt, alig jelent meg a nyilvánosság előtt, s ha meg is jelent, beszédeit szinte érthetetlenül olvasta fel. A „pangás” időszaka után egy relatívan fiatal államférfi került a kommunista párt élére, aki az előtte regnáló vezetők felgyülemlett problémái eredményeként a Szovjetunió kommunista pártjának az utolsó vezetőjeként vonult be a világtörténelembe.

1.1.2 A Szovjetunió felbomlása

A Szovjetunió egy hatalmas kiterjedésű, hat időzónával, különféle éghajlatokkal, diverz nemzetiségi összetételekkel és belső viszályoktól nem mentes ország volt. Nehéz megmondani, hogy mi is okozta pontosan az Unió felbomlását. Amit tehetünk, hogy megvizsgáljuk az 1991-es év előtti történéseket. Az előző fejezetben rávilágítottunk arra, hogy hatalomátvétel Sztálin halála után nem minden esetben volt zökkenőmentes. A szocialista ideológia és a tervgazdálkodás, ahol papíron 4 év alatt 5 évnyi termést vagy épp munkát sikerült elvégezni, a gyakorlatban nem bizonyult annyira sikeresnek. A szovjet társadalomnak és az Unió működésének valami újra volt szüksége. Ezt az új dolgot testesítette meg Mihail Gorbacsov, akit 1985-ben választottak meg a párt főtitkárának és új reformokat vezetett be, amelyek az uniót és a párt működését vélték átformálni. Két jelentősebb reformja a „glasznosztj”, vagy magyarul a „nyíltság”, és a „peresztrojka” vagy „átépítés/átalakítás”

megrendítette az emberek hitét a pártban. Az alkoholtilalom bevezetése után sem tudott javítani a helyzeten és ezt súlyosbította az 1986-os csernobili atomkatasztrófa is, amit hiába a nyíltság politikája, a szovjet legfelsőbb vezetés nem engedhette meg magának, hogy beismerje egy atomkatasztrófa megtörténtét a Szovjetunióban, viszont kénytelenek voltak több atomerőművet leállítani, amely szintén hozzájárult az amúgy sem rózsás gazdasági helyzet rosszabbodásához. Gorbacsov végül átmenetként szolgált, megnyitotta az ajtót a változás előtt, és elindította azokat az eljárásokat, amelyek őt eltávolították az útból. 1989 és 1991 között a szövetségi köztársaságok és az őket alkotó autonóm egységek szuverenitási nyilatkozatok sorát tették, amelyek nagyobb politikai és gazdasági autonómiát követeltek. Sok ország már 1991 augusztusa előtt kikiáltotta függetlenségét, de Moszkva vezetése a leghatározottabban igyekezett megghiúsítani az elszakadási törekvéseket, nyílt katonai akciókkal és gazdasági nyomással egyaránt. Gorbacsov reformerei és Borisz Jelcin politikai konzervatívjai mellett jelen volt egy politikai réteg, amely ellenezett minden változást. Jelcin nem rendelkezett Gorbacsovtól eltérő tervvel az ország megváltoztatására, de a változás iránti vágya és a gorbacsovi rendszer kritikája már önmagában elég ok volt arra, hogy a társadalom egyes rétegeiben befolyásos legyen [12].

Mihail Gorbacsov, aki szintén ellenezte az Unió felbomlását, 1990 ősztől kezdve egyre határozottabban lépett fel. Leállította a nyitottsági politikát, visszaállította a televíziós cenzúrát, és megváltoztatta, hogy kik szolgálnak a minisztériumokban. Gorbacsov saját korábbi kezdeményezéseivel szemben konzervatívnak minősült [12]. A Szovjetunió 1991. március 17-én szavazást tartott a szövetség jövőjéről. A 185 millió választásra jogosultból mintegy 147 millióan adták le szavazatukat, 76,4 % a szövetség megtartására, 22 % pedig ellene szavazott. Észtország, Lettország, Litvánia, Örményország, Grúzia és Moldova, azaz hat tagköztársaság tartózkodott az össz-szövetségi szavazáson (Litvániában 1991 februárjában, Lettországban és Észtországban márciusban a szavazók elsőpró többsége a függetlenség mellett döntött népszavazáson és ezt a

példát követte a Grúz kormány is. A lavina megindult és a folyamatok visszafordíthatatlannak bizonyultak. A felső vezetés ugyan megpróbálkozott még egy utolsó kísérlettel a „birodalom” ujjaszervezésére, de sikertelenül.

1991. december 8-án a fehéroroszországi Belovezsckaja Puscsa területén Borisz Jelcin, Oroszország elnöke, és Leonyid Kravcsuk_ Ukrajna elnöke találkozott Sztanyiszlav Suskevicsszel, a fehérorosz parlament elnökével. Megbeszélésük célja az volt, hogy megvitassák az Unióban kialakult helyzetet és hogy megoldást találjanak a kialakult helyzetre. Úgy döntöttek, hogy a Szovjetuniót, amelyről mindannyian úgy vélték, hogy már nem működőképes, egy háromoldalú szövetséggel váltják fel, amelynek minszki koordinációs központja van, és amelyhez bármely volt szovjet köztársaság vagy más állam csatlakozhat, amennyiben egyetért az irányadó elvekkel [14]. Abban a reményben, hogy ez a lazább, konföderatív csoportosulás megkönnyíti a posztszovjet korszakba való átmenetet és enyhíti az államiság kezdeti kihívásait, négy kivételével az összes volt szovjet köztársaság csatlakozott a Független Államok Közössége (FÁK) szervezethez 1991. december 21-én Almatiban, Kazahsztán fővárosában. A három balti ország kezdetben ellenzett mindenfajta konföderációt, Grúzia pedig csak megfigyelőként csatlakozott a FÁK-hoz, mielőtt 1993. október 23-án tagként csatlakozott volna.

1991. december 25-én Mihail Gorbacsov bejelenti a lemondását, ami az utolsó csepp volt a pohárban, beszédében elmondja, hogy annak ellenére, hogy az ország nagyságában és ásványi kincseiben bővelkedik, egyre jobban marad le a fejlett országoktól és hiába a sok reform, az országot megfojtja a bürokratikus rendszer. Az ellene elkövetett augusztusi puccskísérletről azt nyilatkozta, hogy előidézte a legrosszabbat, mégpedig az államiság szétesését [15].

1.1.3A független Ukrajna létrejötte

Az ukrán parlament augusztus 24-én kikiáltotta a köztársaság függetlenségét. Gorbacsov, aki nem vette észre, hogy az augusztus 19-i puccsot követően megváltoztak a politikai erőviszonyok, ekkoriban szorgalmazta az új

szövetségi szerződésről szóló tárgyalásokat, konkrétan az Szuverén Államok Szövetségének a létrehozását, viszont a többi szláv nyelvű köztársaság ekkor már új politikai koncepció kidolgozásán dolgozott, amely óhatatlanul vitte bele a Szovjetuniót a szétesésbe [14].

1991. augusztus 22. A Verhovna Rada (Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa) elnöksége úgy döntött, hogy augusztus 24-re összehívja a legfelsőbb tanács rendkívüli ülését. 1991. augusztus 24-én Ezen a gyűlésen Ukrajna számára mérhetetlenül fontos dokumentumot fogadnak el, mégpedig „Ukrajna függetlenségi törvényét”. *„Az 1991. augusztus 19-i szovjet államcsíny kapcsán Ukrajna felett lebegő halálos veszélyre alapozva, - folytatva az ukrainai államépítés évezredes hagyományát, - az ENSZ Alapokmányában és más nemzetközi jogi dokumentumokban biztosított önrendelkezési jog alapján, - végrehajtva „Ukrajna állami szuverenitásáról szóló nyilatkozatot”, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Verhovna Rada ünnepélyesen kikiáltja Ukrajna függetlenségét és a független ukrán állam - Ukrajna - létrehozását [18].*

December 1-jén, jóval később népszavazást tartottak, valamint Leonyid Kravcsukot december 1-jén elsőprő többséggel (61,5 %) választották Ukrajna elnökévé és a választók elsőprő többsége támogatta a függetlenséget, amelynek köszönhetően Európában megszületett egy új független ország, amely területét tekintve legnagyobb, népességi összetétele heterogén, a legnagyobb idegen ajkú kisebbség az orosz. Annak ellenére, hogy az ország nyersanyagokban bővelkedik, meleg tengeri kikötővel rendelkezik és termőföldjének minősége az egyik legjobb a világon, fejlettségét tekintve inkább szegénynek mondható [16].

Ukrajna függetlenségével megindul államisági szimbólumainak megállapítása, amelyek nélkül nincsenek szuverén államok. 1991. szeptember 4-én a Verhovna Rada kupolája fölött a kék-sárga ukrán nemzeti zászló lobogott, 1992. január 28-án pedig állami zászlóvá nyilvánították. 1992. január 15-én P. Csubinszkij «Ще не вмерла Україна» vagy „Még nem halt meg Ukrajna” szavaira, Ukrajna M. Verbickij zeneszerző komponálta a dallamát és Ukrajna

hivatalos nemzeti himnuszává választották. 1992. február 19-én pedig a Verhovna Rada jóváhagyta a háromágú szigonyt Ukrajna kis emblémájaként.

1991. november 7-én a Verhovna Rada jóváhagyta az „Államhatárról” szóló törvényt. 1991. december 12. Leonyid Kravcsuk ukrán elnök aláírta az „Ukrajna Állami Vámbizottságának létrehozásáról” szóló rendeletet. Megkezdődött a határ- és vámszolgálat megalakítása. 1992. január elején elfogadták a törvényt, amely kimondta a kuponok felváltását hrivnyával, ami 1996. szeptember 1-re valósult meg. 1991. augusztus 24-én a Verhovna Rada elfogadta „Az ukrajnai katonai alakulatokról” szóló határozatot, amely a köztársaság területén állomásozó összes csapatot alárendelte. 1991. október 11-én a Verhovna Rada jóváhagyta Ukrajna fegyveres erőinek védelmi és építési koncepcióját. 1991. december 6-án elfogadták az Ukrajna fegyveres erőiről szóló törvényt, amely hivatalosan is kimondta saját hadsereg és haditengerészet létrehozását. 1993 októberében a Verhovna Rada elfogadta Ukrajna katonai doktrínáját, amelynek kifejezetten védekező jellege volt, így csökkentették a fegyveres erők létszámát. Míg 1991 végén 726 ezer katona volt nyilvántartva a hadseregben, addig 2003 decemberében 355 ezer főre csökkentették a létszámot [18].

1.2 A budapesti memorandum aláírása és tartalma

Számos két- és többoldalu nemzetközi szerződés elismerte és fenntartotta a Szovjetunió felbomlása után létrejött ukrán állam szuverenitását. Ezek egyike a Budapesti Memorandum, amelyet 1994. december 5-én írtak alá. A Memorandum története az 1994. december 5-én és 6-án tartott Európai Biztonsági és Együttműködési Konferencia (EBESZ) ülésén kezdődött. Az ülésen jelen voltak a tagállamok állam-, illetve kormányfői. Az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Oroszország és Ukrajna legfelsőbb vezetőinek jelenléte lehetővé tette, hogy a Szovjetunió összeomlása után Ukrajnában maradt nukleáris arzenál sorsáról szóló megállapodást írjanak alá a nukleáris leszerelési folyamatban, amely akkoriban különösen fontos volt a hidegháború utáni

európai biztonsági menetrendben. A dokumentumon Bill Clinton, Borisz Jelcin, Leonyid Kucsma és John Major aláírása szerepel.

A Budapesti Memorandumban rögzítették, hogy Ukrajna átadja Oroszországnak az ukrán területen még mindig meglévő nukleáris arzenálokat, amelyek az USA és Oroszország után a harmadik legnagyobbak a világon. Ukrajna szuverenitását pedig garantálják az aláíró felek. A memorandum kötelezi az aláíró nemzeteket, hogy lépéseket tegyenek Ukrajna szuverenitásának védelme érdekében, amennyiben az országot nukleáris veszély fenyegeti, ami azért is fontos, mert harminc év leforgásán belül épp egy aláíró ország lesz az, aki megszállja és annektálja Ukrajna területének egy részét. A memorandumot három nyelven írták alá: angolul, oroszul és ukránul. Tartalmát tekintve a következőket rögzítik benne [19, 20]:

- 1) Az Amerikai Egyesült Államok, az Orosz Föderáció, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága megerősítik Ukrajnával szembeni elkötelezettségüket, hogy a EBEÉ záróokmányának elveivel összhangban, tiszteletben tartják Ukrajna függetlenségét és szuverenitását, valamint meglévő határait;
- 2) Az Amerikai Egyesült Államok, az Orosz Föderáció, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága újólág megerősítik azon kötelezettségüket, hogy tartózkodnak az Ukrajna területi integritása vagy politikai függetlensége elleni erőszakkal való fenyegetéstől vagy annak alkalmazásától, és hogy egyikük fegyverét sem fogják Ukrajna ellen használni, kivéve önvédelemben vagy egyébként az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban;
- 3) Az Amerikai Egyesült Államok, az Orosz Föderáció, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága megerősítik Ukrajnával szembeni kötelezettségvállalásukat, hogy a EBEÉ záróokmányának elveivel összhangban tartózkodnak a gazdasági kényszerítéstől, amelynek célja, hogy saját érdekeiknek rendeljék alá

Ukrajna szuverenitásából fakadó jogainak gyakorlását, és ezáltal bármilyen előnyt biztosítsanak;

- 4) Az Amerikai Egyesült Államok, az Orosz Föderáció, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága újól meg erősítik elkötelezettségüket, hogy az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának azonnali intézkedését kérik annak érdekében, hogy segítséget nyújtsanak Ukrajnának, mint a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződésben részes, nukleáris fegyverrel nem rendelkező államnak, amennyiben Ukrajna olyan agresszió áldozatává vagy agresszióval való fenyegetés célpontjává válik, amelyben nukleáris fegyvereket használnak;
- 5) Az Amerikai Egyesült Államok, az Orosz Föderáció, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága Ukrajna esetében meg erősítik azon kötelezettségvállalásukat, hogy nem vetnek be nukleáris fegyvereket a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozásáról szóló szerződésben részes, nukleáris fegyverrel nem rendelkező államok ellen, kivéve, ha egy ilyen állam atomfegyverrel rendelkező állammal társulva vagy szövetségben támadja meg őket, területüket vagy függő területeiket, fegyveres erőiket vagy szövetségeseiket;
- 6) Az Amerikai Egyesült Államok, az Orosz Föderáció, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága konzultálni fog, amennyiben olyan helyzet áll elő, amely e kötelezettségvállalásokkal kapcsolatban kérdést vet fel [19].

1.3 A demokráciához vezető út előfutárjai

Ukrajna belpolitikájának sajátosságait vizsgálva a civil társadalom fejlődésének kezdeti szakaszában érdemes megemlíteni a többpártrendszer kialakulását az országban. 1991. augusztus 30. Ukrajna Legfelsőbb Tanács Elnöksége rendeletet fogadott el az Ukrán Kommunista Párt tevékenységének

betiltásáról, de a párt nem tűnt el Ukrajna politikai életéből - új köntöst felvéve továbbra is Ukrajna politikai elitjét alkották.

1992 júniusában elfogadták a „Polgári egyesületekről” szóló törvényt, amely meghatározta a politikai pártok jogi keretét. 1992–1994 folyamán több mint 30 párt alakult (később egyesek szétváltak, mások viszont egyesültek), a legerősebbek közülük az Ukrán Kommunista Párt (1993, P. Szimonenko, 140 ezer tag), az Ukrán Népi Mozgalom (1993, V. Csornovil, 50 ezer tag), az Ukrán Parasztpárt (1992, Sz. Dovban, 80 ezer tag)[18].

1993-ban a Kucsma-kormány lemondásra kényszerült, az 1993. szeptember 24-én úgy döntött a Legfelsőbb Tanács, hogy az elnökválasztást még az év júniusában, az előrehozott parlamenti választásokat pedig a következő év márciusában tartja meg. A parlamenti választásokon a legsikeresebben a baloldali pártok szerepeltek. 1994 nyarán, az intenzív küzdelem körülményei között a Ukrajnában elnökválasztást tartottak. A 11 jelölt indult az ország legmagasabb tisztségért. Mivel a választások első körében nem sikerült egyik elnökjelöltnek sem megszerezni a szavazatok többségét, így a második körben kiírt választáson Leonyid Kravcsuk korábbi elnök és Leonyid Kucsma mérettette meg magát, ahol az utóbbi került ki győztesként megszerezve a voksok 52 %-át. Kucsma programja inkább oroszkomform volt, Kravcsuk mérsékelt programjával szemben. Kucsma az úgynevezett „vektorizmus doktrína” elvét követte, ami azt jelentette, hogy Ukrajna földrajzi elhelyezkedéséből kiindulva egy összekötő hídként szerettek volna tündökölni nyugat és kelet között.

1996. június 28-án a Verhovna Rada elfogadta Ukrajna Alkotmányát 315 szavazattal, valamint az alkotmány hatálybalépéséről szóló törvény - 338 szavazattal. Az Alkotmány Ukrajna alaptörvénye, magába foglal minden irányelvet és alaptézist, amely mentén Ukrajna minden más törvényének és egyéb normatív jogi aktusának meg kell felelnie [18]. Az Alkotmány az embert a legmagasabb rendű és legértékesebb társadalmi érték Ukrajnában. A „Jogok, az ember és a polgár szabadsága és kötelességei” a személyes, társadalmi-

gazdasági, politikai és politikai emberi jogok. Különösen a társadalmi-gazdasági szférában a polgároknak megadják a munkához, a sztrájkhoz való jogot, pihenés, szociális védelem, lakhatás, egészségügyi ellátás stb. Kihirdetik a magántulajdonhoz való jogot sérthetlenségét. Az alkotmány rendelkezik az egyesülési szabadságról a különböző politikai szervezetek, a közügyek intézésében való részvétel, a választások, a népszavazások, a jog a közügyekben, a választásokon, népszavazásokon, a gyűlések megtartásának jogában, gyűlések, tüntetések, valamint a szabad vallás, véleménynyilvánításhoz való jogot [21].

A második elnöki időszakát heves indulatok jellemezték mind a bel-, mind a külpolitikai színtéren. A lehallgatási botrány és a Gongadze-ügy, valamint az ezt követő, az ellenzék által szervezett „Ukrajna Kucsma nélkül” tüntetések és a vádemelési kísérletek csökkentették az elnök népszerűségét. Egyfajta kettősség vagy pedig bizonytalanság volt érezhető a politikacsinálásában, mivel nem sikerült világosan meghatározni Ukrajna helyzetét a geopolitikában. Póti László (2008) leírja, hogy az 1995-ös évektől Ukrajna azon dolgozott, hogy teljes jogú Európai Unió tag legyen, viszont néhány év leforgása után az ukrán elnök már úgy nyilatkozik, hogy *„Ukrajna csalódott amiatt, hogy a Nyugat nem érez felelősséget az ország Európába való integrálásáért ..., (ezért) Ukrajna szorosabb kapcsolatok kialakítására kényszerül Oroszországgal”* [16, 24. oldal].

Az elnök 2002 májusában a NATO főtitkárának írt levele volt Ukrajna első hivatalos nyilatkozata arról, hogy csatlakozni kíván a szövetséghez. Az új katonai doktrína, amely 2004. június 15-én lépett életbe. Célként azt fogalmazták meg, hogy *„Ukrajna mindkét szervezetben való teljes körű részvételre készül, abból kiindulva, hogy a NATO és az EU az európai biztonság és stabilitás garanciái”*, viszont július 15-én, pontosan egy hónappal később azonban Kucsma elnök egy másik irányelvet írt alá, amelyben a NATO-s és EU-s tagság, mint cél megszűnt, és helyébe az *„euroatlanti integrációs program folytatása és elmélyítése”* lépett érvénybe [16].

Botrányok voltak Oroszországgal a Fekete-tenger felett 2001-ben lezuhant orosz Tu-154-es repülőgép és a Tuzla-sziget körüli konfliktus (2003) miatt. A Nyugattal való kapcsolatokban kulcsfontosságú diplomáciai lépés volt egy ukrán békefenntartók Irakba küldése 2003-ban.

A nagypolitikából való távozása után a Leonyid Kucsma az Elnöki Alapítvány Ukrajnáért jótékonyági szervezetet vezet, 2015-ben pedig Petro Porosenkó, Ukrajna akkori elnöke felkérte, hogy legyen Ukrajna hivatalos képviselőjének a donbászi konfliktus háromoldalú tárgyalásainál. Kucsma 2018-ban bejelentette lemondását, majd egy évvel később már Volodimir Zelenszkij felkérésére ismét elvállalta a tárgyalásokban betöltendő szerepet [22].

1.4 A narancsos forradalom és az ukrán társadalom

Az elnök 2002-ben kijelentette, hogy politikai reformra van szükség az európai mintájú parlamentáris-elnöki köztársaság megteremtéséhez. Az „Ukrajna alkotmányának módosításáról” szóló ukrán törvénytervezet nyilvános vitára bocsátásáról szóló elnöki rendeletet 2003. március 6-án fogadták el. A 2004-es elnökválasztás közeledtével a politikai aktivitás az országban egyre nőtt. Maga az állam azonban, amelyért az ukrán nép több évszázadon keresztül küzdött, nem volt sem szociális, sem demokratikus, ahogyan azt az alaptörvényben megírták. Az ország politikai és gazdasági rendszere a szovjet totalitárius rendszer maradványainak és a vadkapitalizmus elemeinek keveréke volt. A 2000-es évek első felében a volt Szovjetunió három, földrajzilag különálló régiója jelentős politikai változásokon ment keresztül: a dél-kaukázusi régió (Grúzia, 2003), az európai régió (Ukrajna, 2004) és Közép-Ázsiában (Kirgizisztán, 2005) három különböző színnel említett forradalom zajlott le. Ezen forradalmak azt eredményezték, hogy az országokban az ellenzéki erők teret nyertek [12]. Ami Ukrajnát illeti, a „narancsos” forradalom szerepe és hatása még mindig vitatott [18].

A narancsos forradalom a 2004. november-decemberi elnökválasztás fő ellenzéki jelöltjének, Viktor Juscsenkónak a támogatói által szervezett és

végrehajtott tüntetések, gyűlések, sztrájkok és más polgári engedetlenség akciók kampánya volt Ukrajnában, miután a Központi Választási Bizottság előzetes eredményeket közölt, amelyek szerint állítólag riválisa, Viktor Janukovics győzött. Az akció 2004. november 22-én kezdődött a választási eredményeket befolyásoló tömeges választási hamisításokra adott reakcióként. Az egyesült ellenzék fő bázisa az ország nyugati és központi régiói voltak, míg Viktor Janukovicsot Ukrajna keleti és déli része támogatta. A nyugati országok közvéleménye főként az ukrán ellenzék oldalán állt.

Az előzetes hivatalos szavazási eredmények bejelentésével világossá vált, hogy azok eltérnek az exitpolloktól. Juscsenkó támogatói, valamint európai és amerikai külföldi megfigyelők azt állították, hogy a választást számos jogsértéssel bonyolították le, és az ilyen eltérések a kormánypárti jelölt javára elkövetett csalás következményei. Az ellenzék támogatói előzetesen felkészültek a tüntetésekre. A kijevi Függetlenség téren már egy nappal az előzetes eredmények közzététele előtt elkezdtek felállítani az ellenzék sátrait és standjait. Néhány órával azelőtt, hogy a Központi Választási Bizottság közzétette az előzetes eredményeket, Viktor Janukovics javára választási csalásról szóló állítások jelentek meg. Az első államfő, aki gratulált Janukovics győzelméhez, V. Putyin orosz elnök volt [18].

November 23-án Kijevben és számos más nyugat-ukrajnai városban és regionális központban az ellenzéki jelölt mellett tüntetések kezdődtek. A Függetlenség tere szolgált a nyilvános zavargások elsődleges gyűjtőpontjaként, amely a becslések szerint 100 és 500 ezer közötti tüntetőt vonzott országszerte. A Verhovna Rada, a kormány, az elnöki adminisztráció és más helyszínek előtt is tartottak tüntetéseket és nagygyűléseket. A tüntetők megkülönböztető jele narancssárga – Juscsenkó választási kampányának színe – volt, míg Janukovics támogatói a fehéret vagy a kéket használták. Kijev, Lviv és több más város önkormányzata megtagadta a hivatalos eredmények legitimitásának elismerését, maga V. Juscsenkó pedig, elutasítva a választások hivatalos eredményének elismerését, a Verhovna Rada emelvényéről jelképesen letette a hivatali esküt

[23]. A választási végeredmény kihirdetése után, amelyben Janukovicsot hirdették ki győztesnek, Juscsenkó Kijevben szólította fel őket, hogy indítsanak „narancsos forradalmat”, és sztrájkokkal állítsák le a kormány működését, kényszerítve a kormányt a választási eredmények elutasítására. Beszédében nyomatékosította, hogy az egyetlen módja a megegyezésnek és a harc befejezésének az, ha a nép nyilvános megnyilvánulással mutatja meg akaratát [18]. A forradalom az elnökválasztás tekintetében sikeres volt. A Választási bizottság új választásokat írt elő. A 2004. december 26-án tartott szavazáson V. Juscsenkó győzött. 2005. január 23-án Viktor Juscsenkó hivatalosan letette az esküt és elfoglalta Ukrajna elnöki tisztségét.

A forradalom fő eredménye az volt, hogy a Legfelsőbb Bíróság kijelölte az elnökválasztás megismételt második fordulóját (amit a törvény közvetlenül nem írt elő). A Verhovna Rada frakciói által elért kompromisszum eredményeként a választások megismételt második fordulóját követően elfogadták az alkotmány módosításait, amelyek az „Alkotmányreform - 2004” nevet kapták. Az alkotmányos reform csökkentette az elnök hatáskörét, és ezáltal csökkentette a vitatott elnökválasztás jelentőségét.

A „narancsos forradalom” elnökváltás tekintetében sikeresnek bizonyult, viszont Ukrajna európai integrációjához fűzött reményeit aligha testesítette meg. Viktor Juscsenkó választási programjának utolsó pontja foglalkozik a nemzetközi ügyekkel. Arra a kérdésre, hogy Juscsenkó milyen Ukrajnát lát maga előtt, azt válaszolta, hogy Ukrajnát tisztességes és virágzó európai állammak látja, ahol mindenki megvalósíthatja lehetőségeit anélkül, hogy külföldön keresne jobb életet; ahol mindenkinek, aki dolgozni akar, van munkája és tisztességes fizetése; ahol minden gyermek minőségi oktatásban részesülhet; ahol minden polgár megfelelő orvosi ellátáshoz jut; ahol minden idős ember tisztességes nyugdíjat kap; ahol az élet megbízhatóan védett - család, anyaság és gyermekkor; ahol a veteránokat tisztelik; ahol a hatóságok élvezik a polgárok bizalmát és tiszteletét; ahol a köztisztviselők hozzáértők és törvénytisztelők, magas fizetést kapnak és nem fogadnak el kenőpénzt; ahol

mindenki egyenlő a törvény előtt; ahol mindannyian, nem csak a gazdagok, megvédhetik jogaikat a bíróságon; ahol a gondolatszabadság, a szólásszabadság garantált. Ukrajnát olyan államnak látja, amelyet saját polgárai tisztelnek és megbecsülnek, és amelyet a világban is megbecsülnek. Olyan Ukrajnát lát, ahol az emberek, ahogy Olekszandr Dovcsenko mondta, „Isten és az ember törvénye szerint” fognak élni¹ [24]. A grandiózus tíz pontból álló programtervének az utolsó pontja foglalkozik a külpolitikával. A következő irányelvek vannak feltüntetve benne:

- Ukrajna külpolitikája őszinte, átlátható és következetes, gazdaságilag nyereséges lesz;

- Sikerét nem a látogatások, nyilatkozatok és nyilatkozatok száma alapján fogjuk értékelni. Számunkra a legfontosabb az Ukrajnába vonzott befektetések mennyisége, a hazai áruk nemzetközi piacokon való népszerűsítése, az ukrán állampolgárok jogainak védelme külföldön;

- Az Oroszországgal fenntartott kapcsolatok kölcsönösen előnyösek, barátságosak és stabilak lesznek;

- Partnereink keleten és nyugaton egyaránt egy másik Ukrajnát fognak látni - erős, megbízható, a kötelezettségeket betartó, ugyanakkor nemzeti érdekeit megvédeni képes Ukrajnát [24].

A pontokból látszik, hogy az elképzelések között nem szerepelt a NATO-hoz vagy EU-hoz való csatlakozás, ami viszont érdekes, hogy Oroszországgal „kölcsönösen előnyös, barátságos és stabil” kapcsolatok kiépítésére fog törekedni, ezért is érdekes, mivel a „narancsos forradalom” nyugati és demokratikus jelleggel asszociáljuk, viszont tisztán látszik, ezen cél elérésére a politikai szlogeneken kívül konkrét lépések vagy elképzelések nincsenek jelen.

Pozitívumként említhető az, hogy az Ukrajna függetlensége óta a külföldi befektetések leginkább Viktor Juscsenkó hivatali éveiben nőttek. A szólásszabadsággal kapcsolatos globális rangsorok tekintetében Ukrajna 2009-re sokat javult. A belpolitikát tekintve az elsődleges kezdeményezések a nemzeti

¹ Viktor Juscsenkó beszédéből kivett rész magyar fordítása.

emlékezet helyreállítására, az elnyomó szovjet intézmények levéltárainak megnyitására és az ukrán egyház autokefáliájára vonatkozó követelésének támogatására irányultak.

1.5 Kelet és Nyugat között

Juscenkónak nem sikerült véghezvinni a hozzá fűzött reményeket elnökségével kapcsolatban. A Heritage Foundation és a The Wall Street Journal gazdasági szabadságjogok rangsorában Ukrajna 183 ország közül a 162. helyen állt és negatív dinamikát mutatott. Nem sikerült elérni a kedvező környezet a vállalkozói tevékenységhez a tökéletlen jogszabályok, valamint magas szintű korrupció miatt [25]. Az eddigi elnökök és politikai vezetés nagyban közrejátszott abban, hogy a 21. század első tíz évében a modern Ukrajna, adottságaitól függetlenül, Európa egyik legszegényebb és legkorruptabb állama lett. A 2010 utáni időszak és az elnökváltás sem eredményezte azt a változást, amelyre az átlag állampolgárok sóvárogva vártak. Elkezdődtek azok a folyamatok, amelyek kulcsszerepet játszottak abban, hogy az ország a megszokottnál is nagyobb mélységekbe zuhant. Nézzük meg tehát Ukrajna negyedik elnökének az országra gyakorolt szerepét.

1.5.1 A 2010-es elnökválasztás Ukrajnában

Viktor Janukovics a 2005-ös elnökválasztáson elszenvedett vereség után nem tűnt el Ukrajna politikai arénájából, hanem ellenzéki képviselőként parlamenti képviselő lett. Magánéletével kapcsolatban sok érdekes dolgot lehet elmondani, többek között azt, hogy büntetett előéletű (ráadásul többször is elítélték, amit hatalomra kerülésével megpróbált eltüntetni a köztudatból). A 2010-es elnökválasztás során Viktor Janukovics legnagyobb politikai riválisa Julia Timosenkó miniszterelnök volt. Az elnökválasztást követően Ukrajna lakossága demokratikus (?) úton kinyilvánította ki akarátát és a január 31-ei választáson a szavazatok 48,95%-át bezsebelve Viktor Janukovics lett Ukrajna új elnöke, akit a dél- és kelet-ukrajnai választók aktívan támogattak. Janukovics

már hatalmának első hónapjaiban megpróbálta felülvizsgálni Juscsenkó egyoldalú, Nyugat-barát irányvonalát, és lényegében visszatért a Kucsma idejére jellemző külpolitikai „multi-vektorizmushoz” [26]. Már az első hónapokban kirajzolódott, hogy az új elnök visszatérve a gyökerekhez, ismételen arra fog törekedni, hogy jó kapcsolatokat ápoljon keleti szomszédjával. Janukovics azon munkálkodott, hogy megszilárdítsa a hatalmát, amit számos intézkedéssel sikerült is elérnie és az országban kialakult egy totalitárius, maffiára emlékeztető rendszer, amelyben a „maffiacsaládoké” volt a főszerep élükön az elnökkel. A 2010-es évet a régi – elnöki-parlamentari kormányformához való visszatérés jellemezte. Így az újonnan megválasztott ukrán elnök, megkapta azokat a jogköröket, amelyeket korábban Leonyid Kucsma elnök gyakorolt. Szeptember 30-án az Alkotmánybíróság megsemmisítette az alkotmány 2004-es módosításait, és kötelezte a hatóságokat, hogy hozzák összhangba a jogszabályokat az 1996-os alaptörvény normáival [18].

A Viktor Janukovics ukrán elnökké választása után az államapparátus minden szintjén végrehajtott személyi változások mértéke felülmúlta a narancsos forradalom után végrehajtott „személyi tisztogatásokat”, amelyeket maga Janukovics is aktívan bírált. Egyes szakértők úgy vélik, hogy az új kormánycsapat tagadhatatlan eredménye Ukrajna politikai rendszerének stabilizálása. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a „szakemberek kormánya” szlogen nem igazán valósult meg [16]. Az ország politikai-társadalmi fejlődését illetően lényeges volt továbbá a 2010. április végén Ukrajna (Viktor Janukovics) és Oroszország (Dmitrij Medvegyev) akkori elnökei által aláírt úgynevezett harkovi megállapodások, valamint az Ukrajna politikai irányvonalának megváltoztatására vonatkozó törvénymódosítások bevezetése volt. A harkovi megállapodások értelmében Janukovics az alacsonyabb földgázárakért cserébe kötelezettséget vállalt arra, hogy az orosz Fekete-tengeri Flotta 25 évig (2042-ig) továbbra is jelen lesz a Krímben és Szevasztopolban. Viktor Janukovics kezdeményezésére a bel- és külpolitika alapjairól szóló törvényből törölték a NATO-integrációra vonatkozó

rendeleteket, míg az Ukrajna el nem kötelezett státuszára vonatkozó rendelkezésekkel egészítették ki a törvényt. Ezeket az intézkedéseket nemcsak az ellenzéki parlamenti frakciók ítélték el, hanem a választók egy aktív, az EU-integráció felé orientálódó része is heves kritikával illette őket [26].

A Janukovics-rezsim szerves részét képezték a politikai ellenfelek, ellenzékiek, egyet nem értők elnyomása. Ennek egyik ékes példája Julia Timosenkó gázár-manipulációért történt 7 év letöltendő fegyházbüntetésre ítéltése. Az ellenzékiek elhallgattatása, a lojálisak felemelése, döntéshozói székekbe való ültetése elősegítette a Janukovics-„család” szárnyalását. A „Transparency International” 2013-as adatai szerint Ukrajna a korrupció tekintetében éllovas volt, Nigériát és Ugandát követve a ranglétrán [27]. Jelentősen növelte a politikai feszültséget az országban, Ukrajna „Az állami nyelvpolitika alapjairól” szóló törvény is, mivel jelentős előnyben részesítette az úgynevezett regionális nyelveket, elsősorban az oroszot, ami bizonyos mértékig negligálta az ukrán nyelv államnyelvi státuszát.

Az új államfő is gyökeresen megváltoztatta Ukrajna külpolitikai irányvonalát is, mivel kijelentve, hogy Ukrajna elutasítja a NATO-csatlakozást, a harkovi megállapodások aláírását követően a következő három évben jelentős lépések történtek, amelyek megteremtették az Ukrajna és az EU közötti társulási megállapodás megkötésének valós feltételeit. Ennek ellenére nem a várt forgatókönyv valósult meg. 2013 novemberének második felében drámaian megváltozott a helyzet az országban. 2013. november 21-én Ukrajna Miniszteri Kabinetje kiadta a 905-p. számú rendeletet, amely előírta az EU-Ukrajna társulási megállapodás aláírása előkészületeinek felfüggesztését. Egy héttel később, 2013. november 28-án Viktor Janukovics a vilniusi keleti partnerségi csúcstalálkozón hivatalosan megtagadta az EU-Ukrajna társulási megállapodás aláírását. Az ilyen intézkedésekre az országban tömeges tüntetések voltak és a tiltakozások szinte minden régióra kiterjedtek, de a legszervezettebbek Kijevben kezdődtek, ahol az úgynevezett európai Majdan (Euromajdan), a méltóság forradalma vette kezdetét [26].

1.5.2 A Majdan, avagy a „méltóság forradalma”

A méltóság forradalma (más néven Euromajdan) – nemzeti-hazafias tüntetések Ukrajnában a korrupció, a bűnüldöző szervek és a különleges erők önkénye ellen, valamint Ukrajna külpolitikájának európai vektorát támogatva. A Méltóság Forradalmának fő célja az európai integráció, a valódi politikai változások az országban, valamint a demokratikus jogok és szabadságjogok helyreállítása volt [16].

2013. november 24-én nagy felvonulásra és gyűlésre került sor Kijevben, amelyen több mint 100 ezer támogatója az európai integrációnak. Tiltakozásokra került sor Lvivben, Luhanszkban és Harkivban, valamint a franciaországi, németországi, angliai, svájci ukrán diaszpóra körében. Eközben a fővárosban Janukovics támogatásával létrejött az „anti-majdan”, amely a regnáló rendszert támogatta. A két tábor képviselői között heves összecsapások kezdődtek [26]. Az események durvább irányt vettek november 30-án, amikor a Berkut rohamrendőrség brutálisan megvert és szétkergetett több száz diákot, akik éjszakára a Függetlenség terén maradtak. A fellépés következtében mintegy 80 tüntető megsérült, ami nagy felháborodást keltett még azok körében is, akik távol álltak a politikától. Ennek eredményeként több mint félmillió ember jelent meg a tüntetéseken és most már világos és egyértelmű céllal: megbüntetni azokat, akik megverték és elzavarták a diákokat és meneszteni Mikola Azarov kormányát [29].

December 2–7. között Európa-barát és kormányellenes tüntetések zajlottak szerte Ukrajnában. Végül Kijevben a tüntetők átvették az ellenőrzést a kijevi városi államigazgatás és a Szakszervezetek Háza felett. A Főügyészség és az Elnöki Adminisztráció közelében is számos tüntetés zajlott. 2013. december 8-án a „Milliók menete” néven nagyszabású tüntetésre került sor, amelyen mintegy egymillió ukrán állampolgár gyűlt össze a Függetlenség téren [28]. Olaj volt a tűzre tovább á a 2014. január 16-án elfogadott, másnap Viktor Janukovics államfő által aláírt a gyülekezési szabadságot korlátozó törvénycsomag, amely lényegesen korlátozta az állampolgárok szabadságát, szélesebb jogkört

biztosított az állami hatóságoknak a tüntetők megbüntetése terén, és az ellenzék és a civil társadalom kriminalizálását célozta. A törvények elfogadása a hatóságok reakciója volt a tömeges tiltakozásokra. A Régiók Pártja hangsúlyozta a döntések jogszerűségét és az ukrajnai helyzetre gyakorolt kedvező hatását. A jelenlegi kormány ilyen intézkedései azonban nemcsak az ukrán társadalmat háborították fel, hanem Európában és az Egyesült Államokban is aggodalmat keltettek, mivel korlátozták az emberek alkotmányban kinyilatkoztatott polgári jogokat. Innentől kezdve a békésebb demonstrációk átalakultak agresszív összecsapásokká – 2014. január 22– 27. között 10 adminisztrációt foglaltak le. Az ukrán népet olyan általános hazafias lelkesedés öntötte el, mint még soha korábban. Mindenütt olyan jelszavak hangzottak el, mint „Dicsőség Ukrajnának - dicsőség a hősöknek”, „Dicsőség a nemzetnek - halál az ellenségnek”, „Ukrajna mindenk felett áll”, elhangzott Ukrajna himnusza. A nemzeti jelképek elemei szinte mindenütt jelen voltak [16]. Annak érdekében, hogy csökkentsék az események további eszkalálódását, kísérletet tettek arra, hogy tárgyalások útján csökkentsék a konfrontációt. A 2014 januárja végén a Viktor Janukovics és a parlamenti ellenzék vezetői között folytatott tárgyalások eredményeként a hatóságok némi engedményt tettek. 2014. január 28-án a Verhovna Rada rendkívüli ülésén megszavazta több január 16-i törvény hatályon kívül helyezését, valamint elfogadta Azarov miniszterelnök és a miniszteri kabinet lemondását, továbbá számos fogságban lévő tüntetőt engedtek szabadon [26].

Minden drámaian megváltozott 2014. február 18-án, amikor a tüntetők Kijev központjában erőszakosan összecsaptak a biztonsági erőkkel, akik páncélozott járművekkel, gránátokkal és fegyverekkel rohanták meg a barikádokat. A több tucatnyi áldozatot követelő támadás csak másnap reggelre ért véget. A hatóságok és az ellenzék közötti tárgyalások február 19-én nem vezettek eredményre, bár ennek eredményeként tűzszünetet hirdettek, amelyet már másnap megtörtek.

2014. február 20-án reggel a kijevi tüntetők támadásba lendültek és a forradalom legvéresebb napjaként került be a történelembe. Sikerült elfoglalniuk

az Agrárpolitikai Minisztérium épületét, és sikerült a „Berkutot” kiszorítaniuk a Függetlenségi emlékműtől, felszabadítaniuk az Októberi Palotát és az Ukrán Házat. Ugyanakkor mesterlövészek állomásoztak a „Kozatske” és az „Ukrajna” szállodák tetején, és célzott tüzet nyitottak a tüntetőkre. 14 órára a halottak száma elérte a 35 főt, 17 órára pedig a 60 főt. A Méltóság Forradalmának elesett résztvevőit Mennyei Százaknak nevezték el. Az események felháborodást keltettek világszerte. Az „Euromajdan” vezetői – Vitalij Klicsko és Arszenyij Jacenyuk –, valamint a legtöbb ukrainai média beszámolója azt állította, hogy február 20-án és azt követően a Berkut megszegte a tűzszünetet, és megpróbálta megtámadni a fegyvertelen tüntetőket a Majdanon [29]. Az eseményekre válaszul a Legfelsőbb Tanács határozatot fogadott el „Az Ukrajnában civilek halálához vezető erőszak alkalmazásának elítéléséről” címmel. Ez a jogi aktus elismerte, hogy a biztonsági erők fellépése törvénytelen volt, és utasította „Ukrajna Miniszteri Kabinetjét, Ukrajna Biztonsági Szolgálatát, Ukrajna Belügyminisztériumát, Ukrajna Védelmi Minisztériumát és az alárendelt katonai és félkatonai egységeket, hogy haladéktalanul hagyják abba és akadályozzák meg a további erőszak alkalmazását”. Tilos bármilyen fegyver és különleges eszköz használata a tüntetők ellen. Ez a határozat véget vetett a háromnapos vérontásnak [16].

A megállapodás aláírása után, 2014. február 21-22-én éjjel Viktor Janukovics Harkivba repült, ahol az Oroszországba való távozása előtt utolsó ukrainai televíziós beszédét rögzítette. Janukovics beszédében „államcsínynek” nevezte az elmúlt hónapok országos eseményeit, „a parlamenti döntéseket törvénytelennek”, és hangsúlyozta, hogy nem áll szándékában lemondani. Február 22-én és 23-án Janukovicsot követte a hatalmon lévő kormány valamennyi miniszterének, valamint az SZBU vezetőjének és Ukrajna főügyészének engedély nélküli lemondása és ismeretlen helyre való távozása [29]. Az ország eljutott arra a pontra, hogy lényegében felső vezetés nélkül maradt. Az új ideiglenes elnök Arszenyij Jacenyuk személyében tűnt fel, aki a Majdan egyik vezető ellenzéki személye volt és a Legfelsőbb Tanács elnöke

volt. Janukovics elnök lemondását megszavazták, az új elnöki választást pedig 2014. május 20-re írták ki.

2014. február 28-án a negyedik ukrán elnök sajtótájékoztatót tartott az oroszországi Rosztovban, ahol megismételte, hogy ő Ukrajna elnöke, csak biztonsági okokból nem térhet vissza és hogy „nacionalisták, fasisztabarát gengszterek” ragadták magukhoz a hatalmat Kijevben [35]. A méltóság forradalmának jelentősége vitathatatlan. A „forradalmárok” elérték céljaikat, viszont egy olyan ország alakult ki, amelynek központi hatalma meggyengült, legfelsőbb vezetői elmenekültek és gazdaságilag instabil [26]. Ezen események után egy két új krízis vagy pedig konfliktus ütötte fel a fejét az országban, amelynek megértése a mai napig is kulcsfontosságú az ukrán-orosz háború megértéséhez.

II FEJEZET

A KELET-UKRÁN KONFLIKTUS KIÉLEZŐDÉSE ÉS A HARCII ESEMÉNYEK ESZKALÁLÓDÁSA

2014 év elejére egy olyan helyzet alakult ki Ukrajnában, amely az országban jelentős feszültséghez vezetett. Az előző fejezetből láthattuk, hogy Ukrajna függetlenségének kikiáltása óta nem igazán sikerült eredményeket elérni sem gazdaság sem pedig, ami az ország egyesítése és felvirágzása szempontjából nagyon is fontos, egy egységes ukrán énkép, az egyetemes ukrán identitás létrehozása. A krízisek, forradalmak egymásnak adták át a kilincset az országban, most pedig elérkeztünk a fordulóponthoz, ami végképp azt eredményezte, hogy a két szomszédos ország (és embereik) ellenséges szembenállást tanúsítanak egymás irányába. Ebben a fejezetben áttekintjük napjaink Ukrajnájának két krízisét vagy konfliktusát, amelyek még mindig szerves részét képezik Ukrajna és Oroszország közötti háborúnak, és amely konfliktusok megoldásán nap, mint nap dolgoznak mind a nemzetközi diplomácia segítségével, valamint regionálisan katonai eszközökkel. Az egyik ilyen konfliktus a Krím-félsziget annektálása, amely által Oroszország egy olyan tengeri kijáratra tett szert, amely az év bármely szakában szabadon hajózható. A második konfliktus pedig a kelet-ukrán konfliktus, amely a donyecki és luhanszki területek autonómiaiként való kikiáltásáról majd pedig beolvasztásáról az orosz érdekszférába, amely táptalajként szolgál a 2022. február 24-én elkezdődött „különleges katonai műveletnek”, amelynek az a célja, legalábbis az orosz vezetés szerint, hogy „demilitarizálja és denacifikálja” Ukrajnát. Megvizsgáljuk a konfliktusok forrását, valamint részletesen kifejtjük azokat a cselekményeket, amelyek hozzájárultak a háború eszkalálódásához.

2.1. A Krím-félsziget annexiója

A Krím-félsziget az a terület, amelynek hovatartozása mindig is vitatott volt és fájó pontként szúrta az oldalát az ukrán és az orosz vezetésnek. Ha

visszatekintünk a félsziget történelmére, akkor láthatjuk, hogy hovatarozása vitatható és az évek leforgása alatt számos esetben váltott országot. A Krími Kánság, az Oszmán Birodalom mellékállama, a XV. századtól a XVIII. századig uralta a régiót. Az Oszmán Birodalomtól 1774-ben nyerte el függetlenségét, de 1783-ban Oroszország meghódította. Hrihorij Potyemkin még ugyanebben az évben megkezdte a félsziget oroszosítását. A krími tatár népesség a XIX. században és a XX. század elején jelentős lélekszám-csökkenésen ment keresztül a krími háborúval járó üldöztetés és kivándorlás, a ruszifikáció, valamint a Szovjetunió által a krími tatároknak a második világháború záró szakaszában Közép-Ázsiába történő deportálása következtében [36]. Ami az utolsó hivatalos demográfiai adatokat illeti, a Krími-félsziget népességének többségét az orosz ajkú lakosság alkotja (58.4 %), továbbá jelentős ukrán (24.0 %) és krími tatár (11.8 %) nemzetiségű emberek élnek a félsziget területén [37].

A félsziget jogi státuszváltozásai szintén kalandosra sikeredtek. Csak a huszadik századtól kezdve számos státuszváltásnak lehettünk tanui. 1921 októberében a Krím az Orosz Szovjet Szocialista Szövetségi Köztársaság tagja lett. 1941 és 1944 között a Krím a Harmadik Birodalom megszállása alatt állt. 1945-ben a Krím elvesztette autonóm köztársasági státuszát, és a Szovjetunióban egy közigazgatási egységévé vált [36]. 1954 februárjában, Nyikita Hruscsovnak a Szovjetunió Kommunista Pártja főtitkáráként való szolgálata idején a Krím az Orosz Szovjet Szövetségi Köztársaságból az Ukrán Szovjet Szövetségi Köztársaságba került át a Legfelsőbb Tanács Elnökségének egyoldalú rendeletével „A krími terület átadásáról”. Az ülést követően egy rövid, kétmondatos rendeletet adtak ki. Egyikük elmagyarázta az áthelyezés motivációját: *„Tekintettel a közös gazdaságra, a területi közelségre és a szoros gazdasági és kulturális kapcsolatokra a Krími régió és az Ukrán SZSZK között...”* 1954 áprilisában a Verhovna Rada törvénybe iktatta ezt a rendeletet, és úgy döntött, hogy megfelelő módosításokat eszközöl a Szovjetunió alkotmányában. Júniusban ezeket a változtatásokat a köztársasági alkotmányokba foglalták. Így a Krím átadásának folyamata jogilag befejeződött

[38], viszont többen is, köztük Babler [39] megkérdőjelezi a rendelet érvényességét. A következő státuszváltozás 1991-ben volt a Szovjetunió szétesése után, amikor a félsziget autonóm területként a Ukrajna része lett.

A „méltóság forradalma” legyengítette az országot. Ami jellemző volt az egész ország eseményeinek változására és az új, Janukovics-féle „családmodell” elterjedésére Ukrajna területén, ugyan ez a tendencia volt jellemző a félsziget politikai vezetésének gyökeres váltására, amely a regnáló hatalmat hivatott kiszolgálni. Lukicsov [26] leírja, hogy az előző néhány év leforgása alatt Janukovics adminisztratív erőforrások felhasználásának köszönhetően Janukovics pártja, a Régiók Pártja a krími választásokon a 100 mandátumból 80-at szerzett meg, míg más pártok összesen csak 20 mandátumot. Szevasztopolban hasonló volt a helyzet, ahol 76 mandátumból 46-ot sikerült megszerezni a választások során.

A helyzet a félszigeten február 23-án eszkalálódott. Ezen a napon „Szevasztopolban az ukrajnai fasizmus elleni népakarat nagygyűlésén” Alekszej Csalij orosz üzletembert „polgármesterré” választják. A gyűlés résztvevői „*Putyin a mi elnökünk*”, „*Oroszország, elhagyatottak vagyunk, vegyél vissza minket!*” feliratú plakátokat tartanak. Nem mindenki hitt abban, hogy a gyűlés önkéntes volt. Egyes megfigyelők úgy vélik, hogy szándékosan szervezték meg. 2014. február 26-án Szimferopolban az Ukrajna területi integritását támogatók és ellenzők tömeggyűlésén két ember meghalt, és több tucatnyian különböző módon megsérültek a tömegverekedés következtében [26]. 2014. február 27-én éjjel „jelöletlen” katonák elfoglalták a krími parlament és kormány épületét, amely fölé kifüggesztették az orosz zászlót, valamint fegyveresek kényszerítésére a parlamenti tagok kiírtak egy népszavazást, amelyet március 16-án tartottak, amelynek eredményei szerint a résztvevők állítólag 97 %-a „szavazott” az Oroszországhoz való csatlakozásra, viszont ezen eredmények hitelességét és az emberek „akaratát”, hogy Oroszországhoz csatlakozzanak az oroszokon kívül csak néhány ország ismeri el, mint Belarusz, Szíria vagy Észak-Korea.

Az ukrán hatóságok szerint a népszavazás eredményét nem lehetett törvényesnek elismerni, mivel nem volt jogalapja a népszavazás megtartásának. A népszavazást ráadásul nemzetközi megfigyelők jelenléte és az Ukrán Központi Választási Bizottság választói névjegyzékének nyilvántartása nélkül tartották meg. Oroszország 2014 februárjában és márciusában megsértette Ukrajna területi integritását azzal, hogy indokolatlan kényszerítő és nem kényszerítő intézkedéseket alkalmazott egy olyan szuverén országgal szemben, amelynek határait és jogállását Oroszország korábban elismerte. Oroszország számos, az Ukrajnával kötött többoldalú megállapodások és kétoldalú szerződések által rá rótt kötelezettséget megszegett, mint például a már említett 1994-es Budapesti Memorandum. A Krím félsziget továbbra is az orosz föderáció része, és az orosz álláspont ebben a kérdésben nem változott, annak ellenére, hogy a nyugati nemzetek szankciókkal próbálják Oroszországot a nemzetközi jog betartására és a törvénytelen cselekedetek abbahagyására kényszeríteni [36]. Ezen szankciókra válaszreakcióként Oroszország felemelte a gázárakat Ukrajnában és mivel a nyugati országok elszigetelődés szándékát tanúsítják, így az orosz vezetés elmélyítette a kapcsolatait a keleti országokkal, mint India, Kína, Vietnám stb.

Tim Marshall a Krím bekebelezését a geopolitikai folyamatok számlájára írja. Úgy érvel, hogy Putyin másként is dönthetett volna: *„tiszteletben tarthatta volna Ukrajna területi sérthetetlenségét... de valójában nem volt más választása. Nem kívánt az az ember lenni, aki Krímet, s vele hazája egyetlen, valóban használható meleg vizű kikötőjét elvesztette”* [3, 36. oldal].

Kotoulas és Pusztai összegzésként a következő dolgokat említi meg, amiért fontos volt Oroszországnak megszereznie a Krím-félszigetet [39]:

- az orosz terület jelentős bővítése a stratégiai fontosságú területek ellenőrzése révén – a Krím-félsziget ellenőrzése;
- a fontos katonai (haditengerészeti) bázis, Szevasztopol tartós ellenőrzése, amely továbbra is orosz tulajdonban maradt – Oroszország

stratégiai megközelítése a nyugati tengeri hatalmak esetleges fekete-tengeri hatalmi kivetítése miatt;

- Ukrajna relatív erejének jelentős csökkenése mind területi, mind politikai szinten.

- Ukrajna EU- és főként NATO-jelöltségének akadályozása;

- az orosz katonai és kiberhadviselési képességek demonstrálása.

Az események fényében Ukrajna elzárta a félsziget vízellátásáért felelős csatornát, ami egy ivóvízkrízist eredményezett. A lakosság egy része ezért, mások pedig az orosz megszállás iránt tanúsított ellenszenv miatt költöztek más területekre vagy országokba. 2018. május 15-én az orosz elnök átadta a felépített kercsi hidat, amely összeköti a félszigetet Oroszországgal. Ez a híd nem csak gyakorlati, hanem jelképes jelentőséggel is bír, amely megmutatkozik később az ukrán-orosz háború eseményeinek közepette.

2.2 A kelet-ukrán konfliktus és eseményei

A kelet-ukrajnában kialakult események szintén visszavezethetőek az előbbieken taglalt történésekhez. A forgatókönyv kísértetiesen hasonlít ahhoz, amit a Krím-félszigeten láthattunk, viszont megfigyelhetőek eltérések is. A Krím megszállása után a Donbasz volt a második területi konfliktus, amely Ukrajnát sújtotta, miután Viktor Janukovics elnököt 2014. február 21-én, az úgynevezett Euromajdan-tüntetések során megbuktatták. A Krímhez hasonlóan Ukrajna keleti régióiban is tüntetések és halálos összecsapások zajlottak az Euromajdan támogatói és ellenzői között. Kezdetben Délkelet-Ukrajna jelentős részét érintették ezek a tüntetések, Odesszától az Azovi-tengeren fekvő Mariupolon át Donyeckig és Luhanszkig. Halálesetek is történtek, a leghírhedtebb 2014. május 2-án, Odesszában, amikor negyvenkét Euromajdan-ellenzéki vesztette életét egy égő épületben. A felkelők számos városban elfoglalták a kormányépületeket és átvették az irányítást fontos közlekedési csomópontok és az Oroszország felé vezető határátkelők felett [40].

2. ábra. A luhanszki és donyecki megszállt területek 2022.február 24 előtt.

Forrás: BBC:Donbas: Why Russia is trying to capture eastern Ukraine [71]

A donbászi régió Ukrajna nehézipari központja. Itt termelték az antracit szenet, amelyet az ország összes hőerőműve használt, valamint kokszoló szenet, amely a mezőgazdasági termékekkel együtt az ukrán export alapját képezte. Annak ellenére, hogy az ország ipari központjáról beszélünk, az életszínvonal és az emberek élete nem tükrözte a régióban rejlő potenciált. A donbászi vállalatok tulajdonosai Ukrajna leggazdagabb embereivé váltak, befolyásukat pedig politikai projektekre fordították. Nem mellékes, hogy Ukrajna negyedik elnöke is a donyecki régióban született és támogatottsága is itt volt az egyik legerősebb.

A régióban az események gyorsan eszkalálódtak. 2014 márciusától kezdve az oroszbarát fegyveresek elfoglaltak néhány állami intézményt Donyeckben, Luhanszkban és más donbászi városokban. A krími

forgatókönyvhöz hasonlóan, 2014 áprilisában a szakadárok kikiáltották a Donyecki és a Luhanszki Népköztársaságot, május 11-én pedig mindkét régióban népszavazást tartottak. A szavazásokat a szokatlan körülmények miatt nem ismerték el világszerte. A szervezők szerint a résztvevők több mint 90 százaléka a népköztársaságok megalapítására szavazott és megalakult a „Luhanszki Népköztársaság (LNR)” és „Donyecki Népköztársaság (DNR)” [39].

Az orosz szabotőr-csoportok szabadon érkeztek Donyeck és Luhanszk területére, mivel a határt nem zárták le. A konfliktus korai szakaszában a felkelők katonai szempontból fölényben voltak. Áprilisban az ideiglenes ukrán kormány “terrorellenes hadjáratot” (ATO) indított a szakadárok ellen, de hamarosan jelentős kudarokat szenvedett. Ez idő alatt egyre több katona és nehézfegyverzet lépte át az orosz-ukrán határt, és jutott be a konfliktusövezetbe. Idővel azonban Ukrajna képes volt katonailag újra összeállni és visszavenni területeket a lázadóktól, viszont mielőtt a harci események részletesebben terítékre kerülnének, nézzük meg az országban lejátszódó politikai eseményeket [40].

2.2.1 A donyecki és luhanszki „népköztársaságok” sajátosságai

A „Donyecki és a Luhanszki Népköztársaságok” viszonylag fiatal „államalakulatok”, amelyek nemrég kerültek ki egy elhúzódó fegyveres harcból. Eltérnek hasonló a moldovai (Transznisztria) és dél-kaukázusi (Dél-Oszétia, Abházia) szakadár entitásoktól, amelyek az 1990-es évek közepe óta hoztak létre de facto állami intézményeket, amelyek e tekintetben csak részben működnek. Bár hivatalosan nem ismerik el őket, a két donbászi „népköztársasággal” ellentétben ez utóbbiaknak van némi legitimitásuk a saját lakosságukon belül. A kialakult de facto államokhoz képest kialakulásuk lényegesen jelentősebb mértékben függött a szándékos orosz beavatkozástól. A donbászi „népköztársaságok” nemcsak gazdaságilag függenek teljes mértékben

Oroszországtól, hanem Moszkva közvetlen kormányzati hatalommal is rendelkezik felettük [40].

Az elfoglalt városokban egyes szavazóhelyiségeket állítottak fel, amelyek előtt sorok gyűltek össze, hogy az orosz média számára a szükséges képet nyújtsák a szeparatistáknak a helyi lakosság állítólagos tömeges támogatásáról. A “népszavazási” szavazólapokat másológépeken másolták, ami lehetlenné tett mindenféle ellenőrzést. Maguknak a szeparatistáknak kellett kijelenteniük, hogy ezek a népszavazások nem jelentik az Ukrajnától való elszakadást, mivel a donbászi lakosok többsége, nem támogatta az ilyen lépéseket. Május végén a két szakadár köztársaság aláírt egy szerződést, amelyben egy kitalált “Novorosziját” vagy pedig “Új Oroszországot” hoztak létre [16], viszont a project elég sikertelennek bizonyult.

Bár mindkét „népköztársaság” 2014 májusában “demokratikus alkotmányt” fogadott el, a politikai és társadalmi valóság nagyon eltérő. Valójában diktatórikus rendszerek jöttek létre. Mindkét „népköztársaság” 2014-ben kormányt, egyéb alkotmányos szerveket, fegyveres erőket, biztonsági erőket, hírszerző szolgálatokat és bíróságokat hozott létre és még abban az évben november 2-án megtartotta első elnök- és parlamenti választásait. A 2014. májusi függetlenségi népszavazásokhoz hasonlóan sem a 2014. novemberi, sem a 2018. novemberi választások nem feleltek meg a nemzetközi normáknak; nemzetközi megfigyelők nélkül zajlottak, és kizárták a máshol élő belső menekülteket [40].

Fischer úgy véli [40], hogy 2014 tavaszán a Donbaszban elegendő politikai ellenérzés volt ahhoz, hogy Kijev elleni tüntetéseket szítson. Azonban sem az erőszak kirobbanása előtt, sem pedig utána nem volt jele az etnikai alapú elszakadásnak. Rengeteg bizonyíték van arra, hogy az orosz szereplők korán belekeveredtek az eseményekbe. A helyi önkéntesek és a közösség prominens tagjai mellett a fegyveres felkelők között egyre több orosz állampolgár és régóta Oroszországban élő személy volt. Sokan közülük korábban a szovjet vagy orosz

katonai vagy hírszerző ügynökségeknek dolgoztak, míg mások szoros kapcsolatban álltak Oroszország legszélsőségebb nacionalista szervezeteivel.

Nem beszélhetünk szabad médiáról a „népköztársaságok” területén. Annak ellenére, hogy létrehozták a saját intézményrendszerüket, független bíróságokról szó sincs, ami pedig az ellenzékieket, kritikus bloggerekét és újságírókat illeti, elnyomásnak vannak kitéve. Sok egykori harcos, valamint az egyébként szörnyű gazdasági helyzetben munkát és perspektívát kereső ember a katonai erők berkein belül keresi a megélhetését. Erőszakosak és szeszélyesek a lakossággal és a politikai ellenfelekkel szemben. Számos történet szól arról, hogy a foglyokat megkínozták és hosszabb ideig jogi eljárás nélkül tartották fogva [43]. Egy 2021 júliusában megjelent Human Rights Watch által publikált írás szerint az Oroszország által támogatott fegyveres csoportok a kelet-ukrajnai konfliktus 2014-es kitörése óta több száz polgárt börtönöztek be a donyecki és luhanszki területeken, többek között kémkedéssel, szabotázsban való részvétellel vagy államárulással vádolva őket [41]. Mivel a csoportok gyakran tagadják, hogy tudomásuk lenne az illető őrizetbe vételéről vagy tartózkodási helyéről, az őrizetbe vételek néha erőszakos eltűnésekhez vezetnek.

Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala július 2-i jelentése szerint *„az önkényes fogva tartások továbbra is mindennaposok az önjelölt „köztársaságok” által ellenőrzött területeken”* [42], és a konfliktussal kapcsolatos okokból fogva tartott személyek többségét megkínozták. A jelentés dokumentálta továbbá az ukrán állami hatóságok és az oroszok által támogatott fegyveres csoportok által a fegyveres konfliktussal összefüggésben elkövetett bántalmazásokat és kínzásokat.

A fegyveres a konfliktus sújtotta donyecki és luhanszki területek gazdasága nem javult az erőszak csökkenő szintjével. Ez főként annak köszönhető, hogy nem sikerült kezelni a probléma mögöttes okait, az állami szervek és struktúrák hiányát, a humanitárius katasztrófa meglétét. A donbászi régió korábban erősen összekapcsolt gazdasága mára szétvált a szakadárak által ellenőrzött területek és a kormányzat közötti érintkezési vonal mentén, és az

utóbbiakra súlyos gazdasági korlátozások vonatkoznak. Az ENSZ egyik tagállama sem ismerte el nyilvánosan az önjelölt szeparatisták kormányát. Ez arra utal, hogy a szeparatisták által ellenőrzött területeken belül kötött üzleti megállapodások sem az ukrán jog, sem a nemzetközi jog alapján nem lesznek végrehajthatók [43].

Oroszország mindkét szakadár megyében 2015 folyamán megkezdte a bérek, juttatások és nyugdíjak kifizetését. Bár ez – részben az orosz gazdasági válság miatt - óvatosan indult, végül az új hatalmi struktúrák megszilárdulásához és az Oroszországtól való teljes gazdasági függőségükhöz vezetett. A Nemzetközi Válságcsoport 2016-os értékelése szerint Oroszország a két kelet-ukrajnai vitatott terület költségvetésének 70–90 százalékát adta, ami évente mintegy 1 milliárd dollárt tesz ki [44]. A népköztársaságok rendkívül korlátozott sikerrel próbálták a területükön működő cégeket adófizetésre ösztönözni. A vállalkozások többsége az ukrán fennhatóság alatt álló oldalon tartotta meg a regisztrációját és üzleti tevékenységét. Az ukrán vezetés nem szüntette meg a szakadár államokkal a teljes kereskedelmet, az elektromos energiaszükségleteinek fedezetére szenet és elektromos energiát vásárolt. 2017-ben Kijev gazdasági embargót vezetett be, amely súlyosbított az amúgy sem rózsás dombászi helyzeten. Összeomlott az ipari termelés a népköztársaságokban, sok alkalmazott elvesztette állását, és a fizetések akár 50%-kal is csökkentek (ahol egyáltalán fizettek). Az új piacok megtalálása Oroszországban a legjobb esetben is csak részben sikerült [40].

Bár a donbászi fegyveres felkelés és a Krím annektálása egyaránt az ukrán-orosz konfliktus része, Ukrajna figyelmének nagy részét ez utóbbi kapta. Ez annak köszönhető, hogy a Krím megszállása során nem volt számos áldozat és nem keletkezett nagymértékű anyagi kár. A Krím orosz megszállása következtében a becslések szerint két ember vesztette életét, míg a donbászi konfliktus következtében 13 000 ember halt meg. A minszki megbeszélésekhez legközelebb eső két hónapban, 2014 augusztusában és 2015 februárjában volt a legnagyobb kiugrás az áldozatok számában. 2021 májusában ukrán tisztviselők

becslése szerint csaknem 3000 orosz katonai erő harcolt Kelet-Ukrajnában, többnyire parancsnoki és irányító pozíciókban, az Oroszország által vezetett harcosok teljes számát pedig több mint 35 000-re becsülték. 2021 májusában orosz tisztviselők azt állították, hogy Oroszország több mint 525 000 lakosnak adott állampolgárságot Kelet-Ukrajna Oroszország által ellenőrzött területein, de erről részletesebben a következő fejezetek szólnak.

2.2.2 Harci események a kelet-ukrán konfliktus ideje alatt

Komoly külpolitikai feszültséget okozó tényező volt az orosz csapatok összpontosítása az Ukrajnával határos régiókban, valamint a Dnyeszteren túli területek és a Krím területén. Ez a körülmény, az Oroszországi Szövetségi Föderációs Tanácsának Gyűlése “Az Orosz Föderáció fegyveres erőinek Ukrajna területén történő alkalmazásáról” szóló rendeletének folytatásának háttérében nemcsak az esetleges külső agresszió veszélyét jelentette, hanem bizonyos mértékig szeparatista mozgalmakat is provokált Ukrajna válságövezetében [26]. Erre válaszul 2014. március 17-én a Verhovna Rada elfogadta „A részleges mozgósításról szóló elnöki rendelet jóváhagyásáról” szóló törvénytervezetet, amelynek indoklása szerint a döntés szükségességét a Krím-félszigeten kialakult társadalmi és politikai helyzet súlyosbodása, a leplezetlen agresszió, a Krími Autonóm Köztársaság egyes részeinek és Szevasztopol városának orosz fél általi elfoglalása indokolta az EBESZ pedig megfigyelő bizottságot küldött az országba.

Az események gyorsan zajlottak az országban. 2014. április 2-án a Donyecki területen található Szlovjanszkban az állami hatóságokat az Orosz Föderációból érkezett Igor Girkin (más néven Igor Sztrelkov) által vezetett fegyveres és jól felszerelt különítménye foglalta el. A fegyveresek a Donyecki terület északi részén is elfoglaltak néhány települést: Krasznij Liman, Szyjatohorszk, Kramatorsk és Drushkivka. Ez volt a kezdete a régió néhány más városának elfoglalásának. Ugyanezen a napon Girkin különítménye tűzharcba keveredett egy SZBU felderítő csapattal. Az ütközetben egy Alpha tiszt meghalt,

három tiszt pedig megsebesült. Úgy vélik, hogy ez az esemény volt az első hivatalos esete az illegális fegyveres csoportok és a kormányerők közötti fegyveres összecsapásnak Kelet-Ukrajnában [39].

Az elsők között a terroristák diákokat és a horlivkai városi tanács képviselőjét, Volodimir Rybakot kínozták meg, amiért az ukrán zászlót akarta a városi tanács felett tartani. Hamarosan a rettegés tömegessé vált. Az oroszbarát terroristák több ezer embert öltek meg, köz- és magántulajdont fosztottak ki, helyi lakosok ezrei tűntek el vagy kínozták meg őket. Harkivban azonban a rendfenntartó erők időben és határozottan végrehajtott akcióinak köszönhetően gyorsan leszámoltak a szeparatistákkal [18]. A fegyveres terrorra 2014. április 13-án Olekszandr Turcsinov hivatalban lévő ukrán elnök aláírta „Ukrajna Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanácsának a terrorista fenyegetés leküzdésére és Ukrajna területi integritásának megőrzésére irányuló sürgős intézkedésekről szóló határozatáról” szóló rendeletet, és köztudatba került az „ATO” (Terrorellenes hadművelet) megnevezés, amelyet úgy határoztak meg, mint *„az ukrán biztonsági szervek által hozott katonai és különleges szervezeti és jogi intézkedések összessége, amelyek célja az illegális orosz és oroszbarát fegyveres formációk kelet-ukrajnai tevékenységeivel szembeni fellépés”* [91]. Maga a művelet 2014. április 14-től 2018. április 30-ig tartott. Az ATO után Kelet-Ukrajnában bevezették a „közös haderőműveletet”, amely azzal a céllal lett életre hívva, hogy fellépjen az illegális orosz és oroszbarát fegyveres csoportok tevékenysége ellen a kelet-ukrajnai háborúban. Az ATO meghirdetését követő első két hétben minimális volt a fegyveres konfliktus. A harcok leginkább Mariupolban és az északi Donyecki területen összpontosultak Girkin különítménye ellen. Április 13-án és 24-én az ATO-erők két alkalommal is kísérletet tettek Szlovjanszk elfoglalására, de egyik kísérlet sem járt sikerrel [26].

Május elejét véres események jellemezték Odesszában. Május 2-án az oroszbarát szeparatisták és az ukrán egység hívei közötti provokált összecsapásokban több tucat ember vesztette életét. Többségük oroszbarát

aktivista volt. Azóta az oroszbarát erők nyílt tevékenysége a dél- és kelet-ukrajnai városokban jelentősen csökkent [40].

Május 1-jén a szeparatista vezetők a genfi megállapodásokat megsértve úgynevezett szuverenitási népszavazást szerveztek és tartottak az ukrán biztonsági erők által nem ellenőrzött Donyeck és Luhanszk régiók területén. A szavazás eredményeképpen elfogadták „DNR” és a „LNR” alkotmányát és kormányának megalakítását. A donyeckit az orosz Alekszandr Borodaj, a luhanszkit pedig az ukrán Valerij Bolotov vezette. Az orosz Igor Girkin lett a Biztonsági Tanács vezetője és védelmi miniszter. Ukrajna Biztonsági Szolgálatát terrorista szervezetnek nyilvánította az új köztársaságokat.

2014. május 25-én előrehozott elnökválasztást tartottak Ukrajnában. Petro Porosenko már az első fordulóban győztes lett a szavazatok 54,7 %-ával, június 7-én pedig elfoglalta hivatalát Petro Porosenko államfő, aki egyben a Fegyveres Erők főparancsnoka is lett [34]. Május folyamán a harcok főként a kramatorszki agglomerációban folytak. A szeparatisták aktívan alkalmazták a lesből támadás taktikáját, az ukrán katonai állások lövöldözését, szabotázszt és terrortámadásokat, ami az ukrán katonák körében megnövekedett áldozatok számát eredményezte [26]. Az ATO-erők és a szeparatista csoportok közötti rendszeres összecsapások május 22-én kezdődtek. A lázadóknak május vége előtt sikerült átvenniük az ellenőrzést Mariupol és számos más város felett a Donyeck-i és Luhanszki területen. Néhány nappal az új ukrán elnök megválasztása előtt, június 3-ról 4-re virradó éjszaka a lázadók ellenőrzésük alól kivonták a luhanszki határátkelőt Oroszországgal. A donbászi regionális központok repülőterei szintén az ellenségeskedések színterévé váltak. Május 26., illetve június 11. óta a donyeck-i és luhanszki repülőterek nem fogadnak többé személyszállító járatokat.

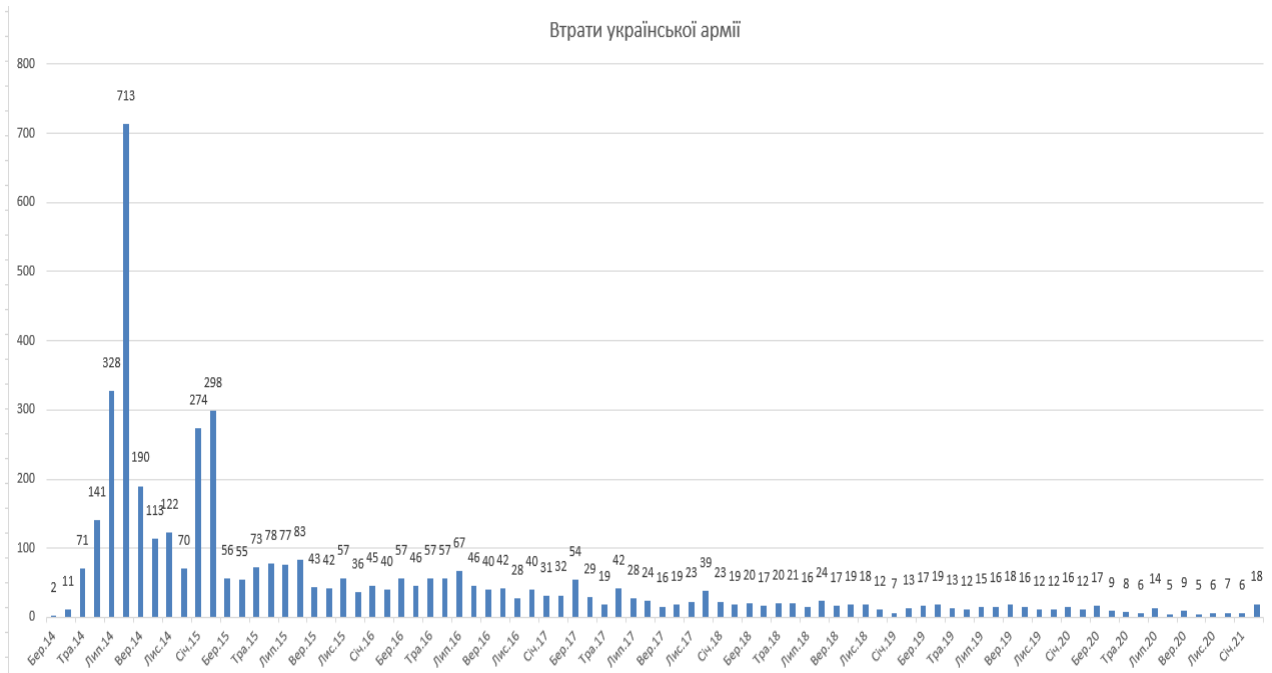
2014. július 1-jén, az ukránokhoz intézett beszédében Petro Porosenko azt mondta, hogy az egyoldalú tűzszünet június 30-án, hétfőn 22:00 órakor lejárt. *„Megtámadjuk és felszabadítjuk a földünket”* – mondta az elnök nyilatkozatában. Július 27-ig az ukrán hadsereg több mint 60 várost és falut

szabadított fel Donyeck és Luhanszk régiókban. Augusztus 27-én reguláris orosz csapatok vonultak be Ukrajna területére, aminek következtében Ukrajna jelentős területeket veszített [47].

A katonai parancsnokság úgy döntött, hogy nagyszabású offenzívát indít a szeparatista erők elvágása és bekerítése érdekében, amely a Donyeck környéki Ilovajszk városáért folytatott harcban csúcsosodott ki. Az ukrán katonák a hadművelet során láttak először nagyobb reguláris orosz katonai egységeket. Az ukrán vezérkar jelentése szerint 2014. augusztus 24-től kezdődően több mint 4000 orosz katonai erő állomásozott Ilovajszk környékén [48]. Az ilovajszki harcokkal kezdődött a konfliktus második szakasza, amely feltételesen nevezhető a reguláris hadseregek nagyszabású összecsapásának, tüzérség és a harckocsik aktív alkalmazásával. Ez a szakasz az ilovajszki harcokon kívül magában foglalta az ukrán fegyveres erők 81. dandárjának a donyecki repülőtéren lévő egységeinek felszabadítására irányuló műveleteket 2014–2015 telén, a debalcevoi hídfőnél 2015 január-februárjában végrehajtott műveletet. Ebben a szakaszban a konfliktusban részt vevő felek megállapodtak a 2015. február 12-én aláírt „A minszki megállapodások végrehajtását célzó intézkedéscsomagról”, ismertebb nevén „Minszk-2”-ről. Aláírása ellenére azonban az aktív harcok csak február 18-án értek véget Debalcevo elfoglalásával és a konfliktusban részt vevő felek pozícióinak megszilárdításával a Szvitlodarszki dombon [26].

2015 februárjától a háború eszkalálódásáig a konfliktus pozícióharccá alakult, a szeparatista erők időszakos kísérleteivel, hogy előrenyomuljanak az ukrán hadsereg által ellenőrzött területre. Ebben a szakaszban megkülönböztethető a 2015 nyarán Marjinka (Donyeck terület) térségében tett sikertelen előrenyomulási kísérletek, a Szvitlodarszki dombon 2016 nyarán és telén folytatott harcok, az Avdijivka ipari övezetben (Donyeck terület) 2017 januárjától folytatott harcok. Az állóháború időszakos tüzelésekkel azt eredményezte, hogy a felek a háttérben megerősíthetik pozícióikat [48].

2018. november 26-án a Kercsi-szorosi incidens eseményeire válaszul bevezették Ukrajna 10 megyéjében egy hónapra a hadiállapotot, mivel az orosz agresszió kezdete óta az orosz erők először léptek fel hivatalosan és saját zászlójuk alatt [43]. Az incidens következtében az ukrán páncélozott hajók és a legénység orosz fogságba került.

3. sz. ábra Az ukrán hadsereg emberi veszteségei a háború eszkalálódásáig.

Forrás: (данні з Книги Пам'яті)

2.3 Politikai folyamatok alakulása a konfliktus ideje alatt

A „méltóság forradalma” óta már eltelt majdnem kilenc év. Ez alatt az idő alatt a független Ukrajna politikai elitjében számos káderváltás következett be. Viktor Janukovics menekülése után az elnöki szerepet ideiglenesen Olekszandr Turcsinov vállalta magára az országban kialakult zűrzavar kezelését, amíg demokratikus keretek között megválasztották az ország ötödik elnökét, nevezetesen Petro Porosenkót, aki politikájában homlokegyenest ment szemben az előző rezsim politikai célkitűzéseivel és új irányba vitte el az országot, mégpedig az euroatlanti integráció felé. Elnöksége alatt számos bel- és külpolitikai előrelépést sikerült csapatával elérnie, viszont ez kevésnek bizonyult és egy fiatal, szakmai tekintetben jóval tapasztalatlanabb vezetőt választottak az

ukrán állampolgárok, mégpedig Volodimir Zelenszkij humorista-producer személyében.

2.3.1 A 2014-es elnökválasztás Ukrajnában

Az első fejezet eseményei 2014. február 21-22-én Viktor Janukovics Harkivba való repülésével zárult, ahonnan egyenesen Oroszországba vezetett az útja és ahonnan „elnökként” irányította az országot. Bajtársai szintén követték a példáját és olyan időket éltünk, amikor a „hatalom az utcán hevert”. Ukrajna Alkotmánya (112. cikk) kimondja, hogy Ukrajna elnöke hatáskörének idő előtti megszűnése esetén Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának elnöke látja el Ukrajna elnökének feladatait. Február 23-tól június 7-ig Olekszandr Turcsinov volt Ukrajna megbízott elnöke. Február 25. óta Turcsinov jogosult aláírni Ukrajna törvényeit, amíg új elnököt nem választanak. Elnöksége alatt számos rendelkezést írt alá. Közvetlenül azután, hogy a Verhovna Rada elnökévé választották, elrendelte a határ lezárását. Miután Viktor Janukovics a Krimbe menekült, egy 10 fős különleges alakulatot küldött. Március 15-én aláírta az Ukrán Nemzeti Gárda létrehozásáról szóló törvényt [44]. Turcsinov kormányzása alatt megkezdődött a kommunista párt betiltásának folyamata. Elrendelte az ATO létrehozását, amelynek segítségével Luhanszk északi, Donyeck északi, nyugati és déli részét felszabadították a terroristák alól. Elmondása szerint nem ragaszkodott a hatalomhoz így, amint módja volt, kiírták a következő elnökválasztást Ukrajnában.

A 2014. május 25-én előrehozott ukrán elnökválasztásra került sor. A szavazók hozzávetőleges száma, akik a 2014. évi elnökválasztáson szavazásra jogosultak 35,5 millió ember volt. A hivatalos adatok szerint a jegyzőkönyvek feldolgozása után, Petro Porosenko 54,70 %-ot szerzett legyőzve politikai ellenfeleit már az első körben. Porosenko személye nagyon érdekes. Elnöki választásokra való indulásakor ő volt Ukrajna 6. leggazdagabb embere, amit számos sikeres üzletének köszönhet. Ami ennél is érdekesebb az a politikai színskála, amin keresztülment Ukrajna függetlensége óta. A kétezres években

társalapítója volt egy politikai szervezetnek, amely később beleolvadt a hírhedt Régiók Pártjába és akik regnálása alatt Ukrajna külügyminisztereként tevékenykedett, de láthattuk őt narancs mezben, amikor a „Narancsos forradalom” szele fújt. Elnöksége előtt Kijev város polgármesteri széke iránt is aktívan érdeklődött, de végül 2014. június 7-én hivatalosan is letette hivatali esküjét. Beszédében azt hangoztatta, hogy minden diplomáciai tapasztalatát arra fogja felhasználni, hogy egy olyan nemzetközi szerződést eszközöljön ki, amely felváltaná a Budapesti Memorandumot és biztosíthatná a békét és a biztonsági garanciát adna Ukrajna területi integritását fenyegető veszély esetén [46].

Ami az ország belpolitikáját illeti számos intézkedés és reform kötődik a nevéhez. Csak említésképp, olyan intézkedések kötődnek a nevéhez, mint a lusztráció (a Janukovics kormány alatt magas tisztséget betöltő személyek nem tölthettek be politikai tisztségeket 5, illetve 10 évig), a dekommunizációs rendelet, amelyben elítélik és betiltják a kommunista rendszerben használatos jelképek és megnevezések használatát. A hatalom decentralizációja volt Petro Porosenko egyik fő választási ígérete. 2016. március 3-án Porosenko aláírta az Alkotmányügyi Bizottság létrehozásáról szóló rendeletet, amelynek feladata az alaptörvény módosításainak kidolgozása, ami az alkotmányos reform új szakaszának kezdetét jelentette [46]. A rendőrség megreformálását is elrendelte. Az ukrán hadsereg megreformálása is kulcsszerepet játszott az elnöksége alatt. Jóváhagyta Ukrajna új katonai doktrínájának tervezetét. Az új doktrína szerint az Orosz Föderációt Ukrajna legfőbb ellenségének ismerik el, valamint jóváhagyják az euroatlanti integráció stratégiai irányvonalát. Szeptember 3-án Porosenko azt mondta, hogy 2020-ra az ukrán hadseregnek át kell állnia a NATO-szabványokra. Elrendelte a képviselők elektronikus deklarációinak bevezetését, a minimálbér megduplázását a szegénység elleni harcként és közreműködésével a konstantinápolyi egyetemes pátriárka kiadta az ukránok között nagy jelentőséggel bíró Tomoszt, amely megalapozta az ukrán egyház függetlenségét az Orosz Ortodox Egyháztól [47].

Ami a munka szempontjából relevánsabb, az Porosenko külpolitikai tevékenysége. Petro Porosenko külpolitikájának célja a NATO-val, az EU-val és az USA-val való együttműködés elmélyítése, az Oroszországtól való gázfüggetlenség elérése, valamint egy nemzetközi koalíció létrehozása Ukrajna támogatására az orosz agresszióval szemben. 2014. június 27-én Porosenko elnök Brüsszelben aláírta a társulási megállapodást az Európai Unióval. 2014. május 29-én, az elnökválasztás megnyerése után Petro Porosenko kijelentette, hogy Ukrajna nem fog gázt vásárolni Oroszországtól 500 dolláros áron, hanem fordított gázimportot fog végezni, csökkenti a fogyasztást, valamint fejleszti a palagáz-technológiát és cseppfolyósított gázterminált épít. Diplomáciai fronton jelentős előrelépés volt a minszki megállapodások aláírása, a vízummentesség megadása Ukrajnának. Legfőbb célkitűzését, mégpedig a békét azonban nem sikerült kieszközölnie. Elnökségének negatívumaként említendő továbbá az, hogy közvetlenül az elnök beiktatása után az üzleti életben sikeres emberek és oligarchák kezdték elfoglalni az állami pozíciókat, valamint külföldi államok „szakemberei” akiknek nagy része nem maradt sokáig hatalmon. Rudics [47] továbbá azt is elmondja, hogy hiába sikerült Porosenkónak elfogadnia a korrupció elleni harc jogszabályi keretét, magát a harcot nem sikerült megszerveznie.

2.3.2 Tévéműsorból lett valóság, avagy Volodimir Zelenszkij megjelenése a politikai színtéren

Az előző alpontban rávilágítottunk arra, hogy Petro Porosenkónak a csapatával karöltve az elnöksége alatt számos intézkedést és reformot sikerült végrehajtania az országban, viszont főként a Kelet-Ukrajnában dúló harci események számlájára írva nem sikerült a «жити по-новому» vagy pedig egy „újfajta élet” szlogen színvonalát életre hívni. Ukrajna átlag választópolgárai belefáradtak már a politikai lózungokba és emberi természetükből fakadóan valami újra vágytak.

Zelenszkij kampánya és a 2019-es elnökválasztás jelentős változást jelentett az ukrán politikai színtéren, és megválasztása emlékeztet arra, hogy a kívülálló jelöltek képesek megbontani a status quót és széles körű támogatást szerezni. Zelenszkij „elkapta” a választók hangulatát, akiket nem csak a politikai szlogenek érdekelnek, hanem azt is tudni óhajtják, hogy mi van a jelölt mögött – milyen ember, milyen értékekkel és szakértelemmel rendelkezik. Ezt a hullámot meglovagolva Volodimir Zelenszkij csapata aktívan felhasználta a közösségi média által biztosított lehetőségeket, hogy politikai célkitűzéseit ismertesse a választókkal. Élénk kampányt folytatott a Youtube-on, Instagramon, Telegramon és egyéb közösségi médián, amellyel elérte, hogy üzenete széles körben terjedt nem csak az idősebb, de a fiatalabb generációk körében is, akiknek tetszett a rendszerellenes, nyílt, humoros és világmegváltó ötletekkel előrukkoló jelölt. Azt is érdemes megemlíteni, hogy sokan felhánytorgatták, hogy előleg soha sem dolgozott politikához közeli pozíciókban, de voltak, akik ezt előnyként fogták és tetszett a zéró politikai tapasztalattal rendelkező jelölt személye.

2018 áprilisában Volodimir Zelenszkij bekerült a valószínű elnökjelöltek szociológiai értékelésébe. A Kijevi Nemzetközi Szociológiai Intézet volt az első, amely ezt megtette. Akkoriban a megkérdezett ukránok 5,4 %-a volt hajlandó Zelenszkijre szavazni az elnökválasztáson. Ugyanakkor a megkérdezettek legnagyobb része pozitívan viszonyult Zelenszkij jelölthez, és a szociális kutatások szerint az ellenzői megítélése az egyik legalacsonyabb volt a válaszadók körében. Volodimir Zelenszkij a 2018. december 31-én a «Вечірній Квартал» újságvéki műsorának a szünetében jelentette be, hogy indul a 2019-es elnökválasztáson. Beszédében elmondta, hogy három út létezik minden ukrán számára. Az első út a sodródást jelenti az árral, második a külföldön való munkát és a megkeresett pénz hazaküldését jelenti, a harmadik út a változást jelenti – megváltoztatni az országot. Habár Zelenszkij elmondta, hogy mindhárom út rendben van, ő mégis a harmadikat választja, és ezért jelentkezik elnöknek [48]. A csapata, elnöki programterve az utolsó pillanatig ismeretlen

volt a nagyközönség számára, ami némi gyanakvást keltett egyes emberek körében. Tény, hogy az elnöki bejelentés és a választások között alig telt el négy hónap, viszont a Radio Svoboda 2019. április 25-én megjelent írása [49] szerint Zelenszkij kampánya már jóval az előtt elkezdődött, hogy az elnökjelölt bejelentette a hajlandóságát. Nem lehet biztosra kijelenteni, hogy a 2015-ös évben a tévéképernyőkön megjelenő „Nép szolgája” (Слуга народу) sorozat elsődleges célja az volt-e, hogy később a főhős a valós életben is elnöki székbe üljön, viszont arra teljes mértékben megfelelő volt, hogy egy olyan képet kreáljon az emberekben, akivel tudnak azonosulni, aki feddhetetlen és valóban a népet szolgálja, nem pedig az oligarchiát. Nem volt meglepő, hogy sokáig ismeretlen volt a Zelenszkij elnöki programterve, mivel nem is rendelkezett ilyennel. Elnöki programtervét játszó könnyedséggel a választókra bízta, akiket a közösségi médián keresztül kért meg arra, hogy írják le mit szeretnének, ezáltal is lázban tartva a választópolgárokat.

2019. január 30-án a Központi Választóbizottság hivatalosan is beregisztrálta Zelenszkijt elnökjelöltkén. Elnöki kampánya során számos kulcsfontosságú pontot és javaslatot terjesztett elő, amelynek néhány fő pontja a következő volt:

Korrupcióellenesség: Zelenszkij azt ígérte, hogy határozottan fellép a korrupció ellen Ukrajnában, és olyan intézkedéseket hajt végre, amelyek növelik az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot a kormányzatban. Zelenszkij azt ígérte, hogy prioritásként kezeli a Kelet-Ukrajnában zajló konfliktus megoldását, és a békés megoldás érdekében fog dolgozni. Továbbá ígéretet tett arra, hogy a külföldi befektetések növelésével és munkahelyteremtéssel a gazdasági növekedésre és az ukrán állampolgárok életszínvonalának javítására összpontosít. Zelenszkij a politikai és igazságügyi reformok végrehajtását, az állami intézmények működésének javítását és a közszolgáltatások hatékonyságának növelését ígérte. A diplomáciai kapcsolatok terén ígéretet tett az országokkal, különösen Oroszországgal, az EU-val és az Egyesült Államokkal való kapcsolatok javítására. Előtérbe helyezi az Európai Unióhoz és

a NATO-hoz való csatlakozást. Prioritásként szerepelt továbbá egészségügyi költségvetés növelésére és az egészségügyi szolgáltatások hozzáférhetőségének javítására minden állampolgár számára. Méltó fizetéseket ígért az egészségügyben és az oktatási szférában dolgozó embereknek is.

A jelen munka megírásának időpontjában elmondható, hogy közelebb került egyes kitűzött célok eléréséhez, viszont még korai vizsgálni elnökségének hatását a jelenkori Ukrajnára.

2.4 Az eszkalációt megelőző események

Az előző fejezetek eseményei mind hozzájárultak ahhoz, hogy a 2023-ban Ukrajnában már lassan két éve hadiállapot van, áremelkedés, belső menekülthullám és mélyszegénységhez közeli állapot határozza meg az ország sorsát. A 2022-es invázióhoz vezető eszkaláció 2021 végén kezdődött, amikor az orosz erők tömeges katonai telepítésbe kezdtek az ukrán határ mentén. Oroszország kezdetben összesen 190 000 katonát gyűjtött össze, mindvégig elutasítva azokat a vádakat, amelyek szerint invázióra készülnek. December 17-én az orosz külügyminisztérium nyilvánosságra hozta az ukrainai helyzettel kapcsolatos követeléseiket. Az orosz tisztviselők bemutatták az Oroszország és az Egyesült Államok közötti „biztonsági garanciákról” szóló megállapodás tervezetét, valamint az Oroszország és a NATO-tagállamok biztonságát garantáló intézkedésekről szóló megállapodás tervezetét. Lényegében Oroszország arra kérte az Egyesült Államokat és a NATO-t, hogy szüntessenek be minden katonai tevékenységet Kelet-Európában és Közép-Ázsiában (mindkét geopolitikai térséget az orosz érdekszférába tartozónak tekintik), kötelezzék el magukat a NATO területének jövőbeli keleti bővítése ellen, és tagadják meg annak lehetőségét, hogy Ukrajna és Grúzia a jövőben valaha is csatlakozzon a NATO-hoz. Az Egyesült Államok és más NATO-szövetségesek elutasították az orosz követeléseket, és súlyos gazdasági szankciókra figyelmeztették Oroszországot Ukrajna további inváziója esetén. Oroszország nem vonta vissza erőit a határokról, és többször is tagadta, hogy inváziót tervezne. A nyugati

hírszerző ügynökségek, mindenekelött az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Észtország, a 2021 decemberétől 2022 februárjáig tartó időszakban végig arra figyelmeztettek, hogy az orosz invázió valószínű és küszöbön áll.

2022. február 21-én Oroszország hivatalosan elismerte a „Donyecki Népköztársaságot” és a „Luhanszki Népköztársaságot” – a két önjelölt, oroszbarát szeparatisták által ellenőrzött bábállamot Donbászban. 2022. február 22-én Oroszország Föderációs Tanácsa engedélyezte a katonai erő alkalmazását külföldön, hogy az orosz hadsereg bevonulhasson az elszakított kelet-ukrajnai területekre. Az ezt követő orosz invázió „különleges katonai hadművelet”, 2022. február 24-én kezdődött, amikor az orosz erők több frontvonalon támadták Ukrajnát Oroszország, Fehéroroszország és a megszállt ukrajnai területek felől.

Felmerül a kérdés, miért pont most indítja el Volodimir Putyin az invázióját Ukrajna ellen? Erre a kérdésre válaszolva, a The Guardian írása szerint [58] szerint az lehet a magyarázat, hogy Putyin valószínűleg gyengének találja a kollektív Nyugatot. Az orosz vezetés, gyakorlatilag minden nehézség nélkül, de facto átvette a Kelet-Donbászi régió feletti ellenőrzést, és annektálta a Krímet. A NATO-t megalázták Afganisztánban. Az is felmerült, hogy Putyinnak döntő győzelemre van szüksége ahhoz, hogy növelje népszerűségét otthon, megvédje nyugatellenes politikáját, elfedje a rezsimjén belül elterjedt korrupciót és kleptokráciát, és igazolja az oroszok által a 2014-ben Ukrajna ellen indított első támadást követően bevezetett nyugati szankciók miatt tapasztalt nehézségeket. Egy másik faktor lehet az, hogy az orosz politikai vezetés Volodimir Zelenszkijt és csapatát tapasztalatlan és gyáva vezetőknek találták, akik feltétel nélkül megadják magukat és az feladják az országot.

A dominó-effektus megkezdődött és a folyamat immáron már visszafordíthatatlan. Az eskalációhoz köthető előzmények a következők voltak [28, 59, 60, 61]:

- 2019: Volodimir Zelenszkij volt komikus színészt választják elnökké.
- 2019. február 7: Az ukrán parlament alkotmánymódosítást fogadott el, amely kimondja Ukrajna elkötelezettségét a NATO-csatlakozás mellett.

- 2021. január: Zelenszkij az amerikai elnökhöz, Joe Bidenhez fordul, hogy Ukrajna csatlakozhasson a NATO-hoz. Februárban kormánya befagyasztja Viktor Medvedcsuk ellenzéki vezető, a Kreml legjelentősebb ukrajnai szövetségeseinek, Viktor Medvedcsuknak a vagyonát.
- 2021 tavasza: Oroszország megkezdi a csapatok összevonását Ukrajna határai közelében, amelyről azt állítja, hogy kiképzési gyakorlat.
- 2021. július 1-jén hatályba lépett „Ukrajna egyes, a mezőgazdasági földterületek forgalmára vonatkozó jogalkotási dokumentumai módosításáról” szóló törvény, amely eltörölte a mezőgazdasági földterületek értékesítésére vonatkozó moratóriumot [62].
- 2021. november: A Maxar Technologies által készített műholdfelvételek az orosz erők Ukrajna közelében történő folyamatos összpontosítását mutatják, a becslések szerint hamarosan meghaladják a 100 000 fős létszámot.
- 2021. december 17: Oroszország biztonsági követeléseket terjeszt elő, többek között azt, hogy a NATO vonja vissza csapatait és fegyvereit Kelet-Európából, és akadályozza meg, hogy Ukrajna valaha is csatlakozzon.
- 2022. január 10-13: Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) keretében az Oroszország és a Nyugat közötti feszültségek enyhítését célzó tárgyalások legutóbbi fordulója áttörés nélkül ért véget, mivel mindkét fél figyelmeztetett a lehetséges eskalációra.
- 2022. január 22: Az Ukrán Védelmi Minisztérium közölte, hogy megérkezett Kijevbe az Egyesült Államok első katonai segélyszállítmánya.
- 2022. január 24: A NATO készenlétbe helyezi erőit, és további hajókkal és vadászgépekkel erősíti meg Kelet-Európát.
- január 26: Washington válaszol Oroszország biztonsági követeléseire, megismétli a NATO „nyitott ajtók” politikája melletti elkötelezettségét, ugyanakkor „pragmatikus értékelést” kínál Moszkva aggodalmaira. Két nappal később Oroszország azt mondja, hogy követelése nem kerültek figyelembe vételre.

- Antony Blinken amerikai külügyminiszter bejelentette, hogy az Egyesült Államok írásbeli levelet juttatott el Oroszországnak, amelyben Moszkva aggodalmaival foglalkozik az ukrán határon tapasztalható feszültség eszkalálódása közepette.
- 2022. február 2: A növekvő nyugati félelmek közepette, hogy Oroszország megtámadhatja Ukrajnát, az Egyesült Államok közli, hogy 3000 további katonát küld a NATO-tag Lengyelországba és Romániába. Washington és a szövetségeseik azt mondják, hogy nem küldenek csapatokat Ukrajnába, de súlyos gazdasági szankciókra figyelmeztetnek, ha Vlagyimir Putyin orosz elnök katonai akcióba lép.
- 2022. február 17: Az ukrán hadsereg azt állította, hogy a kelet-ukrajnai helyi fegyveres csoportok lövéseket indítottak a kormányerők által ellenőrzött terület ellen. A kelet-ukrajnai helyi fegyveres csoportok azzal vádolták az ukrán kormányerőket, hogy először nehézfegyverekkel támadták az általuk ellenőrzött területeket. A kelet-ukrajnai feszültségek tovább fokozódnak.
- 2022. február 18: Robbanás történt a „DNK kormányépület” közelében. A kelet-ukrajnai helyi fegyveres csoportok egy esetleges katonai offenzíva veszélyére hivatkozva elrendelték a civilek evakuálását Oroszországba.
- Február 21: Az orosz Biztonsági Tanács rendkívüli ülést tartott, amelyen az ország vezető tisztségviselői támogatták a két „köztársaság” elismerését.
- Putyin két rendeletet írt alá, amelyekkel az DNK-t és a LNK-t független és szuverén államként ismerte el.
- A Kremlben tartott ünnepségen Putyin a két „köztársaság” vezetőivel aláírta az Oroszország és az DNK, illetve a LNK közötti barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződést is.
- Antonio Guterres ENSZ-főtitkár a szóvivőjének tulajdonítható nyilatkozatában a kelet-ukrajnai konfliktus békés rendezésére szólított fel a minszki megállapodásokkal összhangban, ahogyan azt a Biztonsági Tanács a (2015) számú határozatában jóváhagyta.

- Február 22: Az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és szövetségeseik Putyin csapatparancsára válaszul szankciókkal sújtják az orosz parlament tagjait, bankokat és más vagyontárgyakat. Németország leállítja az Északi Áramlat-2 gázvezeték projektet.
- Február 23: Az Oroszország által támogatott szakadárk vezetői segítséget kérnek Oroszországtól az ukrán hadsereg agressziójának visszaveréséhez.
- Február 24: Putyin engedélyezi a „különleges katonai műveleteket Ukrajnában. Az orosz erők rakéta- és tüzérségi támadásokat indítanak, amelyekkel ukrán nagyvárosokat, köztük Kijevet támadják.

2.5 Ukrán-orosz béketárgyalások 2022. február 24-e előtt

Vlagyimir Putyin orosz elnök az ENSZ 2014-es közgyűlésén beszédének első felében felszólalt a terrorizmus és a terrorizmust elősegítő szervezetek elleni fellépésre. Beszéde második részében a gazdasági kapcsolatok mellett elmondta, hogy a hidegháború befejezésével, a Szovjetunió szétesésével és a Varsói Szerződés érvényét veszítette, ennek ellenére „bizonyos” kollégák még mindig azon munkálkodnak, hogy geopolitikai blokkokat létrehozva befolyást szerezzenek különböző országokban. Elmondta azt, hogy hiába szűnt meg a Varsói Szerződés, a NATO (Észak-Atlanti Szerződés Szervezete) nem csak hogy megmaradt, de még tovább terjeszkedik és új országokat vesz be a szervezetébe ultimátumként adva a kelet és a nyugat közötti választást, veszélyeztetve ezzel Oroszország biztonságát. Mind az Orosz Föderáció 2015-ben felülvizsgált nemzetbiztonsági stratégiája, mind a 2010-es és 2014-es katonai doktrínája alapvető katonai fenyegetésként és veszélyként azonosítja a NATO azon törekvését/tevékenységét, hogy a szövetség bővítésével növelje haderejét, és katonai infrastruktúráját közelebb helyezze az Orosz Föderáció határaihoz [32].

2014. április 17-én az USA, Ukrajna, Oroszország és az EU külügyminiszterei Genfben találkoztak, és megállapodtak az úgynevezett genfi megállapodásokban. Általánosságban a következőket írták elő: az illegális

fegyveres csoportok lefegyverzése, a lefoglalt közigazgatási épületek felszabadítása, amnesztia a tüntetőknek és azoknak, akik önként letennék a fegyvert, kivéve azokat, akiket súlyos bűncselekményekben találtak bűnösnek. Ezen túlmenően a tervek szerint az EBESZ SMM az USA, az EU és Oroszország megfigyelőinek részvételével elősegítené a helyzet de-eszkalációját célzó intézkedések azonnali végrehajtását. A nyilatkozat különösen hangsúlyozta, hogy minden félnek tartózkodnia kell az erőszakos cselekményektől, megfélemlítéstől és provokációktól [40].

A minszki megállapodások a 2015-ben és 2016-ban aláírt béke-megállapodások sorozata, amelyek célja a kelet-ukrajnai konfliktus lezárása. A megállapodásokról a fehéroroszországi Minszkben tárgyaltak az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) védnöksége alatt. Az első megállapodást, a Minszk I-et 2014 szeptemberében, a második megállapodást, a Minszk II-t pedig 2015 februárjában írták alá. A minszki megállapodások tűzszünetet, a nehézfegyverek kivonását, a foglyok cseréjét és az Oroszországgal közös ukrán határ feletti ellenőrzés helyreállítását írták elő. A megállapodások rendelkeztek a hatalom decentralizálásáról is a keleti Donyeck és Luhanszk régiókban, valamint az ottani helyhatósági választások megtartásáról [72], a megállapodásokat azonban nem hajtották végre teljes mértékben, és a harcok folytatódtak Kelet-Ukrajnában. Ukrajna azzal vádolta Oroszországot, hogy nem teljesíti a megállapodásokban foglalt kötelezettségeit, míg Oroszország Ukrajnát okolja azért, hogy nem hajtja végre teljes mértékben a politikai rendelkezéseket.

A Normandia-tárgyalások a kelet-ukrajnai konfliktus megoldását célzó tárgyalások egy újabb sorozata. A tárgyalásokon Ukrajna, Oroszország, Franciaország és Németország vett részt, és először 2014-ben került sor rájuk. A legutóbbi normandiai formátumú csúcstalálkozóra 2019 decemberében került sor Párizsban. A normandiai formátumú tárgyalások középpontjában a minszki megállapodások végrehajtása állt, különösen a donyecki és luhanszki régiókban tartandó helyhatósági választások megtartásának kérdése. A tárgyalásokon olyan

kérdésekről is szó esett, mint a fogolycserék, a nehézfegyverek kivonása és az Oroszországgal közös ukrán határ feletti ellenőrzés helyreállítása. A tárgyalások azonban lassan haladtak előre, és nem sikerült komoly áttörést elérni, amely azt eredményezte, hogy békés megoldások helyett eszkalálódtak az események.

III. FEJEZET

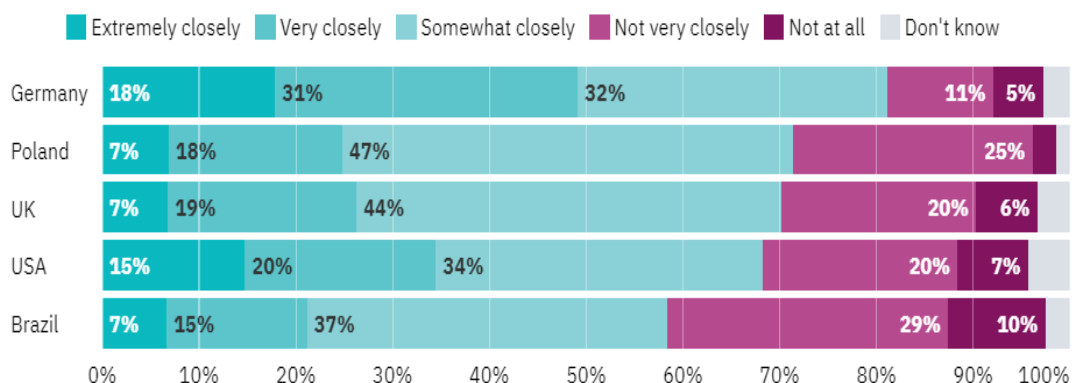
AZ OROSZ-UKRÁN KONFLIKTUS ELŐZMÉNYEINEK A MEGJELENÉSE A MÉDIÁBAN

A média döntő szerepet játszik az aktuális események közvéleményének alakításában, és ez alól az orosz-ukrán konfliktusról szóló tudósítások sem képeznek kivételt. Az, ahogyan a média keretbe foglalja és bemutatja ezt a konfliktust, jelentős következményekkel járhat arra nézve, hogy a közvélemény hogyan érzékeli és értékeli a konfliktusban lezajló folyamatokat, valamint a világvezető politikusainak a döntéseit. A demokrácia egyik alappillére a szabad sajtó és a szólásszabadság, valamint a törvényekben rögzített kötelező választások megtartása, ahol kulcsfontosságú szerepet tölthet be, hogy az adott ország politikai vezetése milyen döntéseket és intézkedéseket hoz különböző helyzetekben és ez különösen igaz az ukrán-orosz konfliktusra reakcióként hozott döntésekre, amelyekről beszámol a média és ezáltal a választópolgárok eldönthetik mennyire voltak a döntések kompetensek, véleményüket pedig kimutathatják a következő választásokon. A politikai vezetésre hárul a feladat, hogy meghozzák a legfontosabb döntéseket, viszont fontos figyelembe venni, hogy ezek a döntések ne rezonáljanak nagyon negatívan a társadalomban, mivel ez könnyen eredményezhet hatalomvesztést.

Az ukrainai válság volt az egyik meghatározó téma a 2014-es és az azt követő évek nemzetközi tudósításaiban. A jelen fejezetnek az a célja, hogy megvizsgálja az orosz-ukrán konfliktusról szóló médiaközvetítéseket elsősorban a nyugati és keleti médiumokban, valamint a konfliktusban érintett felek tudósítását, különös tekintettel a konfliktus keretezésére és bemutatására használt nyelvezete. Célja továbbá annak vizsgálata, hogy a médiaközvetítések milyen hatással vannak a konfliktus közvélemény általi megértésére és véleményére, valamint arra, hogy ez a megértés hogyan alakíthatja a politikai döntéseket és cselekvéseket.

3.1 A nyugati sajtó tudósításának a vizsgálata

Az orosz-ukrán konfliktus túlzás nélkül széles körű figyelmet kapott a nyugati médiában. Az utóbbi néhány hónap leforgása alatt a konfliktust tudósító hírek kitöltötték a különböző orgánumok fizikai és elektronikus tereit, a különböző közösségi médiák felületeit és az emberek mindennapi beszélgetéseit. Ebben a fejezetben megvizsgáljuk az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Németország és más jelentős nyugati médiumokban hogyan jelenik meg az orosz-ukrán konfliktus. Megvizsgáljuk, hogy a nyugati média mennyire objektíven és alaposan tudósított a konfliktusról, milyen nyelvezetet használt a konfliktus leírására, illetve ez miként formálta a vizsgált országok lakosságának a közvéleményét. Egy 2022. június 15-én, az Oxfordi Egyetem és a Reuters Institute munkatársainak kutatásából kiderült, hogy a megkérdezett lakosság Németországban és az Amerikai Egyesült Államokban követi legnagyobb arányban figyelemmel a konfliktust. Németország megkérdezett alanyainak a 18%-a követi rendkívül közelről, 31%-a nagyon közelről, 32% pedig némileg közelről. Az USA-ban megkérdezett lakosság 15%-a követi az eseményeket rendkívül közelről, 20 %-a nagyon közelről, 34 % pedig némileg közelről. A lengyel alanyok mindössze 2 %-a nyilatkozta azt, hogy nem követi egyáltalán a háború eseményeit, ami azt mutatja, hogy a nyugati társadalmakban meghatározó témaként szolgál a háború tudósítása (**Lásd: 4. sz. ábra.**)

4. sz. ábra: Az orosz-ukrán konfliktust szoroson figyelemmel kísérők aránya

Forrás: Az ukrajnai háborúról szóló média-megjelenések megítélése [55]

A média a világ minden tájáról tudósít az Oroszország és Ukrajna között zajló konfliktus legfrissebb eseményeiről. Tekintettel az Egyesült Államok és Oroszország bonyolult kapcsolataira és a konfliktus geopolitikai következményeire, a konfliktusról szóló tudósítás az amerikai médiában rendkívül nagy jelentőséggel bír. Figyelembe véve azt a tényt, hogy a világ egyik vezető politikai és gazdasági szuperhatalmáról beszélünk, akik kulcsszerepet játszottak a világ konfliktusainak a rendezésében, valamint az Észak-Atlanti Szerződés (NATO) meghatározó motorja, különösen fontos tanulmányozni és megérteni, hogy milyen szerepet játszik a konfliktusban, illetve, hogy az ország médiaorgánumai miként definiálják a konfliktust és a benne zajló eseményeket. Ennek érdekében számos cikket tanulmányoztunk a 2022. február 24-ei eszkalációt megelőzően megjelent médiában.

Az orosz-ukrán háború megjelenítése a médiában jelentősen különbözött az Egyesült Államokban a republikánus és a demokrata párti médiumok között. Bár mindkét oldal bírálta Oroszországnak a konfliktusban való fellépését, más-más megközelítést alkalmaztak a kérdésben, és a konfliktus különböző aspektusait hangsúlyozták.

Az Egyesült Államokban az oroszok ukrajnai háborújáról szóló média-megjelenések többsége negatívan nyilatkozott Oroszország tevékenységéről. A tudósításban kiemelték a Krím-félsziget Oroszország általi elfoglalását és a kelet-ukrajnai szeparatista felkelőknek nyújtott állítólagos segítségét. A harcoknak a civilekre gyakorolt hatása, beleértve az emberi áldozatokat és a lakosság kitelepítését, szintén figyelmet kapott a médiában. Míg egyes médiaszervezetek bírálták az amerikai kormány válságkezelését, mások erőteljesebb fellépést sürgettek Oroszország kezdeményezéseinek megghiúsítására. Az olyan nagy amerikai hírügynökségek, mint a The New York Times és a CNN az idők során különböző szavakat és megfogalmazásokat használtak az események leírására. A média kezdetben Oroszország és Ukrajna közötti területi vitaként fogalmazta meg a háborút, és inkább semlegesebb

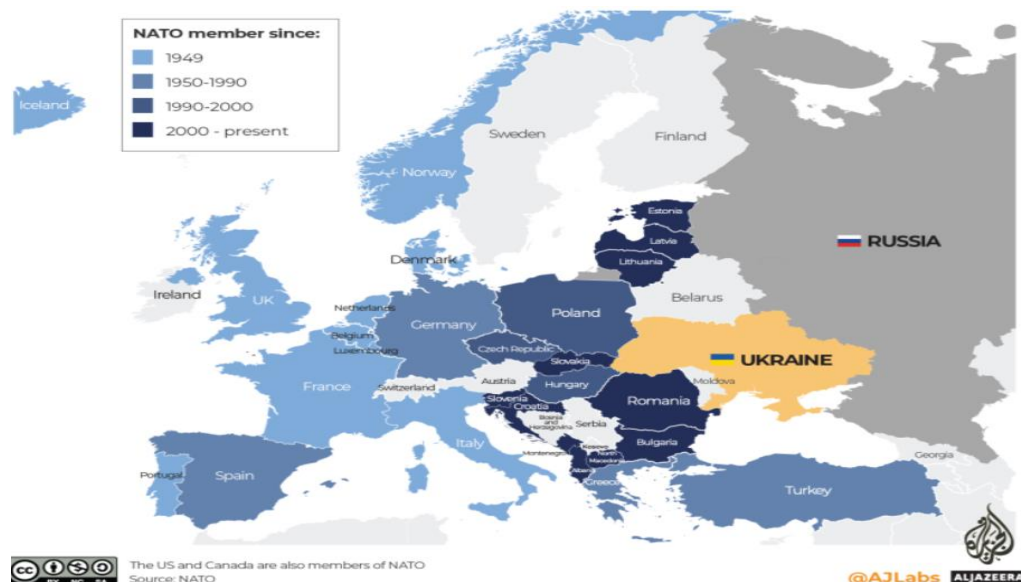
terminológiát használt. Az alkalmazott fogalmak azonban megváltoztak, ahogy a válság fokozódott, és olyan szavakat használtak Oroszország tevékenységének leírására, mint az „*invázió*” és az „*erőszak*”. Számos médium különböző módon mutatta be a konfliktust, egyesek az ukrán szuverenitásért folytatott küzdelemként, mások pedig az orosz invázió elleni konfliktusként ábrázolták. Egyes médiumok Ukrajnát az orosz agresszió áldozataként írják le. A New York Times például „*Oroszország agressziója Ukrajna ellen*” és „*Oroszország háborúja Ukrajna ellen*”[79] néven említette a konfliktust, azt sugallva, hogy Oroszország felelős a konfliktus kialakulása miatt.

A konfliktus különböző aspektusainak hangsúlyozása egy másik nyilvánvaló különbség abban, ahogyan a konfliktusról az amerikai média tudósít. A konfliktus katonai vonatkozásai több médiumban is figyelmet kaptak, amelyek a harcokról és a csapatmozgásokról tudósítanak. Mások a konfliktus humanitárius hatásaira koncentráltak, például arra, hogy hogyan érinti a konfliktus a civileket, és hogyan kényszeríti a menekülteket otthonaik elhagyására. Mások viszont a konfliktus politikai aspektusaira koncentráltak, például az USA és más nyugati országok részvételére.

A New York Times 2021. december 23-i írása szerint több mint 100 000 orosz katona áll az ukrán határnál, a Biden-kormányzat igyekszik támogatni Ukrajna függetlenségét és területi integritását. Az Egyesült Államok és szövetségesei figyelmeztették Vlagyimir Putyin orosz elnököt, hogy egy invázió szankciók formájában gazdasági nehézségeket és katonai veszteségeket is okozna országának [76]. A cikk szerint Biden-kormányzat tisztviselői körültekintően jártak el, hogy elkerüljék a helyzet eszkalálódását, amikor azon dolgoztak, hogyan lehetne jobban segíteni Ukrajnát és elrettenteni Oroszországot. Az amerikai vezetés 2018 óta szállít Ukrajnának Javelineknek nevezett páncéltörő irányított rakétákat; Biden elnök aláírt egy szerződést, amely egy 60 millió dolláros katonai segélycsomag részeként további Javelin-szállítást engedélyezett, valamint, hogy Ukrajna készen álljon és kellő reakcióidővel tudjon válaszolni az esetleges orosz támadásra az amerikaiak a hírszerzésükkel

járulnak hozzá a védekezéshez. A cikk írója viszont azt hangsúlyozza, hogy ennek az a veszélye, hogy a megszerzett hírszerzés birtokában megvan az esélye, hogy az ukrán hadsereg fog először támadni [76].

Annak ellenére, hogy az amerikai sajtó többnyire egyhangúan kritikus és elítélő hangnemben nyilatkozik Oroszország katonai beavatkozásáról, vannak olyan amerikai tudósok, akik szerint ez a tett indokolt volt. Az egyik ilyen amerikai politológus és nemzetközikapcsolatok-szakértő, a realista iskola követője John Joseph Mearsheimer [57], aki szerint a NATO kelet-európai terjeszkedése a hidegháború befejezését követően feldühítette Oroszországot és veszélyeztette biztonságát. Úgy vélte, hogy mivel Oroszország a terjeszkedésben közvetlen fenyegetést látott biztonsági érdekeire nézve, anektálta a Krímet és bekapcsolódott a kelet-ukrajnai konfliktusba. Szerinte hiba volt a Majdan nyugati támogatás, amely 2014-ben Viktor Janukovics ukrán elnök leváltásához vezettek. Kijelentette, hogy a tüntetésekért elsősorban az ukrán nacionalisták voltak felelősek, és hogy a Nyugat által nekik nyújtott támogatás fokozta a feszültséget Moszkvával.

5. sz. ábra A NATO szövetségének a tagországai és tagjelöltjei

Forrás: „A katonai feszültség növekedni fog”: Oroszország kifogásolja a NATO északi bővítését [73].

Mearsheimer úgy véli, hogy a Nyugatnak az Ukrajnával való szorosabb kapcsolatokra való törekvés helyett inkább az Oroszországgal való alkalmazkodás stratégiáját kellett volna követnie. Szerinte a Nyugatnak el kellett volna ismernie Oroszország biztonsági aggodalmait, és olyan megoldást kellett volna keresnie, amely lehetővé tette volna, hogy Ukrajna továbbra is szoros kapcsolatokat ápoljon Oroszországgal és a Nyugattal egyaránt. Szerinte a Nyugat nagymértékben hibás az ukrajnai válságért, mivel az elmúlt évtizedek során a Nyugat politikája ártott az orosz biztonságának, és arra ösztönözte Oroszországot, hogy agresszívebben lépjen fel. Azt állította, hogy ha tartós megoldást akarnak elérni, a Nyugatnak el kell ismernie Oroszország valódi biztonsági aggályait, és a probléma megoldásának egyetlen módja a diplomácia és a kompromisszum [57].

Mearsheimer érveinek ellensúlyozásául, Alexander Stubb, Finnország volt miniszterelnöke öt érvet osztott meg videójában [77]. Véleménye szerint Mearsheimer túlságosan az Egyesült Államokra, mint a konfliktus elsődleges szereplőjére összpontosít, és nem tulajdonít kellő jelentőséget Oroszország és Ukrajna cselekedeteinek, alábecsüli a belpolitika szerepét Oroszország külpolitikájának alakításában, különösen a nacionalista és konzervatív elemek befolyását az orosz társadalmon belül. Emellett figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy Oroszország ukrajnai fellépése sérti a nemzetközi jogot és az ukrán szuverenitást, és ahelyett a NATO terjeszkedésére adott védekező válaszként mutatja be. Mearsheimer figyelmen kívül hagyja az orosz külpolitika tágabb összefüggéseit, amelyet a szomszédaival szembeni agresszív magatartás és a nemzetközi normák semmibe vétele jellemez. Alexander Stubb szerint Putyin nem ismer mást nyelvet, mint az autokrácia nyelve [77].

Megcáfolva Mearsheimer állításait, Benjamin Baharlias véleménycikkében [78] kifejti, hogy Ukrajna megtámadása nem egy nagyhatalom természetes, elkerülhetetlen reakciója volt a szuverenitását fenyegető potenciális fenyegetésre. Ez az invázió egy emberről – Vlagyimir Putyinról – szólt, aki felkarolta azt a nevetséges állítást, hogy Oroszországnak

minden joga megvan Ukrajna lerohanására, mert őszintén hiszi, hogy Ukrajna valójában csak egy része Oroszországnak. Putyin szerint ez indokolja az inváziót, mert soha nem hitte, hogy Ukrajnának eleve szuverenitást kellett volna kapnia.

Ahogy egyre többen kifejtik véleményüket a konfliktus kapcsán, egy 2022. október 20-án megjelent FOX News cikkben már azt pedzegetik, hogy az USA már nagyban benne van az Oroszországgal való eszkalációs spirálban, és azt kockáztatja, hogy belerángatják egy Oroszország-NATO konfliktusba [78]. A cikk írója megjegyzi, hogy az amerikai vezérkari főnök naivan reméli, hogy Putyin meggondolja magát, és arra utasítja erőit, hogy csomagoljanak össze és hagyják el Ukrajnát, ezért ezt a veszélyes helyzetet úgy kell deeszkalálnia, hogy Putyint és Volodimir Zelenszkij ukrán elnököt a tárgyalóasztalhoz rángatja a konfliktus békés rendezéséhez. A koncepció adott, viszont kérdéses, hogy milyen feltételekkel volnának hajlandóak a felek egy tárgyalóasztalhoz ülni.

Ami a *nagy-britanniai* sajtóbeszámolókat illeti, az orosz-ukrán konfliktus szintén meghatározó témaként szolgált a hazai médiában. A konfliktus kezdeti szakaszában számos brit hírügynökség elsősorban Ukrajna függetlenségért és területi integritásért folytatott küzdelmét fogalmazta meg. A The Guardian 2014 elején például a népi tiltakozások szerepét hangsúlyozta az oroszbarát ukrán elnök, Viktor Janukovics megbuktatásában, valamint a Krím ezt követő orosz annektálásában. 2014. február 28-án Janukovics feltűnik Oroszországban, elítéli a „puccsot”, és határozott fellépésre kéri Putyint. Másnap az orosz parlament jóváhagyja Putyin kérését, hogy „*az orosz etnikai kisebbség védelme érdekében*” [85] katonai beavatkozásra kerüljön sor Ukrajnában. A Krímben lévő ukrán erők nem hajlandók megadni magukat, bár oroszul beszélő és orosz fegyverekkel felszerelt erők veszik körül bázisaikat.

Ahogy a konfliktus folytatódott, és Oroszország szerepvállalása egyre jobban megerősödött, a brit csatornak a konfliktust egyre egyértelműbben az Ukrajna elleni orosz agresszióknak kezdték beállítani. A tudósításban használt nyelvezet egyre inkább az orosz katonai beavatkozásra és annak a konfliktusra

gyakorolt hatására összpontosított. A BBC egyik 2015-ös cikke [85] például úgy írta le a konfliktust, mint „*az Ukrajnában történt orosz katonai beavatkozás eredménye*”, The Guardian pedig a „*reguláris orosz csapatok nagyszabású intervenciója*” [83] és az oroszok által támogatott szakadárok szerepét hangsúlyozta a konfliktusban.

A tudósítások az Egyesült Királyságnak a konfliktusban betöltött szerepét is kiemelték, beleértve az Oroszország elleni szankciók támogatását és az Ukrajnának nyújtott katonai segítséget. Egyes médiumok bírálták az Egyesült Királyság kormányának a konfliktusra adott válaszát, míg mások dicsérték az Ukrajna támogatására és az Oroszországgal szembeni fellépésre tett erőfeszítéseit.

A BBC arról is beszámol, hogy a svédországi európai biztonsági konferencián Szergej Lavrov külügyminiszter arra figyelmeztetett, hogy Európa visszatérhet a „*katonai konfrontáció rémálmának*” nevezett helyzetbe, ezért egy új európai biztonsági paktum gondolatát vetette fel, amely megpróbálná megakadályozni a NATO keleti terjeszkedését. Antony Blinken amerikai külügyminiszter „*súlyos következményekre*” figyelmeztetett, ha Oroszország konfliktusra törekszik Ukrajnával [75].

A BBC 2021 december 20-án közzétett írásban Steve Rosenberg felteszi a kérdést, „*hogyan az ukrán határ közelében állomásozó több tízezer orosz katona, a Moszkvában egyre erősödő nyugatellenes retorika, az orosz diplomáciai kezdeményezés, amely inkább tűnik ultimátumnak a Nyugatnak, mint komoly tárgyalásnak: ezek egy nagyszabású orosz katonai művelet előkészületei? Ukrajna lerohanására? Ez a háború előjátéka?*” [82]. A cikk írója azt is felveti, „*hogyan az orosz csapatösszevonás Ukrajna közelében kényszerdiplomácia? A Kreml célja, hogy háború nélkül engedményeket és biztonsági garanciákat csikarjon ki Washingtontól?*”.

Összességében az orosz-ukrán háborúnak a főbb brit hírügynökségek által történő bemutatását a helyszínen zajló események változása és a konfliktus okainak és következményeinek változó szemlélete alakította. A konfliktusnak

Ukrajna függetlenségi küzdelmét tekintve történő megfogalmazásától kezdve Oroszország katonai beavatkozásának és a konfliktusra gyakorolt hatásának hangsúlyozásáig az brit hírügynökségek kezdetben visszafogottan nyilatkoztak a konfliktus eseményeiről, viszont előre haladva az időben egyre jobban nyomatékosították Oroszország agresszor szerepét a konfliktusban.

Ami a *német* és a *francia* médiatudósításokat illeti, az orosz-ukrán konfliktusról a nagy német és francia hírügynökségek jelentős terjedelemben számoltak be. Mindkét ország aktívan érdeklődik a konfliktus iránt, tekintettel földrajzi közelségükre és Ukrajnához fűződő kapcsolataikra. Németországban az olyan nagy médiumok, mint a Deutsche Welle és a Der Spiegel, kiterjedt tudósításokat közöltek a konfliktusról. A konfliktus korai szakaszában a német tudósítások az ukrajnai politikai válságra és a Krím Oroszország általi annektálására összpontosítottak. Egyik cikkben az író úgy fogalmaz, hogy a „*a Krími-félsziget Oroszország általi jogellenes annektálása táplálta a kelet-ukrajnai felkelést*” A tudósításokban használt nyelvezet az „*orosz agresszióra*” és az „*orosz annexióra*” utal. A Deutsche Welle hivatalos oldalán arról olvashatunk, „*hogyan Oroszország 2022. február 24-én indította meg Ukrajna megszállását. Emberek milliói menekültek el Ukrajnából, mások maradtak, hogy harcoljanak. Az EU, az USA és a szövetséges országok szankciókkal és Ukrajna támogatásával reagáltak*” [86].

A konfliktus folytatódásával a német tudósítások egyre inkább a háború humanitárius hatásaira és a békés rendezés érdekében folyó tárgyalásokra összpontosítottak. A tudósítások hangsúlyozták a háború által a civileknek okozott áldozatokat és „*humanitárius katasztrófaként*” jellemezték a konfliktust, ahol „*szörnyű a fizikai, politikai, társadalmi és gazdasági elszigeteltség és elhagyatottság érzése a hatalmas számú - összesen több mint 3 millió - ember között, akik a megélhetésért küzdenek.*” [87] és ahol „*mindkét oldalon szinte naponta halnak meg katonák és civilek*” [88].

Franciaországban az olyan nagy hírcsatornák, mint a Le Monde és a France 24 szintén kiterjedt tudósítást közöltek a konfliktusról. A francia

álláspont nem tér el nagyban a fentiekben említett tudósítások tartalmától, viszont olvasható a Le Monde egyik 2015 júliusában írt cikkben Jean-Pierre Chevènement, Franciaország korábbi belügyminisztere úgy fogalmaz, hogy *„itt az ideje, hogy az „európai Európa” megmutassa magát. Kezdhethetné azzal, hogy megpróbálja meggyőzni az Egyesült Államokat arról, hogy valódi érdekeit nem az szolgálja, ha Oroszországot kiűzi a Nyugatról, hanem ha részt vesz a kölcsönösen elfogadható játékszabályok újradefiniálásában, amelyek helyreállítják az ésszerű bizalmat”* [88].

A konfliktus folytatódásával a francia tudósítások egyre inkább a konfliktus geopolitikai következményeire és az európai biztonságot érintő tágabb értelemben vett következményekre összpontosítottak. A tudósítások hangsúlyozták az orosz agresszióra adott határozott európai válasz szükségességét, a cikkek nagyobb támogatást követeltek Ukrajnának és fokozott európai katonai felkészültséget, ugyanakkor arra is rávilágítanak, hogy a háború további alakulása nagymértékben függ attól, hogy mi történik a fronton kívül. Mindkét hadviselő fél biztos abban, hogy a történelem jó oldalán áll, és mindketten úgy gondolják, hogy az idő az ő oldalukon áll. Ukrajna legalább annyira számít a szankciók hatására, mint a fegyverszállításokra. Oroszország azt reméli, hogy a Nyugat pénzügyi támogatása Ukrajnának csökken, és az ország gazdaságilag, sőt politikailag is összeomlik, Oroszország nem lát más lehetőséget, mint a háború folytatását. A szankciók mindenképpen érvényben maradnak, így a hadműveletek felfüggesztése ebben a szakaszban nem hoz semmi hasznot. A cikk írója szerint egyik fél sem törekszik a tárgyalásos engedményekre épülő békére. Mindketten az erőszakkal kikényszerített békét részesítenék előnyben (az instabilitás és a bosszúvágy velejáró kockázata ellenére), amely a konfliktusnak olyan feltételekkel vetne véget, amelyekről úgy vélik, hogy érdekeiknek kedveznek: Ukrajna számára a biztonság és a területi integritás; Oroszország számára a biztonság és Ukrajna semlegessége [89].

Összességében az orosz-ukrán háborúnak a nagy német és francia hírügynökségek által történő megítélését a helyszínen zajló események változása

és a konfliktus okainak és következményeinek változó perspektívái alakították. Mindkét ország igyekezett árnyaltan tudósítani a folyamatban lévő konfliktusról és annak Ukrajnára és a tágabb régióra gyakorolt hatásáról, kezdve a konfliktusnak Ukrajna függetlenségi küzdelmének keretezésétől az orosz katonai beavatkozás és annak a konfliktusra gyakorolt hatásának hangsúlyozásáig és az ez által kialakult humanitárius katasztrófáig.

3.2 A keleti sajtó tudósításának a vizsgálata

Az orosz-ukrán háború 2014-es kitörése óta, amikor Moszkva annektálta a Krímet, és Kelet-Ukrajnában erőszak tört ki, széles körű médiavisszhangot kapott. A világ két legnépesebb országban különösen fontos, hogy milyen módon és különösen, hogy milyen köntösben jut el az ország állampolgáraihoz az információ amely segít a későbbi véleményformálásban. Ebben a fejezetben górcső alá vesszük miként ábrázolják a keleti médiában, Kína és India médiatudósítására fektetve a hangsúlyt, az orosz-ukrán konfliktus eszkalálódásának előzményeit.

A kínai állami média jellemzően úgy ábrázolta a válságot, mint az Oroszország belügyeibe való nyugati beavatkozás termékét. A média tudósítása a konfliktusról összhangban van a kínai kormány régóta fennálló álláspontjával, miszerint tartózkodik a más nemzetek belügyeibe való beavatkozástól. Az Oroszországgal való pozitív kapcsolatok megőrzésének fontosságát a kínai média is hangsúlyozta, amely lekicsinyelte az orosz agresszivitás hozzájárulását a konfliktusokhoz. A kínai médiumok többsége az orosz-ukrán konfliktus békés lezárására, valamint az ország szuverenitásának és területi integritásának tiszteletben tartására szólított fel. Ennek ellenére jelentős különbségek mutatkoztak abban, ahogyan a különböző kínai médiacsoportok bemutatták a konfliktust.

Az egyik legbefolyásosabb kínai újság, a Global Times kritizálta a nyugati szerepvállalást a háborúban, és azt állította, hogy a *nyugati beavatkozás Ukrajna belügyeibe a jelenlegi válságért felelős*. A Nyugat Oroszországgal szembeni

gazdasági szankciói szintén tűz alá kerültek a Global Times részéről, amely szerint azok hatástalanok és károsítják a globális gazdasági fejlődést. Fontos megjegyezni, hogy a Global Times [50] egy 2009-ben a Kínai Kommunista Párt állami irányítása alatt álló sajtóorgánium, „amely óvatosan szakított a kínai médiában szokásosnak tekintett újságírói hagyománnyal, amely kerüli a konfliktusok és a konfrontáció érintését. Elhatárolódik azonban a másik végtől, nevezetesen a tervezett provokációtól, amely a nyugati média Kína-riportjaiban gyakori. A kínai körülményeket figyelembe véve a Global Times nagy gondot fordít arra, hogy olyan tényeket és nézeteket mutasson be, amelyek segíthetnek az olvasóknak Kína jobb megértésében” [50]. A médiaorgánium anyagait olvasva kirajzolódik a fentebb említett kép, amely inkább „nyugatellenes” és a kínai-orosz kapcsolatok mellett szólal fel. Egy 2022. február 17-i cikkben, „*a Kína és Oroszország az amerikai dominanciát megtörő többpólusú világ bástyái*” [51]. Lü Xiang amellett érvel, hogy a jelenlegi ukrán válság alapvetően nem orosz-ukrán, hanem amerikai-európai probléma. Az ukrajnai válság amerikai kirobbantásának célja, hogy két legyet üssön egy csapásra: Oroszországgal szembeni kemény fellépést és a NATO stabilizálását. Mivel napjainkban a NATO európai tagjai egyre inkább elidegenednek az Egyesült Államoktól, az USA-nak ki kell használnia az ukrán válságot Oroszország és Európa megosztására, a NATO megszilárdítására és az USA szervezet feletti ellenőrzésének fokozására. Ennek következtében az európai országoknak meg kellene erősíteniük a NATO-t, valamint a transzatlanti szövetséget. Végül soron az USA nem akarja, hogy Észak-Amerikán kívül még egy domináns ország alakuljon ki. Kína a világ második legnagyobb gazdasága, és elegendő katonai védelmi képességgel rendelkezik, míg Oroszország hatalmas területtel és bőséges erőforrásokkal rendelkező, félelmetes katonai hatalom. A Kína és Oroszország közötti partnerség nem szövetség. De politikailag és gazdaságilag szilárd támogatást nyújtanak egymásnak. A mély és stabil politikai, gazdasági és biztonsági együttműködéssel Kína és Oroszország biztosítani fogja, hogy a világon több pólus legyen, és más országokat is arra

ösztönöz, hogy tegyenek meg mindent a teljes szuverenitásukért. *„A Kína-Oroszország kapcsolat a többpólusú nemzetközi rend sarokkövévé vált. Az egypólusú korszak a hidegháborút követően csak múltó illúzió volt mintegy egy évtizedig, de az USA még mindig igyekszik fenntartani. Mindazonáltal Kína és Oroszország két olyan bástyaként létezik a világban, amelyet az USA nem tud áttörni, ami a többpólusú világ alapvető garanciája”* [50]. Összességében Lü érvelése azt a növekvő tendenciát tükrözi, amely egyes kínai és orosz tudósok és politikai döntéshozók körében tapasztalható, akik a jelenlegi globális rendet egyre inkább elavultnak és reformra szorulónak tartják. Kínát és Oroszországot ezen reformfolyamat kulcsszereplőinek tekintik, és egy olyan többpólusú világrend előmozdításán dolgoznak, amely tükrözi növekvő befolyásukat és hatalmukat.

Egy másik 2022. február 14-én megjelent írás alapján *„Az USA a hibás a növekvő ukrán válságért, nem a kínai-orosz energetikai kapcsolatok”* [53] *„Kína és Oroszország számos területen aktív együttműködést folytat, és a magas szintű kapcsolatok is nagyon szorosak a két ország között. Ez nyugaton egyeseket aggaszt a Kínával és Oroszországgal szembeni szankciók vagy elnyomás hatékonysága miatt. Ezért ezek az erők minden alkalmat megragadnak arra, hogy konfliktusokat provokáljanak Peking és Moszkva között.”* Ilyen körülmények között, bármennyire is rosszindulatúan értelmezik egyes nyugati erők a kínai-orosz együttműködést és Peking Moszkva támogatását, nem fogják megingatni a két ország sziklaszilárd elszántságát, hogy az együttműködés révén megvédjék mindkettőjük érdekeit, valamint a regionális békét és fejlődést [51].

A Global Times 2022. február 16-ai vezércikke szerint [52] a *„Az USA ukrajnai háborúskodása csak háborús haszonszerzésre irányul”*. Az írásban azt olvashatjuk, hogy mind Oroszországnak, mind Ukrajnának nem áll szándékában háborút indítani, de Washington drámai figyelmeztetéseivel és performanszművészetével továbbra is azt próbálja elhitetni a világgal, hogy a harmadik világháború küszöbön áll. Ennek csak akkor van értelme, ha az USA-nak sok haszna van egy ilyen szörnyű forgatókönyvből. A cikk szerzője szerint, az USA

egy esetleges ukrajnai háborúval kapcsolatos hisztérikus felhajtása mögött az a szándék húzódik meg, hogy kielégítse a katonai-ipari komplexum falánk étvágyát, amely a legtöbbet nyerhet egy esetleges háborúból. Ezért van az, hogy az amerikai tisztviselők nem kímélik erőfeszítéseiket, hogy Oroszországot és Ukrajnát katonai konfliktusba tereljék. Ha kitörne egy háború, az orosz gazdaságra óriási szankciós nyomás nehezedne a Nyugat részéről, és Ukrajna is szenvedne. A háború legnagyobb haszonélvezője pedig az USA lenne. Különösen az amerikai védelmi vállalkozók és fegyvergyártók nyernének a legtöbbet egy esetleges európai konfliktusból [52].

Egy másik kínai állami médiaügynökség, a Xinhua News Agency is foglalkozott a témával, és hangsúlyozta a diplomáciai és diplomáciai szerepvállalás fontosságát a válság megoldásának eszközeként. Kínai tisztviselők óvatosságra és de-eszkalációra szólítottak fel minden oldalt. Hua Chunying, a külügyminisztérium szóvivője elmondta, hogy az ukrán kérdéssel kapcsolatban az utóbbi időben az Egyesült Államok fegyvereket küldött Ukrajnába, növelve ezzel a feszültséget, pánikot keltve, sőt a háború lehetőségét is felerősítve. Olajat öntött a lángokra, felelőtlenül és erkölcstelenül cselekedett. Az Egyesült Államokat nevezte az Ukrajna körüli jelenlegi feszültségek okozójának. Hua hangsúlyozta, hogy Kína reméli, hogy az érintett felek nyugodtak és racionálisak maradnak, és elkötelezik magukat a vonatkozó kérdések békés, tárgyalásos rendezése mellett, az ENSZ Alapokmányának céljaival és elveivel összhangban [53].

Másrészt egy másik nagy kínai újság, a South China Morning Post kritikusan nyilatkozott Oroszország ukrajnai fellépéséről, és a konfliktus békés megoldására szólított fel. Beszámoltak a Krím Oroszország általi annektálásáról, a kelet-ukrajnai harcokról és az emberi jogi helyzetről a régióban. A SCMP bírálta Oroszország ukrajnai tevékenységét, beleértve a nemzetközi jog megsértését, a Krím annektálását és a kelet-ukrajnai szeparatisták támogatását és a konfliktus békés megoldására szólított fel, és bírálta Oroszország ukrajnai katonai beavatkozását, amely veszélyezteti a

regionális stabilitást. A SCMP ugyanakkor elismerte a konfliktus összetettségét és a Nyugat szerepét a régió feszültségének súlyosbításában. A SCMP úgy érvelt, hogy a Nyugat Ukrajnának nyújtott támogatása hozzájárult a konfliktushoz, és kiegyensúlyozottabb megközelítést sürgetett a válság megoldására [70].

Általánosságban úgy tűnik, hogy a kínai média visszafogottan és óvatosan foglalkozott a kérdéssel és inkább a békés rendezés és a tárgyalások szükségességét hangsúlyozta, mintsem egyes csoportok bírálatát vagy elítélését, viszont kritikus véleményeket fogalmaz meg az Amerikai Egyesült Államok szerepvállalásában az orosz-ukrán konfliktusban, illetve elvétve kritikus hangon nyilatkozik Oroszország szerepvállalásáról.

Ami az *indiai* médiatudósításokat illeti, a helyzetjelentések hasonlóak a Kínában olvasható riportokhoz, de azért vannak különbségek. Az indiai média kezdetben alig foglalkozott az ukrajnai válsággal, és csak néhány újság közölt rövid híreket a 2013 végi kijevi tüntetésekről. A válság 2014 eleji eszkalálódásával és a Janukovics-kormány esetleges megbuktatásával azonban az indiai média nagyobb figyelmet kezdett fordítani az ukrajnai eseményekre.

A legnagyobb indiai újságok, mint például a The Hindu, a Times of India és a Hindustan Times, mind beszámoltak az ukrajnai eseményekről. A tudósítások nagy része a hírügynökségek, például a Reuters és az AFP jelentései alapján készült. A média beszámolt az indiai kormánynak a válsággal kapcsolatos álláspontjáról is, amely a be nem avatkozás és a konfliktus békés megoldásának támogatása mellett foglalt állást. A konfliktus kezdeti szakaszában az indiai média sajtótermékei között az néhány cikk oroszbarát elfogultságot tükrözött. A cikkek bírálták a Nyugat szerepét a válságban, és azzal vádolták az Egyesült Államokat, hogy beavatkozik Ukrajna belügyeibe. Egyes cikkek az ukrán kormány legitimitását is megkérdőjelezték, és azt sugallták, hogy a kelet-ukrajnai oroszbarát lázadók a jogaikért harcolnak. Egy másik megfigyelhető jelenség Abhishek Roy & Pompy Paul [65] szerint, hogy az indiai médiumok az orosz-ukrán konfliktus idején szándékosan, úgynevezett

„*kiegyensúlyozott*” álláspontot képviseltek, és haboztak elítélni Oroszország beavatkozását. Mind a kínai, mind az indiai kormány feltűnően óvatos álláspontot képviselt az ügyben. India a régóta fennálló semlegességi politikájának megfelelően tartózkodott a háború bírálattól, és elkezdte kedvezményesen vásárolni az orosz kőolajat. Ezen túlmenően Oroszország kijelentette, hogy támogatja India törekvését az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó helyére, és azon kevés országok egyike, amelyek támogatják India kasmíri követelését. Mindazonáltal a katonai felszerelések szolgálták a szövetség sarokkövét. Moszkva legnagyobb fegyverpiacát India jelenti, amely a fegyverek 17-80 százalékát onnan szerzi be [65].

Az egyik vezető indiai újság, a The Hindu különösen kritikusan nyilatkozott a konfliktus kezdeti fázisában a Nyugat válságban játszott szerepéről. Azzal vádolta a Nyugatot, hogy „*válságot szít*” Ukrajnában, és hogy „*szélsőséges elemeket*” támogat az országban. Az újság a válság tárgyalásos rendezésére szólított fel, és egy új hidegháború veszélyeire figyelmeztetett. Egy másik indiai újság, a The Economic Times is közölt véleménycikkeket, amelyekben kritikusan nyilatkozott a Nyugat válságban játszott szerepéről és válság diplomáciai megoldására szólított fel, és sürgette Indiát, hogy vállaljon aktívabb szerepet a konfliktus megoldásában.

Az orosz-ukrán válság idején Indiában akkor keletkezett a legnagyobb médiavisszhang, amikor az indiai diákok ukrajnai egyetemeken való részvételének nehézségeiről írtak. Az orosz-ukrán válság első napjaiban a közösségi médiát elárasztották az indiai diákok által közzétett videók és üzenetek, amelyekben részletezték az őket ért nehézségeket és kiszolgáltatottságukat [68].

Ashley J. Tellis szerint [63], Újdelhi célja, hogy minimalizálja Moszkva közelségét mindkét riválisához. Ennek érdekében arra a következtetésre jutott, hogy Oroszország nyílt bírálatainak szorgalmas elkerülése esélyt ad arra, hogy megállítsa a kínai-orosz szorosabbra fűződő ölelést, és egyúttal megakadályozza Moszkva és Iszlámábád újfajta közeledését, amely mindkét esetben aláássa India

alapvető érdekeit. India tartós célja továbbra is az, hogy nagyhatalomként lépjen fel a nemzetközi színpadra, de anélkül, hogy útközben kötelezné el magát bármilyen bonyolult szövetségben. Ez a megfogalmazás hűen tükrözi az indiai média álláspontját és ezzel együtt a médiában megjelent sajtóvisszhangot is az orosz-ukrán konfliktus eseményeire.

3.3. A konfliktus szembenálló országainak vizsgálata

Semmi sem fontosabb annál, hogy egy üzenetet a lehető legvilágosabban átadjunk az olvasónak. Ez kifejezetten igaz, ha politikai üzenetekről szól, amelyek döntő szerepet játszanak a közvélemény formálásában, ha viszont hatványozott hatást szeretnénk kelteni az olvasón, hallgatón, akkor bizonyos audio-vizuális elemek használatával és az események kommentálásával sokkal könnyebben célba lehet érni. Az ukrán és az orosz médiumok másról sem szólnak az utóbbi néhány évben, 2022-es évtől különösen, mint a két ország között lévő konfliktusról, annak keretezéséről, a konfliktus eszenciájáról és ami legfontosabb az országok állami propagandájának a kihangosításával.

Fontos megjegyezni, hogy Oroszország és Ukrajna viszonya az elmúlt években korán sem volt felhőtlen, különösen a 2014-es „méltóság forradalma” és a Krím-félsziget Oroszország általi annektálása óta. Bár Putyin együttműködésre és egységre szólított fel, intézkedéseit széles körben úgy tekintették, mint az Ukrajna feletti ellenőrzés fenntartására és függetlenségének korlátozására tett kísérletet. Vlagyimir Putyin többször is említette, konkrétan pedig a 2021. július 12-ben a Kreml hivatalos oldalán közzétett „*oroszok és az ukránok történelmi egységéről*” című cikkben [2] írta le, hogy Oroszországot és Ukrainát szorosan összeköti a közös történelem, kultúra és nép, és kiemelte a két ország közötti szoros kapcsolatok fenntartásának fontosságát. Arról is beszélt, hogy a két országnak együtt kell működnie a konfliktusok megoldása és a polgárok számára egy jobb jövő építése érdekében. Ugyanakkor kritikusan nyilatkozott Ukrajna politikai vezetéséről, és olyan lépéseket tett, amelyeket úgy tekintettek, hogy megpróbált befolyást gyakorolni Ukrajna belpolitikájára és

területi integritására. A médiával összefüggésben elmondható, hogy Oroszország általánosságban úgy állítja be az ukrajnai eseményeket, hogy igazolja tetteit, és lekicsinyli az esetleges agressziót vagy beavatkozást a maga részéről. Az orosz kormány hivatalos álláspontja szerint az ukrajnai események egy nyugati hatalmak által megrendezett államcsíny eredménye, és a Krím Oroszország általi anektálása válasz volt a régióban élő orosz nemzetiségűek védelmére.

Az orosz államilag ellenőrzött médiumok, mint például az RT és a Szputnyik, szintén a hivatalos kormányzati álláspontot támogató módon ábrázolták az ukrajnai eseményeket. Gyakran hangsúlyozták a fasiszta és ultranacionalista elemek szerepét az ukrán kormányban és a hadseregben, és az ukrán hadsereget a konfliktus *agresszorának* állították be. A kelet-ukrajnai oroszbarát szeparatistákat is *szabadságharcosoknak* állították be, és amíg még lehetett lekicsinyelték vagy tagadták az orosz katonai és hírszerzési személyzet jelenlétét a régióban. Az ország állami tulajdonú médiumainak honlapjait meglátogatva láthatjuk, hogy egyoldalú, Oroszország javára szóló narratívát mutatnak be. Mivel a legtöbb hírt források nélkül teszik közzé, a tényellenőrzés kihívást jelent. Ráadásul mivel a média állami irányítás alatt áll, Oroszországot következetesen kedvezően ábrázolják. Ezek a hírek többnyire szélsőséges, Oroszországot támogató álláspontokat mutatnak be, és úgy készülnek, hogy a radikális gondolkodásmódot és a már meglévő nézeteket ösztönözzék. Az orosz kormánypárti média az ukrán hadsereget és a vezetést „nacionalistáknak”, „neonáciknak”, „fasisztáknak” vagy „drogfüggőknek” hívják őket, akik civileket használnak „emberi pajzsként” [104]. Az orosz hatóságok valóban ellenőrzik a médiát, de bizonyos esetekben a médiában dolgozók ellenállnak az államilag ellenőrzött média elképzelésének [68]. Semmi sem szemlélteti jobban ezt a tényt, mint a 2022 márciusában az orosz állami tulajdonban lévő és legnagyobb lefedettséggel rendelkező Pervij Kanal alkalmazottja, Marina Ovszjanyikova megzavart egy hírműsort azzal, hogy belépett a stúdióba, és egy táblát tartott a magasba, amelyen angolul „NO WAR” angol, valamint oroszul *“Állítsák meg a*

háborút, ne higgyenek a propagandának. Itt hazudnak önöknek. Az oroszok nem támogatják a háborút” írás volt olvasható, és azt hangoztatta: *„Ne higgyetek a félretájékoztatásnak. Itt megtévesztik önöket/hazudnak önöknek”*. Ovszjanyikova a tiltakozását megelőzően videót készített az OVD-Info orosz emberi jogi szervezet számára, amelyben kifejezte a Kreml propagandájában és *„az orosz nép zombivá tételében”* játszott szerepe miatt. Azóta Ovszjanyikovát állítólag börtönbe zárták az orosz hatóságok, mert mostantól törvénybe ütközik az országban folyó háborús erőfeszítések kritizálása (vagy akár annak nevezése) [80].

Oroszország bezáratta a független médiumokat, és kriminalizálta az ukrainai háborúról szóló, általa „hamis információnak” tekintett tudósításokat. Moszkva elutasítja, hogy invázióját háborúnak nevezze, és „különleges katonai műveletnek” nevezi [81]. Oroszország az újságírókat és más, neki nem tetsző személyeket is célba vett a „külföldi ügynök” [93] címkével ellátva őket ellenséggé titulálja. A Putyin-kormányzat évek óta folyamatosan felszámolja a független médiát. A „Ne mondj háborút” törvényt követően a konfliktus kezdetén a még működő két független médiumot, a TV-Dozhd-ot és a Radio Ekho Moskvyy-t is bezárták. Az oroszok többsége - a fiatalok nyilvánvaló kivételével - a híreket a televízióból szerzi be, amely ma már teljes mértékben a kormány vagy a Kreml-barát tulajdonosok ellenőrzése alatt áll. A Facebook, a Twitter, az Instagram és más külföldi közösségi oldalak a korlátozott online hírforrások közé tartoznak. Emellett Oroszországban elérhetetlenek az olyan külföldi médiumok orosz nyelvű adásai, mint a BBC és a Szabad Európa [104].

Az orosz vezetés nagyban korlátozza az orosz emberek szólásszabadságát és vele együtt a szabad médiát is, ezért a tudósításokat olvasva elvétve, vagy egyáltalán nem is lehet találni kritikus hangnemben megfogalmazott írásokat, riportokat, ami ellehetetleníti az objektív médiatudósítások vizsgálatát.

Ha az *ukrán* médiát vesszük górcső alá, az ENSZ májusban közölt beszámolója szerint [92], a háború eszkalálódása óta hét újságíró halálát erősítették meg Ukrajnában a február 24-i orosz invázió óta; utoljára 2014-ben

vesztette életét ennyi médiaszakember Ukrajnában, amikor Oroszország annektálta a Krímet. Az UNESCO Megölt Újságírók Megfigyelőközpontja [93] világszerte figyelemmel kíséri az újságírók és médiamunkások meggyilkolását. Ezen adatok alapján 1993 óta Ukrajnában 26 újságírót gyilkoltak meg. Ez a szám a második legmagasabb az európai kontinens országai között és csak Oroszország előzi meg 34 újságíró-gyilkossággal.

A 2014 előtti orosz-ukrán kapcsolatokat az együttműködés, a konfliktusok és a geopolitikai feszültségek összetett történelme jellemezte. A “méltóság forradalmát” megelőzően sem volt mindig rózsás a kapcsolat a két ország között, főleg a “narancsos forradalom” után, amikor is az orosz vezetés sablonszerű nyugati beavatkozást vélt felfedezni a volt szovjet köztársaságok területein, a két ország közötti kapcsolat folyamatosan mérgesedett elfelé.

A két ország közötti kapcsolatok leírására használt nyelvezet gyakran rendkívül sokszínű és eltérő volt, ami a kapcsolat összetettségét tükrözte. Sok ukrán médium hajlamos volt semleges nyelvezetet, például „*partner*” vagy „*szomszéd*” kifejezést használni Oroszország leírására, hangsúlyozva az együttműködés és a keleti szomszédal való jó kapcsolatok fenntartásának fontosságát. Egyes médiumok azonban kritikusabb nyelvezetet használtak Oroszország jellemzésére, kiemelve a múltbeli konfliktusokat és az Ukrajnával szembeni vélt agressziót. Az ilyen nyelvezetet gyakran használták az oroszellenes érzelmek és az ukrán nacionalizmus támogatására.

Egy 2011-es *Ekonomicsna Pravda*-ban megjelent írás, amelynek az a címe, hogy „Ukrajna visszautasítja az Oroszországgal való együttélést”. Az ukrán vezetés nem kíván csatlakozni a vámunióhoz és a közös gazdasági térséghez Oroszországgal, Kazahsztánnal és Fehéroroszországgal. Ihor Suvalov orosz kormány volt miniszterelnök-helyettese ez után arra figyelmeztetett, *hogy büntetésként több területen is nehézségeket okozna Ukrajnának* [94]. A jaltai fórum után az egyik orosz résztvevő szerint az ukrán kormányt egyszerűen megfélemlítik a kompromittáló anyagok és a nyugati hatalmak nyomása, ezért nem mer közeledni Oroszországhoz. Az ukrán állami médiában egy drasztikus

szemléletváltás jelentkezett a 2014-es „méltóság forradalma” és a Krím-félsziget annexiója után. Számos ukrán médium az „*agresszor*”, „*megszálló*”, „*imperialista*” kifejezést használták, amikor Oroszországot és annak ukrainai tevékenységét írta le. Az ilyen nyelvezet célja, hogy erős érzelmi reakciót váltson ki a közönségből és hogy a közvéleményt formálva szándékosan vagy véletlenül szakadékot teremtsen a két ország lakossága között.

Ukrajnában 2014 óta (amikor a Krím annektálása és a donbászi háború kitérőse elkezdődött) nagy figyelmet fordítanak a „médiaműveltség” növelésére és az információs háborúk elleni küzdelemre. Az állami szervek vezetésével összeállították és közzétették a minőségi (megbízható) médiumok „fehér listáját” [5]. A legmagasabb színvonalú online médiumok fehér listáján a következő médiák szerepelnek: Suspilne, Hromadske, Liga, Ukrajinszka Pravda, Ukrinform, Radio Liberty, Dzerkalo Tyzhnia, NV, Espresso és Babel [101]. Az ukrán médiában olvasható volt számos oroszbarát írás is amíg Volodimir Zelenszkij elnök rendeletet írt alá, melynek felhatalmazásával a Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács határozatával elrendelt szankciókat Tarasz Kozak ukrán parlamenti képviselő és nyolc vállalat ellen egy 2014-es törvény alapján. A törvény felhatalmazza a kormányt arra, hogy szankciókkal sújtsa olyan külföldi magánszemélyeket és szervezeteket, amelyekről úgy ítéli meg, hogy olyan tevékenységet folytattak, amely veszélyeztetheti Ukrajna nemzeti érdekeit, nemzetbiztonságát, szuverenitását és területi integritását. A törvény azt is lehetővé teszi, hogy bírósági eljárás nélkül szankcionáljon más személyeket és szervezeteket terrorista tevékenységek állítólagos folytatása miatt. Ennek eredményeként három, Ukrajnában nagy nézettséggel rendelkező oroszbarát televíziós csatornát kivontak a műsorból. Ezek a médiumok hajlamosak voltak olyan nyelvezetet használni, amely az orosz narratívát követve Ukrajnát „*fasiszta*” és „*náci*” államként ábrázolja, az ukrán kormányt pedig a Nyugat bábjának állítja be [95].

A háború eszkalálódását megelőzően számos cikk jelent meg az esetleges invázióval kapcsolatban. TSN egy 2021 novemberi [96] cikkében arról ír, hogy

Oroszország számára a legfontosabb, hogy visszaszerezze befolyását Ukrajnában. Moszkva garantált, alkotmányban rögzített befolyást akar az ukrán belügyekre, hogy ez által destabilizálja az országot, még több ukrán területet elfoglalni és rákényszerítik Kijevet, hogy aláírja a még kedvezőtlenebb Minszki megállapodást, hogy ezáltal stabilizálni tudják az orosz vezetés helyzetét és megnöveljék a népszerűséget, amely az utóbbi néhány évben mélyponton volt. Egy másik novemberi írás [97] szerint Oroszország január-februárban újabb támadásra készül Ukrajna ellen *“Oroszország több mint 92 ezer katonát gyűjtött össze Ukrajna határai közelében, és 2022 január végén vagy február elején támadásra készül, amelyet az amerikai és az ukrán hírszerzés információjából rajzolódik ki”* - mondta Kijlo Budanov, az ukrán védelmi hírszerzés vezetője.

Hrihorij Perepelcija, Ukrajna politológus, nemzetközi konfliktuselemző, a Külpolitikai Tanulmányok Intézetének igazgatója ennél továbbment és azt gondolja, hogy Oroszország katonai agressziót szándékozik Ukrajna ellen, és háborúra készül a NATO-val [98].

2021 december elején a TSN a német Bild-re hivatkozva azt írja, hogy Oroszország nagyszabású katonai inváziójára Ukrajnában 2022 elején kerülhet sor. A háború három szakaszban, legalább 175 000 orosz katona offenzívájával kezdődhetne és térképen szemlélteti Oroszország ukrain inváziójáról elgondolt három fázisát, mégpedig a Ukrajna északi, dél-keleti területeinek és Kijev fővárosnak az elfoglalását.

A 2022-es új év előtt egy nappal, a Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács (RNBEO) vezetője azt nyilatkozta, hogy jelenleg nem látja Ukrajna orosz inváziójának veszélyét. Elmondása szerint *“van egy kis csapatnövekedés, de ez nem túl kritikus számunkra. Nyugodtan pihenjenek, ünnepeljenek”* - tanácsolta az ukrán népnek [102]. Ezen nyilatkozat és egy nagyszabású háború kirobbanása között, pontosabban az orosz hadsereg ukrán inváziója között két hónap telt el, amelyben felváltva lehetett olvasni határmenti csapatösszevonásokról és hadgyakorlatokról, valamint orosz-amerikai üzengetésekről, amelyek nem segítettek elő a konfliktus békés rendezését és elindítottak egy olyan háborút,

amelynek beláthatatlan következményei lesznek a két szembenálló ország, Európa és a világ összes országaira nézve is.

Az ukrán médiában a konfliktus eszkalálódása óta sem az állami, sem pedig a „független” sajtóorgánumok között nem olvasható eltérő megfogalmazás konfliktust illetően. Kijev polgármestere, aki korábban nem a legfelhőtlenebb kapcsolatot ápolt az ukrán elnökkel, úgy fogalmazott a Der Spiegel című német lapnak adott interjújában [103], hogy senki sem tökéletes és, hogy ebben a nehéz időszakban fontos, hogy ne kövessünk el hibákat. Ez nem a politikai játszmák ideje. A győzelem kulcsa az egység és, hogy mindenkinek szükséges mindent megtennie Volodimir Zelenszkij ukrán elnök támogatására. Ez hűen tükrözi a jelenleg uralkodó médiaviszonyokat Ukrajnában.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az ukrán-orosz konfliktus a jelenkori történelem nem csak legnagyobb katonai konfliktusa, de egy olyan hadi, ideológiai szembenállás, amely nem csak Európát, de a világot is hajlamos megosztani. Nem túlzás kijelenteni, hogy a konfliktus 2022. február 24-én történt eszkalálódásával egy új korszak (és elképzelhetően egy új világrend) kezdődött a történelmünkben. A háború hatásait nem csak az a több millió ukrán érzi, aki tragikus és életveszélyes körülmények között kénytelen volt lakóhelyét, házáat, sokszor háziállatát vagy a harci cselekmények által elhunyt családtagjait hátrahagyni, de az átlag ukrán állampolgárok is, akik belső menekültek hatalmas létszámának segítettek biztonságot találni a harci eseményektől távol eső megyében vagy külföldön. A jelenlegi UNHCR (az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa) adatai szerint a külföldre menekült Ukrajnából érkező személyek száma meghaladja a 8 milliós létszámot, amely javarészt nőkből és gyerekekből áll, mivel a hadköteles férfiak kormányrendelet értelmében nem hagyhatják el az országot, kivéve bizonyos eseteket, amelyeket szigorú feltételekhez kötnek. Ukrajna gazdasági helyzete fennállása óta soha nem tapasztalt nehézségek közepette van, és a nyugati partnerek segítségére van rászorulva. Az infláció megnehezíti nem csak az ukrán emberek, de a világ állampolgárainak az életét is. Az energiapiac Európában gyökeresen átalakult, amely hosszútávon szintén változásokat eredményez majd.

Annak érdekében, hogy rávilágítsunk az előző bekezdésben megrajzolt állapot miértjeire, fontos volt megvizsgálni a konfliktus forrását, és az idő előre haladtával is részletesen szemléltetni a legfontosabb történéseket. Az ukrán-orosz konfliktust nem lehet a tágabb történelmi és politikai kontextustól elszigetelten értelmezni, és amint az elemzett szakirodalomból és médiatudósításokból kiderül, sokkal inkább a tényezők összetett halmazának eredménye. *Ezen tényezők között említhető Ukrajna függetlenségi küzdelme, nyugat és kelet közötti lavírozása, Oroszország és a Nyugat közötti folyamatos geopolitikai rivalizálása és az orosz, vagy pedig a putyini imperialista hajlamok.*

A jelen munka részletesen bemutatja a konfliktus eszkalálódásához hozzájáruló eseményeket és a mögöttük megbúvó esetleges motívumokat.

Az Oroszország és Ukrajna közötti történelmi feszültségek régóta a két ország közötti kulturális, nyelvi és politikai különbségekben gyökereznek. A történelem során Ukrajna mindig is vitatott régió volt Oroszország és más kelet-európai hatalmak között. Oroszország gyakran igyekezett befolyást gyakorolni a régióra. Ezt a feszültséget tovább fokozta a Szovjetunió 1991-es összeomlása, amelynek következtében Ukrajna független állammá vált, Oroszország pedig jelentős befolyást veszített a régióban, viszont a hatalmi játékban nem engedhette meg, hogy a nyugati hatalmak nagyobb befolyást szerezzenek Ukrajnában.

Az ország elnökei mind, a maguk módján fontos szerepet játszottak az ország orientációjában. Ukrajna első elnökének, Leonyid Kravcsuknak, a függetlenségben játszott szerepe vitathatatlan. Az ő idejében fogatták el az ukrán nemzet szimbólumait, himnuszát, létrehozták azt a hivatalos ukrán hadsereget, amely kifejezetten védelmi szerepet töltött be és ő látta el kézjegyével a Budapesti memorandumot.

Kucsma regnálása alatt fogadták el Ukrajna Alkotmányát, valamint megfogalmazták a „vektorizmus doktrínáját” amely azt jelentette, hogy földrajzi elhelyezkedésükből kiindulva egy összekötő hídként szerettek volna szolgálni nyugat és kelet között, ami akár elméletben egy működőképes modell is lehetett volna az ország zavartalan fejlődésére. Felvetették a NATO és az EU teljes körű csatlakozását, viszont ahogy ezt később Janukovics is tette, az utolsó pillanatban meghátráltak. Kucsma elnök két hivatalban töltött ciklusa után az elnöki székért folytatott párharcot Viktor Juscsenkó és Viktor Janukovics vívta meg, és ahogy több poszt-szovjet térség országában is, megfigyelhető volt egy nyugat iránti erősebb nyitás, amelyet „színes forradalmakként” jegyeztek fel a történelemkönyvekbe. Eduard Shevardnadze elnököt 30 évnyi hatalmon töltött idő után 2003 novemberében Grúziában, a rózsás forradalom következtében megbuktatták. A narancsos forradalom Ukrajnában a következő évben megdöntötte Janukovics elnökválasztási győzelmét. A tulipános forradalom

néven ismertté vált kirgizisztáni tüntetők 2005 elején megdöntötték Aszkar Akajev elnököt és kormányát. Ezen forradalmak mögött az orosz vezetés nyugati beavatkozást vélt felfedezni.

Viktor Juscsenkó elnöki ciklusa után a nyíltan oroszbarát Janukovics került hatalomra és regnálása alatt kezdtek felgyorsulni a háború eszkalálódásához vezető események. A 2013-as év végén kezdődött ukrajnai politikai és gazdasági válság nagyban hozzájárult a háború kiéleződéséhez az országban. A válság Viktor Janukovics elnök azon döntése elleni tiltakozásokkal kezdődött, hogy elutasította az Európai Unióval kötendő kereskedelmi megállapodást az Oroszországgal való szorosabb kapcsolat javára. Ezek az Euromajdan néven ismert tüntetések végül 2014 februárjában Janukovics megbuktatásához és egy új, nyugatbarát kormány megválasztásához vezettek Kijevben.

A Krím Oroszország általi 2014. márciusi anektálása jelentős fordulópontot jelentett az ukrajnai háború eszkalációjában. Oroszország egy vitatott népszavazást követően anektálta a Krímet, amelyen a régió lakói az Oroszországhoz való csatlakozás mellett szavaztak. Az annexiót Ukrajna szuverenitásának és területi integritásának megsértéseként tartják számon. A Krím elcsatolását követően oroszbarát szeparatisták kezdtek megjelenni Kelet-Ukrajnában, ahol jelentős orosz etnikumú és orosz anyanyelvű lakosság él. Ezek a szeparatisták függetlennek nyilvánították magukat és létrehozták a DNR és LNR független entitásokat, ami a szeparatista lázadók és az ukrán kormányerők közötti heves harcok kitörését eredményezte. A helyzetet tovább súlyosbította az orosz csapatok és fegyverek bevonása, amelyek támogatást nyújtottak a szeparatista lázadóknak. 2014. április 2-án a Donyecki területen található Szlovjanszkba az Orosz Föderációból érkezett Igor Girkin (más néven Igor Sztrelkov) által vezetett fegyveres katonák vonultak be. Hivatalosan ez volt az első eset, amikor az orosz fegyveresek és az ukrán hadsereg csapatai harcba szálltak egymással. Ennek következtében a kezdeti hevesebb harcok után Ilovaiszk, Debalcevo, Mariupol és egyéb „*forró*” városok területén, egy nyolc

évig tartó befagyott konfliktus alakult ki, amely humanitárius katasztrófához vezetett a donbaszi régióban, Krímen pedig jelentős ivóvízhiány keletkezett, mivel az ukrán vezetés elzárta a vízvezetékeket.

Annak ellenére, hogy mind Porosenkó 2014-ben, mind Ukrajna jelenlegi elnöke, Volodimir Zelenszkij a 2019-es elnöki kampányában azt hangoztatta, hogy a kelet-ukrán konfliktusban elhozzák a békét, ez korán sem így lett. Petro Porosenkó, megválasztása után alig egy hónappal később bejelentette, hogy „*Megtámadjuk és felszabadítjuk a földünket*”, Zelenszkij elnöksége alatt pedig a konfliktus új erőre kap és egy XXI. századi totális háborúvá eszkalálódik, amely előzményeit részletesen taglaljuk.

Ludwig Wittgenstein azt állította, hogy „*nyelvem határai a világom határait jelentik*”, ezért a valóságot csak a nyelven keresztül lehet megérteni és érzékelni, vagy elvileg olyan fogalmakon keresztül, amelyeket egy nyelvi rendszer nevez meg és jellemez. Az olvasók tudatosságának alakítása, értelmük, érzelmeik és akaratuk befolyásolása számos nyelvi eszközzel történik. E tanulmány hozzájárul az orosz-ukrán konfliktus eszkalálódásának médiaközvetítésével kapcsolatos meglévő kutatási anyagokhoz, és megvilágítja, hogy a vizsgált médiák hogyan alakítják a közvélemény megértését és véleményét a folyamatban lévő konfliktusról.

A felszínen úgy tűnik, hogy a liberális Nyugat nagyobb hitelességet sugall, mivel lehetővé teszi a szabad és pártatlan vizsgálatot, míg a tekintélyelvű Oroszországban nem lehet megbízni a tényekben, nemhogy a háborúval kapcsolatos igazsággal. Valójában azonban minden hadviselés a megtévesztésen alapul, ahogyan azt Szun Ce kínai katonai teoretikus megállapította. Mivel mindketten aktívan részt vesznek a pszichológiai hadviselésben, ami elengedhetetlen az ukrajnai háború egészének megnyeréséhez, egyik félben sem lehet megbízni a háború ködösségének feloldásában, mivel mindkét oldal saját szelektív tényeket és mítoszokat terjeszt, miközben cenzúrázza az ellenérveket, hogy igazolni tudja a tetteit. A digitalizáció és a közösségi média széles körű használatának jelenlegi korában minden polgár könnyen az algoritmusok

áldozatává válhat. Az emberek könnyen összezavarodhatnak a véleményalkotás és a válságok kezelése során az egymásnak ellentmondó politikai narratívák és a média globális eseményekről szóló elfogult tudósításai miatt. A jelenlegi orosz-ukrán válság értékes leckét adott a világnak arról, hogy a média számos összetevőjén keresztül miként befolyásolhatja ideológiáinkat és nézeteinket, valamint hogyan eredményezheti azt, hogy egy nemzetközi eseményt bizonyos blokkok vagy államok kívánsága szerint értelmezzünk. Ezt hűen szemlélteti a jelenlegi dolgozatban taglalt *Az orosz-ukrán konfliktus előzményeinek a megjelenése a médiában* című harmadik fejezet.

Nem férhet ahhoz kétség, hogy Oroszország megtámadott egy szuverén, nemzetközileg elismert, független országot. Ezt a tényt különböző országok médiumai máshogy értelmezik, ki-ki a saját malmára hajtva a vizet. A megvizsgált amerikai, angol, német, francia, kínai, indiai valamint az orosz és az ukrán médiumok között is megfigyelhető eltérés a tudósításokkal kapcsolatban, a nyelvhasználat és a konfliktus keretezésének a tekintetében. A megvizsgált médiatudósítások két nagy részre oszlanak, ami a konfliktus keretezését illeti. A kollektív Nyugat (amerikai, francia, német és angol) médiatudósítások támogatva az ukrán narratívát a konfliktus az ukrán szuverenitásért folytatott küzdelemként, mások pedig az orosz invázió elleni védelemként ábrázolták. Egyes médiumok Ukrajnát az *orosz agresszió áldozataként írják le*. A New York Times például *„Oroszország agressziója Ukrajna ellen”* és *„Oroszország háborúja Ukrajna ellen”* néven említette a konfliktust, azt sugallva, hogy Oroszország az egyetlen felelős a konfliktus kialakulása miatt. A legtöbb média-megjelenés hasonlóan keretezi a történéseket, viszont vannak olyan tudósok, mint például John Mearsheimer, aki szerint a nyugat nagy hibát követett el, hogy támogatta Ukrajna nacionalistáit a *„méltóság forradalma”* és a *„narancsos forradalom”* ideje alatt és, hogy válságot szított Ukrajnában, valamint megsértette Oroszország biztonságát a hidegháború utáni NATO-s terjeszkedéssel. Jean-Pierre Chevènement, Franciaország korábbi belügyminisztere szerint: *„itt az ideje, hogy az „európai Európa” megmutassa*

magát. Kezdhethné azzal, hogy megpróbálja meggyőzni az Egyesült Államokat arról, hogy valódi érdekeit nem az szolgálja, ha Oroszországot kiűzi a Nyugatról, hanem ha részt vesz a kölcsönösen elfogadható játékszabályok újra definiálásában, amelyek helyreállítják az ésszerű bizalmat”

A második narratívát, a semlegességet a kínai és indiai médiumok képviselik, akik a konfliktusban nem foglalnak határozott álláspontot, viszont az Oroszországhoz fűződő érdekek miatt itt sokkal többet olvashatunk a nyugat, főleg USA kritikájáról. A kínai hivatalos médiában a helyzetet gyakran úgy ábrázolták, mint az *Oroszország belügyeibe való nyugati beavatkozás eredményét*. Az ügyet a média úgy tárgyalja, hogy az összhangban van a kínai kormány régóta tartó politikájával, amely szerint nem avatkozik bele más országok belügyeibe. A kínai média, amely lekicsinyelte az orosz agresszió háborúban való részvételét, az Oroszországgal való jó kapcsolatok fenntartásának fontosságát is hangsúlyozta. Az egyik legolvasottabb kínai állami újság, a Global Times cikkeit olvasva inkább „nyugatellenes” narratíva bújik meg a sorok között, és a kínai-orosz kapcsolatok mellett szólal fel. Az is kirajzolódik, hogy az ukrajnai válság amerikai kirobbantásának célja, hogy két legyet üssön egy csapásra: Oroszországgal szembeni kemény fellépést és a NATO stabilizálását, valamint az amerikai központú egypólusú világrendszer kialakítást szolgálja. A Xinhua News Agency hasonlóan keretezi a konfliktust, a South China Morning Post kritikusan nyilatkozott Oroszország Ukrajnai fellépéséről. Részletesen beszámolt a kelet-ukrajnai konfliktusról, a Krím orosz megszállásáról és a régió emberjogi válságáról tudósítottak. Az SCMP bírálta Oroszország ukrajnai tevékenységét, beleértve a nemzetközi jog megsértését, a Krím annektálását és a szeparatisták támogatását az ország keleti részén. Az SCMP a konfliktus békés megoldására szólított fel, és bírálta Oroszország ukrajnai katonai beavatkozását, amely szerinte veszélyt jelent a regionális stabilitásra. Az SCMP elismerte a konfliktus összetettségét és a nyugat szerepét a feszültségek eszkalálásában a térségben. Ugyanakkor, az SCMP pártatlanabb megközelítést követelt a válság megoldásához azt állítva, hogy a nyugat

Ukrajnának nyújtott támogatása szította a konfliktust. A The Hindu, a Times of India és a Hindustan Times csak néhány a neves indiai újságok közül, amelyek beszámoltak az ukrajnai eseményekről. A tudósítások többsége olyan hírügynökségek cikkein alapult, mint a Reuters és az AFP. A média széles körben foglalkozott az indiai kormánynak a helyzettel kapcsolatos álláspontjával, amely a *be nem avatkozást* és a *vita békés rendezését* támogatta.

Ami a konfliktus szembenálló feleiknek a médiatudósítását illeti, az ukrán konfliktuskeretezés hasonlóan a nyugati médiumokhoz Oroszország katonai *beavatkozását*, *megszállását* és *annexióját*, valamint Ukrajna és Európa védelméről, Ukrajna függetlenségi harcáról, hősies küzdelméről számol be az *agresszor*, *megszálló*, *imperialista* Oroszországgal szemben. A háború konszolidálta az ukrán társadalmat, a politikusokat, a médiatulajdonosokat és az újságírókat, ezért ezektől eltérő tudósításokat csak elvétve lehet olvasni.

Az orosz államilag ellenőrzött médiumok, mint például az RT és a Szputnyik, a hivatalos kormányzati álláspontot támogató módon ábrázolták az ukrajnai eseményeket. Gyakran hangsúlyozták a *fasiszta* és *ultranacionalista* elemek szerepét az ukrán kormányban és a hadseregben, emellett az ukrán hadsereget a konfliktus *agresszorának* állították be. A kelet-ukrajnai oroszbarát szeparatistákat is *szabadságharcosoknak* állították be, és amíg még lehetett lekicsinyelték vagy tagadták az orosz katonai és hírszerzési személyzet jelenlétét a régióban. Az orosz kormánypárti média az ukrán hadsereget és a vezetést „*nacionalistáknak*”, „*neonáciknak*”, „*fasisztáknak*” vagy „*drogfüggőknek*”, „*Bandera-híveknek*” nevezi őket, akik civileket használnak „*emberi pajzsként*”, és a nyugati hatalmak bábjaként azt teszik, amit mondanak nekik. Ukrajna megszállását pedig „*különleges katonai hadműveletként*” nevezik, amelynek célja az orosz anyanyelvű emberek védelme a nacionalista ukrán vezetés ellen.

Sok elemző szerint kevés az esély a diplomáciai megoldásra az elkövetkező hónapokban, és ehelyett inkább egy halálos eszkaláció lehetőségét látják, amely akár egy orosz atomfegyver bevetésével is járhat. A háború miatt felgyorsultak Ukrajna erőfeszítései, hogy csatlakozzon a nyugati politikai

szervezetekhez, például az Európai Unióhoz (EU) és a NATO-hoz. A konfliktus következményei mindenesetre valószínűleg súlyosak lesznek, beleértve az emberéletek elvesztését, a lakóhely elhagyását, a gazdasági nehézségeket és a politikai instabilitást. A legjobb megoldás az, ha mindkét fél békés és diplomáciai megoldást keres a válság megoldására.

A médiatudósítások jól szemléltetik az adott országokban kialakult közvéleményt és a konfliktusra nyújtott különböző válaszreakciókat. A tanulmány rávilágít arra, hogy mennyire fontos szerepet játszik a média az orosz-ukrán konfliktus megjelenésében és tálalásában. A jelen tanulmány a világ neves médiáit vizsgálja az eskalálódás napjáig, ezért érdemes lenne tanulmányozni napjainkban miként mutatják be a konfliktust a különböző médiák, valamint fontos kiemelni, hogy a tradicionális nyomtatott sajtó mellett, a közösségi hálózatok szerepe jelentősen megnövekedett az újságírói tartalmak terjesztésében. A digitális tartalmak, a rövid Tik-Tok videók és Reelsek ma már nagyobb figyelmet kapnak, mint az írott sajtó, ezért érdemes lenne egy objektív és átfogó tanulmányt készíteni a jelen munkát alapul véve, miként jelenik meg az orosz-ukrán konfliktus vagy háború napjaink sajtótudósításaiban, különös figyelmet szentelve a közösségi hálók, mint a Tik-Tok, Twitter, Facebook, Vkontakte vagy Telegram platformjain.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS SZAKIRODALOM

- 1) Second Cold War. Elérhető: https://en.wikipedia.org/wiki/Second_Cold_War
- 2) Vlagyimir Putyin 2021.július 12-én közzétett cikke az „oroszok és az ukránok történelmi egységéről”. Elérhető: <https://hirado.hu/blog/cikk/2022/03/01/oroszország-es-ukrajna-tortenelmi-egysege-vlagyimir-putyin-dolgozata>
- 3) Marshall, T. A földrajz fogságában. Tíz térkép, amely mindent elmond arról, amit tudni érdemes a globális folyamatokról. Budapest: Park Könyvkiadó, 2018. – 364 old.
- 4) Valentyna Dumytrov. Україна між минулим і майбутнім. Бесіда з істориком Андрієм Портновим. (2016) <https://www.erudit.org/fr/revues/sp/2016-sp063/1043379ar/resume/>
- 5) The North Atlantic Treaty (1949). Elérhető: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/stock_publications/20120822_nato_treaty_en_light_2009.pdf
- 6) A Varsói Szerződés Szervezete: 1955–1980: dokumentumok. Elérhető: <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/konyvek/pol/v/bibJAT00169895.html>
- 7) Az egykori Szovjetunió térképe. Elérhető: <http://szovjetunio.terkepek.net/>
- 8) McCauley, M. (2016). The Union of Soviet Socialist Republics. *Encyclopedia Britannica*. Elérhető: <https://www.britannica.com/place/Soviet-Union>
- 9) Gulácsy Lajos. A mélységből a magasba. – Beregszász: Kárpátaljai Református Egyház, 2005. –
- 10) Research Starters: Worldwide Deaths in World War II. Elérhető: <https://www.nationalww2museum.org/students-teachers/student-resources/research-starters/research-starters-worldwide-deaths-world-war>
- 11) Володимир Василенко. Голодомор 1932–1933 років в Україні як злочин геноциду. – Київ, «Видавництво імені Олени Теліги», 2009 – <https://zakordonniukrainci.mfa.gov.ua/storage/app/sites/138/book03.pdf>
- 12) Fedinec Csilla. Parlamentarizmus Ukrajnában és a kárpátaljai magyarok. In:

Ukrajna színeváltozásai 1991–2008. Politikai, gazdasági, kulturális és nemzetiségi attitűdök. – Pozsony: Kalligram Kiadó, 2009. –

<http://real.mtak.hu/12999/>

13) Ticktin, H. Soviet studies and the collapse of the USSR: in defence of Marxism. In M. Cox (ed.) Rethinking the Soviet collapse. Sovietology, the death of communism and the new Russia. London, 1998: 73-94.

14) Húsz éve bomlott össze a Szovjetunió. Elérhető:

https://mult-kor.hu/20111208_20_eve_omlott_ossze_a_szovjetunio?pIdx=1

15) Mihail Gorbacsov bejelentése 1991.12.25-én. Elérhető:

<https://www.youtube.com/watch?v=q0VNoAIts6M>

16) Póti László. A negációs stratégiától az „Ukrajna fáradtságig”. Az ukrán biztonságpolitika evolúciója (1990–2008) Elérhető:

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/poti_laszlo

[a_negacios_strategiatol_az_ukrajna_faradtsagig .pdf](http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/poti_laszlo_a_negacios_strategiatol_az_ukrajna_faradtsagig.pdf)

17) Gazdag Ferenc, Remek Éva. A biztonsági tanulmányok alapjai. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2018. – [https://nkerepo.uni-](https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12604/web_PDF_EKM_Biztonsagi_tanulmanyok_alapjai.pdf?sequence=1)

[nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12604/web_PDF_EKM_Biztonsagi_tanulmanyok_alapjai.pdf?sequence=1](https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12604/web_PDF_EKM_Biztonsagi_tanulmanyok_alapjai.pdf?sequence=1)

18) Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів / [О. М. Бут, М. І. Бушин, Ю. І. Вовк та ін.]; за заг. ред. д.і.н., проф. М. І. Бушина, д.і.н., проф. О. І. Гуржія; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т.– Черкаси: ЧДТУ, 2016. – 644 с.

19) Ukraine, Russian Federation, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America, Memorandum on security assurances in connection with Ukraine’s accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Budapest, 5 December 1994. Elérhető:

<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf>

20) Budapesti memorandum, 1994.12.05. Elérhető:

<http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=FSZGXP>

- 21) Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- 22) Кучма Леонид Данилович. Другий Президент України (1994-2004 рр.)
Elérhető: https://lb.ua/file/person/1406_kuchma_leonid_danilovich.html
- 23) Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада. – Київ, Либідь, 2005
https://shron1.chtyvo.org.ua/Halchynskiy_Anatolii/Pomarancheva_revoliutsiia_i_nova_vlada.pdf?PHPSESSID=n49ndge80coqn4nfhnnl5m5c5
- 24) Передвиборча програма В. Ющенко. Повний текст. (2004.07.09.)
Elérhető: <https://www.pravda.com.ua/news/2004/07/9/3001064/>
- 25) Штогрін І. Економічні підсумки президентства Віктора Ющенко. Радіо Свобода. (18.02.2010.) Elérhető: <https://www.radiosvoboda.org/a/1961243.html>
- 26) Лукичов В. Л. Вооруженный конфликт на территории Украины. Хронология выполнения Минских договоренностей.
https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/ArmedConflictUkraine_TimelineMinskAgreements_RUS_Jan2022.pdf
- 27) Corruption Perceptions Index. Elérhető: <https://www.transparency.org/en/cpi/2013>
- 28) Євромайдан (Майдан). (2021.05.11.) DW. Elérhető: <https://www.dw.com/uk/евромайдан-майдан/t-18417219>
- 29) Marples, David R. and Mills, Frederick V. (2015). Ukraine's Euromaidan: Analyses of a Civil Revolution. (Soviet and Post-Soviet Politics and Society; Ibidem-Verlag). Elérhető: https://www.academia.edu/83247925/Ukraine_s_Euromaidan_Analyses_of_a_civil_revolution_edited_by_David_R_Marples_and_Frederick_V_Mills
- 30) Ivan Katchanovski (2015). The "Snipers' Massacre" on the Maidan in Ukraine. Conference: Annual Meeting of American Political Science Association At: San Francisco. Elérhető:

[https://www.academia.edu/8776021/The Snipers Massacre on the Maidan in Ukraine](https://www.academia.edu/8776021/The_Snipers_Massacre_on_the_Maidan_in_Ukraine)

31) Deák Anita (2018). Az orosz katonai gondolkodás átalakulása a 21. században az Oroszországi Föderáció hidegháborút követő katonai doktrínáinak tükrében, PHD értekezés. Elérhető: <https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/az-orosz-katonai-gondolkodas-muhelyvita.pdf>

32) 70th session of the General Assembly, Russian president Vladimir Putin's speech (2015) <https://www.youtube.com/watch?v=l-AdqBUn-H0>

33) Medvedev-doktrína (2008). Elérhető: https://ru.frwiki.wiki/wiki/Doctrine_Medvedev

34) Padányi, József and Tomolya, János (2017). Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan. 1. rész. Elérhető: <https://core.ac.uk/download/pdf/83552475.pdf>

35) Віктор Янукович: Інтерв'ю ВВС (повна версія) - BBC Russian, 2015. jún. 24. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=Catkat BX4A>

36) Jan Matzek (2016). Annexation of Crimea by the Russian Federation, Policy Paper. Elérhető: https://www.politikaspolecnost.cz/wpcontent/uploads/2016/01/Matzek_Annexat ion-of-Crimea_EN.pdf

37) A Krím-félsziget demográfiai összetétele. Elérhető: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%ADm#Lakoss%C3%A1ga>

38) Bebler, A. (2015). "The Russian-Ukrainian Conflict over Crimea", Teorija in Praksa, vol. 52, no. 1, pp. 196-219, 307. <https://www.ifimes.org/en/researches/the-russian-ukrainian-conflict-over-crimea/3829>

39) Ioannis E. Kotoulas, Wolfgang Pusttai. (2022). Geopolitics of the war in Ukraine. Elérhető: <https://www.aies.at/download/2022/Geopolitics-of-the-War-in-Ukraine-FINAL.pdf>

40) Fischer, Sabine (2019). The Donbass conflict, Opposing Interests and Narratives, Difficult Peace Process, Stiftung Wissenschaft und Politik German

Institute for International and Security Affairs Research Paper 5 April 2019, Berlin. Elérhető: https://www.swp.berlin.org/publications/products/research_papers/2019RP05_fhs.pdf

[berlin.org/publications/products/research_papers/2019RP05_fhs.pdf](https://www.swp.berlin.org/publications/products/research_papers/2019RP05_fhs.pdf)

41) Ukraine: Torture, Ill-Treatment by Armed Groups in East, Grave Medical Concerns for Detained Women, 5 of July 2021. Elérhető: <https://www.hrw.org/news/2021/07/05/ukraine-torture-ill-treatment-armed-groups-east>

42) United Nations High Commission for Human Rights report on 2 July 2021. Arbitrary detention, torture and ill-treatment in the context of armed conflict in eastern Ukraine, 2014-2021. Elérhető: <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/arbitrary-detention-torture-and-ill-treatment-context-armed-conflict>

43) Artem Kochnev and Marica Valente (2021). Cost of conflict: The consequences of war in Donbas, Ukraine, Middle East Institute. Elérhető: <https://www.mei.edu/sites/default/files/2021-07/0708%20Cost%20of%20Conflict%20in%20Ukraine%20-%20FINAL%20.pdf>

44) Russia and the Separatists in Eastern Ukraine, Europe and Central Asia Briefing 79 (Brussels and Kyiv, 5 February 2016), 5ff. Elérhető: <https://www.refworld.org/pdfid/56b843194.pdf>

45) The global state of democracy in focus 2022, The Ukraine War and the Struggle to Defend Democracy in Europe and Beyond. Elérhető: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/ukraine-war-struggle-to-defend-democracy-in-europe.pdf>

46) Рудич, Фелікс. Президенти сучасної України. Elérhető: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rudych_presydeny.pdf

47) Ткач Д.І. Місце і роль Президента у зовнішній політиці України: психоаналітичне та візуально-психологічне портретування. Elérhető: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/monografiji/tkach_0025.pdf

- 48) Зеленський, Володимир: Я іду в Президенти України! Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=Jjc4kcx8mlw>
- 49) Зеленський, Володимир. Шлях на Банкову. Elérhető: <https://www.radiosvoboda.org/a/29901652.html>
- 50) A Global Times hivatalos bemutatója. Elérhető: <https://www.globaltimes.cn/about-us/index.html>
- 51) China and Russia the bastions of multipolar world that breaks US dominance. By Lü Xiang, 2022. február 17. Elérhető: <https://www.globaltimes.cn/page/202202/1252514.shtml>
- 52) GT Voice: US' warmongering in Ukraine is only for wartime profiteering, 2022. február 16. Elérhető: <https://www.globaltimes.cn/page/202202/1252427.shtml>
- 53) US to blame for rising Ukrainian crisis, not China-Russia energy ties. 2022. február 14. Elérhető: <https://www.globaltimes.cn/page/202202/1252235.shtml>
- 54) China calls for diplomatic settlement of Ukraine issue. 2022. február 23. Elérhető: <https://english.news.cn/20220223/183469b7ed404ae285f5e90157f44ca5/c.html>
- 55) Kirsten Eddy, Richard Fletcher (15th June 2022). Perceptions of media coverage of the war in Ukraine. Elérhető: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2022/perceptions-media-coverage-war-Ukraine>
- 56) Blinken reaffirms US support for Ukraine amid Russia tension by Yuras Karmanau. 2021. május 6. Elérhető: <https://www.opb.org/article/2021/05/06/blinken-reaffirms-us-support-for-ukraine-amid-russia-tension/>
- 57) Why is Ukraine the West's Fault? Featuring John Mearsheimer. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=JrMiSQAGOS4>
- 58) Putin Eases Stance On NATO Expansion By William Drozdiak. October 4, 2001. Elérhető:

<https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2001/10/04/putin-eases-stance-on-nato-expansion/05fba0d-7048-4ff5-b790-3bc53808c9fc/>

58) The edge of war: what, exactly, does Putin want in Ukraine?

Elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/12/russia-ukraine-what-does-putin-want>

59) Timeline: Development of situation in Ukraine. Elérhető:

<https://english.news.cn/20220223/57d2451e75dd490e97cdeea5975917ce/c.html>

60) Russia's at war with Ukraine. Here's how we got here. Elérhető:

<https://www.npr.org/2022/02/12/1080205477/history-ukraine-russia>

61) Russia Invades Ukraine: A Timeline of the Crisis. Elérhető:

<https://www.usnews.com/news/best-countries/slideshows/a-timeline-of-the-russia-ukraine-conflict?slide=2>

62) Ukrajnában megnyílt a földpiac. Július 2, 2021 Elérhető:

<https://economic.karpat.in.ua/?p=13366&lang=hu>

63) “What Is in Our Interest”: India and the Ukraine War by Ashley J. Tellis.

April 25, 2022. Elérhető: <https://carnegieendowment.org/2022/04/25/what-is-in-our-interest-india-and-ukraine-war-pub-86961>

64) The new Cold War. 2014. március 18. Elérhető:

<https://www.thehindu.com/opinion/editorial/the-new-cold-war/article5797139.ece>

65) Abhishek Roy & Pompy Paul (2022): Indian Televisual News Discourse on the Russia-Ukraine War, DiscourseNet Collaborative Working Paper Series, no.

8/2. Elérhető: https://discourseanalysis.net/sites/default/files/2022-10/Roy_2022_DNCWPS_8-2.pdf

66) Seven Reasons Why Russia Wants to Keep Ukraine All to Itself, Feb. 19,

2014. Elérhető: <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/seven-reasons-why-russia-wants-keep-ukraine-all-itself-n33391>

67) George Soros. Last Chance for Ukraine and Europe, Mar 30, 2015.

Elérhető: <https://www.project-syndicate.org/commentary/ukraine-eu-last-chance-by-george-soros-2015-03>

- 68) Role of Media in the Russia-Ukraine Crisis. Elérhető: [Role%20of%20Media%20in%20the%20Russia-Ukraine%20Crisis.pdf](#)
- 69) By John J. Mearsheimer Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault, The Liberal Delusions That Provoked Putin. Elérhető: <https://www.natur.cuni.cz/geografie/socialni-geografie-a-regionalni-rozvoj/studium/doktorske-studium/kolokvium/kolokvium-2013-2014-materialy/ukrajina-a-rusko-mearsheimer-souleimanov.pdf>
- 70) How they see it Russian military action in Ukraine. 2014. március 9. Elérhető: https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1443887/how-they-see-it?module=perpetual_scroll_0&pgtype=article&campaign=1443887
- 71) Donbas: Why Russia is trying to capture eastern Ukraine. 2022. május 26. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60938544>
- 72) Package of measures for the Implementation of the Minsk agreements. Elérhető: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf
- 73) 'Military tension will rise': Russia chides NATO Nordic expansion. 2022. május 16. Elérhető: <https://www.aljazeera.com/news/2022/5/16/russia-wont-put-up-with-natos-nordic-expansion-minister>
- 74) Experts discuss media coverage of the Russia-Ukraine war. 2022. szeptember 12. Elérhető: <https://theithacan.org/news/experts-discuss-media-coverage-of-the-russia-ukraine-war/>
- 75) Russia Ukraine: Lavrov warns of return to military confrontation nightmare. 2021. december 2. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-europe-59503762>
- 76) U.S. Considers Warning Ukraine of a Russian Invasion in Real-Time by Helene Cooper and Julian E. Barnes. 2021. december 23. Elérhető:

<https://www.nytimes.com/2021/12/23/us/politics/russia-ukraine-military-biden.html?>

77) Why Mearsheimer is wrong about Russia and the war in Ukraine. Five arguments from Alexander Stubb. 2022. július. 8. Elérhető:

<https://www.youtube.com/watch?v=v1B-pRqdyBg>

78) Five reasons why Biden must move to de-escalate the Russia-Ukraine war now By Rebekah Koffler. 2022. október 20. Elérhető:

<https://www.foxnews.com/opinion/five-reasons-biden-move-de-escalate-russia-ukraine-war>

79) Russia's Hybrid War by By Maxim Trudolyubov. 2016. február 24.

Elérhető: <https://www.nytimes.com/2016/02/25/opinion/russias-hybrid-war.html>

80) The biases in coverage of the war in Ukraine By Jon Allsop. 2022. március 15. Elérhető:

https://www.cjr.org/the_media_today/media_bias_ukraine_war.php

81) Russia-Ukraine war: Some of UK's top journalists barred from Russia. 2022. június 14. Elérhető:

<https://www.bbc.com/news/world-europe-61796070>

82) What is Russia's Vladimir Putin planning? Steve Rosenberg. 2021. december 20. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-europe-59730522>

83) Ukraine's revolution and Russia's occupation of Crimea: how we got here by Alan Yuhas and Raya Jalabi. 2014. március 5. Elérhető:

<https://www.theguardian.com/world/2014/mar/05/ukraine-russia-explainer>

84) Russian military shelled Ukraine from mid-July, report says by Julian Borger. 2015. március 11. Elérhető:

<https://www.theguardian.com/world/2015/mar/11/russia-struggling-ukraine-military-operations-report>

85) How many Russians are fighting in Ukraine? By Mark Urban. 2015. március 10. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-europe-31794523>

- 86) Russia's war in Ukraine. Elérhető: <https://www.dw.com/en/russias-war-in-ukraine/t-60931789>
- 87) UN: 'Hardship' and suffering in eastern Ukraine. 2016. március 03. Elérhető: <https://www.dw.com/en/un-civilians-suffering-abandonment-and-despair-in-eastern-ukraine/a-19090135>
- 88) No need for this cold war by Jean-Pierre Chevènement. 2015. július. Elérhető: <https://mondediplo.com/2015/07/07chevenement>
- 89) Ukraine war: a new security order in Europe. 2022 szeptember 07. Elérhető: <https://mondediplo.com/2022/09/07donbass>
- 90) How Ukraine is winning the social media war by Paul Adams. 2022. október 16. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-europe-63272202>
- 91) Антитерористична операція на Сході України. Elérhető: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BD%D0%B0_%D0%A1%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
- 92) Ukraine: Journalists targeted and in danger, warn top rights experts. 2022. május 4. Elérhető: <https://news.un.org/en/story/2022/05/1117462>
- 93) Observatory of Killed Journalists. Elérhető: <https://www.unesco.org/en/safety-journalists/observatory>
- 94) Лямець, Сергій, Віннічук, Юрій. Україна відмовилася жити разом з Росією, 2021. április 04. Elérhető: <https://www.epravda.com.ua/publications/2011/04/18/283147/>
- 95) Philippe Dam, Yulia Gorbunova: In Ukraine, taking three pro-Russia channels off the air raises complex issue. 2021. február 11. Elérhető: <https://www.hrw.org/news/2021/02/11/ukraine-taking-three-pro-russia-channels-air-raises-complex-issues>

- 96) Зеленюк, Христина: Цілі Путіна щодо України: окупувати ще більше територій, відрізавши від моря, і врятувати власний рейтинг. 2021. november 18. Elérhető: <https://tsn.ua/exclusive/cili-putina-schodo-ukrayini-okupuvati-sche-bilshe-teritoriy-vidrizaravshi-vid-morya-i-vryatuvati-vlasniy-reyting-1911895.html>
- 97) Росія готується до нового нападу на Україну в січні-лютому – голова ГУР Міноборони. 2021. november 21. Elérhető: <https://www.radiosvoboda.org/a/rozvidka-ukrayiny-rosiya/31572016.html>
- 98) Баркар, Дмитро. «Росія почала воєнну агресію проти України і готується до війни з НАТО» – Григорій Перепелиця 2021.május 28. Elérhető: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-pochala-voyennu-ahresiyu-proty-ukrayiny-i-hotuyetsya-do-viyny-z-nato/31277076.html>
- 99) Бережанський, Ігор: Мапа вторгнення Росії до України: Bild опублікувало три фази можливої війни. 2021. december 04. Elérhető: <https://tsn.ua/politika/mapa-vtorgnennya-rosiyi-do-ukrayini-bild-opublikovalo-tri-fazi-pochatku-mozhlivoyi-viyni-1924960.html>
- 100) Жугай В. Й. Висвітлення російсько-української війни 2022 року у ЗМІ. Національний університет «Одеська юридична академія». Elérhető: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/20038/%D0%96%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%B9%20%D0%92%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B9%20%D0%99%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 101) Білий список: 10 медіа, що стали найякіснішими. Elérhető: <https://imi.org.ua/monitorings/bilyj-spysok-10-media-shho-staly-najyakisnishymy-i41541>
- 102) РНБО: Загрози нападу Росії немає, святкуйте спокійно. 2021. december 30. Elérhető: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59830482>
- 103) Олександр Куницький: Кличко: Зараз не час критикувати Зеленського. 2022.12.30 Elérhető: <https://www.dw.com/uk/klicko-zaraz-ne-cas-kritikuvati-zelenskogo/a-64250989>

104) NECSNY. Az orosz média orwelli módon tudósít a háborúról. 2022.04.06

Elérhető: [Index - Külföld - Az orosz média orwelli módon tudósít a háborúról](#)